

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΑΜΟΚΟΒΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

1. Τὸ Σαμόκοβο

(Παραδόσεις καὶ σημειώματα ἱστορικά)

Τὰ Σχοινιά (Τζαμπάζ-τσιφλίτζ), εἶναι τὸ τωρινὸ χωριὸ τῶν Σαμοκοβιανῶν, δέκα πέντε χιλιόμετρα σχεδὸν ὄξω ἀπὸ τὴν Κομοτινὴ πρὸς τὰ Ν.Α. καὶ ἄλλα τόσα μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Πόρτο-Λάγο, κοντὰ στὰ ἔλη τοῦ Ἄνά-κιοῦ. Ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ τους ἀνανέωσαν τὴν ἡμερὴ ἀγροτικὴ ζωὴ τοῦ παλιοῦ τους καιροῦ ἀτόφρα μὲ ὄλη τὴν νοοτροπία, τὶς παραδόσεις, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά της.

Ἡ λαογραφικὴ μας ἐνασχόληση καὶ πρῶτα καὶ κύρια ἡ ἐπιμονὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Θρακικοῦ Ἀρχείου κ. Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, ποὺ παλεύοντας μὲ μύρια ἐμπόδια, ἀγωνίζεται τὸν ἀνώτερο ἀγῶνα νὰ κάμει γνωστὸ στοὺς πολλοὺς Ἕλληνας ἕνα ἀξιόλογο κομμάτι γῆς, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶταν ἐλληνικὸ, καὶ ἕνα ἀνθρώπινο πληθυσμὸ μὲ ἐλληνικὴ ἱστορία, ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἐλληνικὰς παραδόσεις, ἐλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ πρὸ πάντων πληθυσμὸ μὲ καθατὴν ἐλληνικὴν ἀρχὴν καὶ χαρακτῆρα, μᾶς ἔφερε στὰ Σχοινιά τὸν Ἰούλιο τοῦ 1939.

Σὰ φαινόμενο πέφτει στὸ χωριὸ ἕνας ἀνθρώπος ξένος μὲ σκοποὺς λαογραφικοῦς. Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ γυρεύουν νὰ μάθουν ; Τί τὰ θέλουν «τ' ἀγροικα» τὰ δικὰ μας ; Νὰ γελάνη μὲ μᾶς ; Τί τοὺς μέλλει ἐκείνους στὴν Ἀθήνα πῶς ζοῦμε μεις ; Κατάσκοπος θὲ νᾶναι ! Τίποτα φορολογίες μᾶς εἰτοιμάζουν καὶ τὰ φέρονον ἀπόξω-ἀπόξω. Αὐτὰ καὶ παρόμοια ἄλλα ἀκούει κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τοῦ χωριοῦ, καὶ τὸν ξένο, ποὺ ζητάει νὰ μάθει τὰ καθέκαστα τῆς ζωῆς τους, τὸν περνᾶνε γιὰ δημοσιογράφου ποὺ θέλει νὰ γράφει γιὰ νὰ γελάσει ὁ κόσμος μὲ τὸ χωριὸ τους, γιὰ φορατζή ἢ γιὰ ἀστινομικὸ ποὺ μαζεύει πληροφορίες γιὰ κάποιο ἀδίκημα, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει φυλάκιση καὶ τιμωρίες. Μόνο οἱ συστάσεις, ὁ κατατοπισμὸς τῶν πρὸ μορφωμένων τοῦ χωριοῦ, ἡ συζήτησις σὲ φιλικὸ τόνο, τοὺς φέρνει σιγά-σιγά σὲ κάποια ἐξοικείωσι καὶ τοὺς κάνει νὰ μιλᾶνε ἐλεύθερα καὶ φρυσικά.

Ἀνθρώποι τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς οἱ Σαμοκοβιανοὶ ¹ καὶ μὲ πνεῦμα αὐστηρὰ οικονομολογικὸ, ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς ὡς ἕνα σημεῖο νὰ τοὺς τὸ καταλογίσει γιὰ ἐλάττωμα, δὲν καταλαβαίνουν οὔτε τὴν ἀξία, οὔτε τὸ σκοπὸ μιᾶς ξρευνας λαογραφικῆς. Μὰ σὰ δίνεται ἀφορμὴ καὶ ἔχουν καιρὸ περσενοῦμενο ἀπὸ τὴ δουλειὰ τους, δέχονται νὰ συζητήσουν, νὰ τραγουδήσουν

1) Τὸ ἐθνικὸ εἶναι Σαμοκοβλιῆδες καὶ Σαμοκοβιανοί. Στὰ κείμενά μας μεταχειριζόμεστε περισσότερο τὸ δεύτερο.

Αρχεῖο
Θρακικῆ
Λαογραφικῆ
Προσέλευσις
Θεσσαλονίκης
Αθ.τ. Ζ'
1940-1941
σ. 145.
223

κανένα τραγούδι οί πιό μερακλήδες, νά διηγηθούν τὰ παλιά τους οί γεροντότεροι. Μιά και θά γραφή ὁμως και ἱστορία για τὸ χωριό τους, ὅπως τοὺς δηλώθηκε, ἔχουν τὴν ἀπαίτηση νά γραφοῦν ὅλα τὰ βίβανά τους, οί κακουχίες οί πολεμικές: «τὸ τί ὑπόφερε ἡ Θοράκη», τί τραβήξαν στὸ σηκωμό, οί σκοτωμοί. Ὁ σηκωμός, οί σκοτωμοί, τὸ 1915, τὸ 1922, τὰ ἀκοῦμε και τὰ ξανακοῦμε ὅπου και ἂν πᾶμε, ὅπου και ἂν ἀνοίξουμε συζήτηση. Εἶναι ὁ πιό μέγας καημός τους, ἡ πιό φαρμακερὴ πληγή, πὸν τὸ ἄγγιγμά της θανάσιμα σφάζει. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζουν και ἐκεῖ τελειώνουν. Ξεχνούν πὸς ζητᾶμε νά μάθουμε και κᾶτι ἄλλα πράματα. Στριφογυρίζουν πάντα στὸ 14 και τὸ 22, σηκωμούς, σκοτωμούς! Δύσκολα τοὺς μετακινεῖς ἀπὸ κεῖ και σοῦ κάνουν τὴ χάρη νά πιάσουν και τίποτα ἄλλες κουβέντες. — «Ἀφοῦ θέλς νά τὰ γράψς, ἂ σέ τὰ ποῦμ' νά τὰ γράψ'ς γούλα».

Τέσσερες ὄρες μακριὰ ἀπὸ τὴ Μαύρη θάλασσα, ἀνάμεσα σέ βουνά, τῆς βουνοσειρᾶς τῆς Στράντζας, βρισκόταν τὸ παλιό τους χωριό, ἓνα ἀπὸ τὰ κεφαλοχώρια στὴν περιφέρεια, με ὑποδιοίκηση τουρκικὴ ἕναν καιρό, με Σλαβικὴ ὀνομασία Σαμοκόβ, ἑλληνικὴ Σιδεροχώρι, τουρκικὴ Ντεμιρ-κιού. Πλούσιος στὸ μέταλλο πὸν δηλώνει τὸνομά του ὁ τόπος, εἶχε και πολλὰ ἐργαστήρια, καμίνια και μηχανήματα (κουτὰ και μηχανία) για νά τὸ ξεκαθαρίζουν ἀπὸ τὰ χώματα και νά τὸ λύνουν. Για πολὺν καιρὸ τὴν ἐκμετάλλευση τὴν εἶχε ἔταιρία Ἑγγλέζικη.

Γύρω τὰ βουνά τῆς Ἁγία Μαρίας, τῆς Βάβας, τὸ Καραμάνβατο, δασωμένα ὅλα με πλούσια βλάστηση πὸν ἐννοῦσε τὸ κλίμα, ἀπὸ ὄξενς, σμηλιους, βελανιδιές και λογις-λογις ἄλλα ἄγρια δένδρα πὸν ἔδιναν ἀφθονη ξυλεία στοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωριῶν. Ἐτσι βρισκάνε δουλειὰ και ζοῦσαν και οί Σαμοκοβιανοί με τὰ ἐπαγγέλματα πὸν σήκωνε ὁ τόπος: ξυλοκόποι, καρβουνιάσηδες, μεταλλωρύχοι, καρροποιοί—πολλοί εἶχαν τὴ δουλειὰ αὐτὴ—ἐμποροί, πὸν κουβαλοῦσαν τὰ κάρβουνα και τὰ μέταλλα στις κοντινές σκάλες τῆς Μαύρης θάλασσας, τὴ Νιάδα, τὸν Ἅγιο Παῦλο, τὸ Σακᾶ Μπουνάρο, τὴν Παναγιά, τὸ Στάνρό, τὸ Πουλίτσι, τὴ Ρουσίδα—πρὸ πάντων στὶς δυὸ πρώτες—και τὰ φόρτωναν στὰ καΐκια για χῶρες ἕνες και ἀλαργινές. Ἐνας μικρὸς ἀριθμὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ ζοῦσε με τὴ γεωργία και τὴν κτηνοτροφία. Ποιὰ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ, πὸς βρέθηκαν ἐκεῖ, ἀπὸ πὸν ἦρθαν και πότε οί πρώτοι κάτοικοι, εἶναι πράγμα πὸν δύσκολα ἐξακριβώνεται. Ἀκριβείες ἱστορικὲς και συνέχειας δὲν μπορούμε νά περιμένουμε ἀπὸ τὸ χωριό. Οὔτε κώδικες παλιοί, οὔτε περγαμηνές, οὔτε ἀρχεῖα ὑπάρχουν για νά χρησιμεύσουν σὰ βοηθήματα για τέτοιες ἱστορικὲς πληροφορίες, σημαντικὰ χρήσιμες πολλὲς φορὲς για τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Τὸ χωριὸ δὲν μπορεῖ νά ξαίρει και νά μᾶς δια φωτίσει για τὰ πολὺ μακρινὰ περασμένα του, μᾶ με τὴν καθημερινὴ ζωὴ του, τὴν καθημερινὴ του δουλειὰ με τὸν ἴδρωτα και τὸ μόχθο της τὸν τόσο τίμιο και χρήσιμο, τὴν πλούσια παραγωγή

του σὲ ἐκλεχτὸ καὶ γερὸ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀνθρώπινο ὕλικό, δημιουργεῖ καίτι πολὺ πρὸ ἀξιόλογο καὶ σημαντικό ἀπὸ μιᾶ ἀπλῆ ἱστορία.

Τίποτα ἀπὸ τὴν παλιὰ ἱστορία τοῦ χωριοῦ τους δὲν ξαίρουν οἱ Σαμοκοβιανοί. Συζητήσεις τέτοιες καὶ ἱστορίες δὲν τις σηκώνει ἡ ζωὴ τους, πὺν γυρεύει δουλιὰ ἀδιάκοπη. Αὐτὲς εἶναι δουλειές γιὰ τοὺς καλαμαράδες. Οἱ παππούδες ἔλεγαν μερικὰ παλιὰ γιὰ τὸ χωριὸ τους, μὰ οὔτε τὰ πρόσεχαν, οὔτε τὰ θυμοῦνται. Ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀνακατεμένα τοὺς ἔρχονται στὸ νοῦ μερικὰ πὺν ἀκοῦνε τὰ βραδάκια, ὅταν κατάκοποι ἀπὸ τὴν πολύμοχθη δουλειὰ τῆς ἡμέρας γυρίζουν στὸ χωριὸ καὶ κάθονται στὸν «γαβενέ», νὰ πιοῦνε τὸ «ρακί δους», νὰ συζητήσουν γιὰ τις δουλειές τους, τὰ πράματά τους καὶ κοντὰ

Ἡ κομόπολις Σαμοκόβι Ἄν. Θράκης, ὅπως τὴν ἄφησαν οἱ Σαμοκοβιανοὶ φεύγοντας γιὰ τελευταία φορὰ στὸ 1922.

σ' αὐτὰ νὰ χωρατέψουν «πὲ καμινὰ καποτνὴ ἱστορία», πὺν διηγοῦνται οἱ πρὸ παλιοί. Μιλοῦν συχνὰ γιὰ τὸν γαλέ, γιὰ τὸ Μουριτὰ :

Μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ ὡς μιὰ ὥρα εἶταν τὸ κάστρο (τὸ καλές) πὺν τὸ ἔλεγαν «Ἐλληνα» μὲ παλιές ἑλληνικὲς ἐπιγραφές. Στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου μιὰ τρίπα ὠδηγοῦσε κάτω στὴ «Σμίξη», ὅπου ἐνόνονται τὰ τρία ποτάμια, ὁ Θελός, ὁ Μουριτὰ καὶ ὁ Χωριανός.— «Ἐ καλές» λέγει, παλιὸς Σαμοκοβλῆς, «γῆδου γερός καὶ ἀψηλός. Γεῖχε δουβάρ' ἀψηλὸ ὡς ἓνα μέτρο καὶ πάρα πάν, ἀπότομο καὶ ὄδε γῆριτε ἡ γοιτσαλιὰ¹ δὲ μπορούσασι νὰ νεβοῦ καὶ νὰ

1) *Γοιτσαλιὰ* ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη κίρετσαλῆς=λερωμένος. Ἐδῶ σημαίνει τὰ ἐχθρικά στρατεύματα, οἱ ἐπιδρομεῖς.

πατήσουν τὸ κάστρο. Μνιὰ μπάμπω πὸν γήδου μέσα γείχε ἕνα βλικόπλο. Τὸ βλικόβλο ἔφγε καὶ ἔξβε ὄξω πὲ τὸ δουβάρ' τῆ καλὲ πὲ μνιὰ τρύπα πὸν δὲ γήξεράδηνε ἢ γριτζαλιά. Γεῖδα δο τὸ βλικόπλο ἢ γριτζαλιά πὸν σέβκε πάλε πὲ τὴν τρύπα καὶ σέβκασι κι' αὐτοὶ καὶ πάτησάσι τὸ κάστρο. Πὲ τότες καὶ γύστερα ναγκάστηκασί γοὶ ἀθρῶποι νὰ διαβοῦσι¹ πὲ κεὶ κι' ἔπκασι τὸ Σαμοκόβ, κεὶ πὸν φήκαμέ δο».

Ἄλλη παράδοση πάλι λέγει ὅτι ἀπὸ τὸ Μουρτὰτ ἔγινε τὸ Σαμοκόβ :

—«Πὲ τὸ μεγάλο τὸ Σαμοκόβ τῆς Βουργαρίας, διηγεῖται ὁ ὀγδοντάρης Νικόλας Μαλτέζης, κατέβκασι τὰ καποτνὰ τὰ χρόνια ἀθρῶπ' καὶ γεῖδασι, στήν ἄκρα τὸ γιαλὸ στὸν Ἅγιο-Παῦλο τὴν ἄμυδ' τὴν μαῦρ' πὲ τὸ μανδέμ πὸν γῆροκουνδαν τέσσερες ὄρες μακριά. Αὐτοὶ γήδασι μαστόρ' καὶ γήθελάσι νὰ νελοῦ² τὸ μανδέμ. Πήρασι τὸν βοταμό, τὸν βοταμό πὸν λέσι δον θελό, πέρασάσι τὸν βοταμό Κουλίκ', τὴ Γαράβζή, τὴ Σαβαχταγῆ, τὸ Γιρχανά, τὸ Μαῦρο τζά, τὸ Μονάχο δένδρο, τὸν Ἅγιο Λιά. Στὸ Μανροτζά πρῶτα γήρρασι μανδέμ κι' ἔπκασι φοῦρο γιὰ τὸ μέταλλο. Γύστερα πήγασι κεὶ Μουρτατιανοὶ πὲ τὸ Μουρτὰτ καὶ νελούσασι τὶς πέτρος πὲ τὰ μουχάνια. Γύστερα λίγο δὲ λίγο μαζώθκασι πολλοὶ πὲ τὸ Μουρτὰτ κι' ἔχτισάσι τὸ δικό μας τὸ Σαμοκόβ. Τὸ χωριό μας γείχε καὶ ἔνοις, πὲ τὸ μεγάλο Σαμοκόβ κι' Ἄρβανιτάδες. Οἱ πρῶτοι πὸν πόμνασι κεὶ ἔπκασι σαμοκοβιά (μύλους) καὶ ἔβγαζάσι σίδηρο. Μάλωνάσι ὁμως ὁ κόσμος, γιὰτι οἱ τσορμπατζήδες γείχασι τὰ σαμοκοβιά καὶ πολὺς κόσμος διατιγούσασι. Μνιὰ μέρα γοὶ ἀργάτες ἔβγαλάσι πὲ τὴν Ἐκκλησιὰ τὶς τσορμπατζήδες καὶ ἀπότωσάσι δους. Ἡ κυβέρονησ' ἔστειλε τζανταραμάδες. Πὲ τὰ κείν' τὴν αἰτία ἔμαθε ἡ κυβέρονησ' πὸς γήδου κεὶ σαμακόβια κι' ἔστειλ' ἐπιστάτες καὶ δούλευγάσι καλὰ ὁ κόσμος. Ἐκανε καὶ χοκιμὰτ στὸ χωριό. Γήφρε μηχανήματα καὶ ἔπκε μεγάλους γιουλέδες.

Καποτέ ἔστειλε ἡ κυβέρονησ' ἕναν παπᾶ στὸ χωριό καὶ δὲν δὸν ἔρεσάσι. Πένδε δέκα νοματὶ πὲ τὰ σαρίκια καὶ τὰ ποτούρια κινουῦ καὶ πᾶσι στήν Πόλ'. Κεὶ κάθάνει κάτι γυναῖκες. Ἐνας πὲ κείνους γεῖλε:—Δγὲ γυναικίτσες! γοὶ δικές μας ἔναι σὰν ἀρκοῦδες. Πὲ τὰ κείνες γύστερα πλογήθηκε μνιὰ καὶ σύνδυχε:—Σὰν ἔσᾶς ἀρκουδιαροὺς τέτοιες γυναῖκες σᾶς πρέπου. Πήγασι οἱ νοματοὶ κείνοι στὸ σουλτάνο καὶ μεταλλάξασι τὸν παπᾶ, πὸν δὲν τοῦ ἔρεσάσι»³.

Ἡ παράδοση αὐτὴ μὲ ἀρκετὴ πειστικότητα καὶ ἀληθοφάνεια μιλάει γιὰ τὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ χωριοῦ, χωρὶς νὰ μᾶς τὴν τοποθετεῖ χρονικά. Ὁπωσδήποτε, κοινὴ πίστη εἶναι στοὺς Σ., ὅτι ἤρθανε ἐκεῖ οἱ πρῶτοι πρόγονοὶ τους ἀπὸ τὸ Μουρτὰτ καὶ ὅτι αἰτία νὰ χτιστεῖ τὸ χωριό τους εἶταν ὁ πλοῦτος τοῦ τόπου σὲ σιδηρομεταλλεύματα.

Ἄλλες πληροφορίες ἱστορικὲς γιὰ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τοῦ χωριοῦ, δὲν ὑπάρχουν. Οὔτε ἀπὸ τὸ ἐπικὸ 1821, πὸν εἶναι ἕνας σταθμὸς πολὺ σημαντικὸς

1) νὰ διαβοῦσι=ν' ἀναχωρήσουν. 2) νελοῦ=λυῶνω. 3) ρέζω=ἀρέσω.

γιὰ τὸν Ἑλληνισμό καὶ συγκίνησε κάθε Ἕλληνα. ψυχὴ, κρατοῦν καμμιὰ εἶδηση οἱ σημερινοὶ Σ. Οἱ παραδόσεις καὶ οἱ ἱστορίες θέλουν καὶ ἤρεμες ψυχὲς καὶ κανονικὴ ζωὴ νὰ κρατηθοῦν. Ἀπὸ τὴν τρικυμισμένη προσφυγικὴ ζωὴ, ποὺ τόσο συχνὰ καὶ τόσο ὠμὰ ἀντίκρουσε πολλὰς φορὰς τὸ θάνατο, δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε τέτοια ἀξίωση.

Πολλὲς εἰδήσεις, ἄλλοι ἀπὸ ἄμεση ἀντίληψη, οἱ πιὸ παλιοὶ, καὶ ἄλλοι ἀκουστά, οἱ νεώτεροι, ἔχουν ἀπὸ τὰ Ρωσοτουρκικὰ τοῦ 1878. Μὲ τὴν ἀναστάτωση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στὰ χωριά Νιάδα καὶ Κορφοκολύμπα σχηματίστηκαν ἄτακτα στίφη καὶ ἔκαναν ληστρικές ἐπιδρομὰς. Ἦρθαν καὶ στὸ Σαμόκοβο καὶ ἐκβιαστικὰ ζητοῦσαν χρήματα ἀπὸ τοὺς κατοίκους, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι εἶχαν σκοπὸ νὰ ἀναχαιτίσουν τοῦ Ρώσου τὴν ὁρμὴ. Ἐκβιασμοὶ καὶ φόνοι πολλοὶ ἔγιναν. Διηγῆσεις γιὰ τέτοια βάεβα ἐπεισόδια, ἀκούει κανεὶς παραγεμισμένες πάντα ἀπὸ τὸ μυθικὸ καὶ θρυλικὸ στοιχεῖο, ποὺ ἀφίνει τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἔλλειψη πραγματικῆς ἱστορίας. Ἔτσι, ἀκούει κανεὶς συχνὰ γιὰ τὸν παπᾶ, ποὺ τοῦ φόρεσαν τσαρούχια καὶ τὸν ἀνάγκαζαν νὰ γυροῦν γύρω γύρω σὲν ἄλογο καὶ ἄλλὰ τέτοια. Γιὰ ν' ἀποκρούσουν τὴ Ρωσικὴ ὁρμὴ τότε οἱ Σ. γέμιζαν κοφίνια μὲ χόματα, ποὺ τὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ καμίνια τους καὶ ταῦστασαν γιὰ προχόματα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἐθνικιστικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες καὶ Βουλγάρους μὲ τίς ἐθνικιστικὰς ὀργανώσεις, κομιτάτα καὶ ἀνταρτικὰ σώματα. Τὸ Σαμόκοβο, κεντρικὸ καὶ μεγάλο χωριὸ στὴν περιφέρεια, εἶταν τὸ καταφύγιο καὶ ἡ ἐδρα γιὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες. Ὁ περίφημος ἀντάρτης καὶ λησταρχὸς μαζί καπετὰν Ἀναστάσης μὲ τίς ἐπιδρομὰς καὶ ληστείες του τρομοκρατοῦσε τὰ χωριά¹, Ἡ λαϊκὴ φαντασία καὶ ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρρος παράβλεπαν ὅλους τοὺς βαρβαρισμοὺς τοῦ καπετὰν Ἀναστάση, ποὺ τοὺς ὑποκινούσαν πολλὰς φορὰς ὄχι εὐγενεῖς παλμοὶ καὶ ἐθνικὰ ἰδανικά.

Ὁ Γ. Κογδύλης ποὺ ἔκανε τὸ δάσκαλο στὰ χωριά Πινακὰ καὶ Σοργά, ὁ Σαμοκοβιανὸς γιατρὸς Κύρκος Κύρκου καὶ ὁ Βιζυώτης καπετὰν Θεοδωράκης Ἀμπατζῆς² εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς γιὰ τὴ δράση τους στὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἀπὸ τοὺς βουλγάρους κομιτατζῆδες γνωστοὶ πιὸ πολὺ εἶναι ὁ Σισμάνωφ καὶ ὁ Ντίωφ, ποὺ ἔκαναν καὶ κείνοι τὸ δάσκαλο καὶ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὸ δρόμο ἀνάμεσα Σαμοκοβιοῦ καὶ Πινακῶν.

Οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἐκβιασμοὶ εἶναι τὰ συνθήματα τῆς ἐποχῆς. Τὸ 1912 τὸ Σαμόκοβο καὶ ἡ ἄλλη περιφέρεια πέφτουν στὴ βουλγαρικὴ κατοχὴ καὶ μετὰ δύο χρόνια στὴν τουρκικὴ. Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1915 ἀρχίζει ὁ περίφημος σηκωμὸς ἀπὸ ἀφορμὴ τὸ φόνο τοῦ γιοῦ τοῦ βαλῆ τῆς Ἀδριανούπολης. Ὁ καϊμακάμης μάζεψε ὅλους τοὺς χωρικοὺς, τοὺς ἔβαλε νὰ

1) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης» τ. Ε', σ. 267—268.

2) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης» τ. Ε', σ. 268.

χορέψουν και σαδιστικά τους είπε: — «Θά πεθάνετε χωριστά οί γονεῖς ἀπὸ τὰ παιδιά! Γύρω στὶς ἑφτά χιλιάδες ἦσαν οἱ Σαμοκοβιανοὶ ποὺ ξεσηκώθηκαν ἀπὸ τὸ πατρικὸ τους χωριό, θύματα τῆς μανίας τοῦ ἄγριου πολέμου ποὺ ξεσποῦσε τότε, γιὰ νὰ μαράνει ζωές, νὰ σπείρει τὴν κακομοιριά, τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν τρομάρα καὶ νὰ ἐξαφανίσει πρόωρα μυριάδες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Σκορπίστηκαν ἔδῳ καὶ κεῖ πουλημένα κορμιὰ στὴ διάθεση ἐκείνου ποὺ ἔτυχε νὰ ἔχει τὴν πιὸ μεγάλη ὕλικὴ ἀντοχὴ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Πολλοὶ μαζεύτηκαν στὴν Ἡράκλεια (Ἀρακλειά), ἄλλοι σύρθηκαν στὴ Μ. Ἀσία, στὸ Ἄντι παζάρ κοντὰ στὴ Νικομήδεια. Ὁ τρόμος τοῦ ξεσηκωμοῦ ἐκείνου ἔχει ἀφήσει ἀνεξάλειπτα ἀποτυπώματα στὴν ψυχὴ τῶν προσφύγων Σαμοκοβιανῶν. Μὲ φρίκη ἀναπολοῦν τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, ποὺ οἱ γυναῖκες τους «νεγκάζονδου νὰ πλένου τὰ ρούχα τους στὰ νερά τῆ Σαγγάριου».

Δέκα ὄχτῳ ποὺ θεωρήθηκαν ἔνοχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ τοῦ βαλῆ βρῆκαν μαρτυρικὸ θάνατο στὸ κοντινὸ βουνό, τὸ Γκράντο, «στὴ Σύρβου τὴ μαδρινιά» ἀπὸ δῆμιους Τουρχαλβανούς. Τὰ ὄνοματά τους μένου νὰ σύμβολα τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αἰμοβορίας ἀνθρώπων, ποὺ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία καὶ εἶναι ἀπολιτίστοι καὶ βάρβαροι. Εἶναι ὁ Δημήτρης Κοντικῆς, ὁ Κ. Τζάρντος, ὁ Γ. Τζάρντος, ὁ Βασιλικὸς Ματίτσας, ὁ Δημ. Παναγιωτάκης, ὁ Ν. Κύρκος, ὁ Κ. Λουκας, ὁ Φίλ. Γιαννάκου, ὁ Κ. Φίτος, ὁ Π. Γερακίνας, ὁ Χρ. Κυριάκης, ὁ Δ. Φουδᾶς, ὁ Γ. Φουδᾶς, ὁ Γ. Μαρινέλλης ἀπὸ τὸν Ἅγιο Στέφανο καὶ τέσσερες ἄλλοι Γανοχωριτες. Παρόμοιες σφαγὲς ἔγιναν καὶ στὸ γειτονικὸ χωριὸ Σκοπό¹. Μετὰ τρία χρόνια ποὺ ξαναγύρισαν στὸ χωριὸ τους οἱ Σ. βρῆκαν τὰ κόκκαλά τους σπαρμένα «στὸ κάκαρο τῆ Γκράντου», ὅπου εἶχε γίνεῖ ἡ βάρβαρη ἐκείνη θυσία. Μαζὶ μὲ κείνους ποὺ σκοτώθηκαν ἦσαν καὶ τρεῖς ἀκόμη ποὺ δὲν τοὺς ἔσφαξαν, γιὰτὶ τοὺς χαρακτήρισαν ἀθώους, ὁ Λεωνίδας Μουριάδης, ὁ Ν. Ἀρβανίτης καὶ ὁ Ἀποστόλης Καντηλάπτης.

Τὸ 1918 οἱ Σ. ξαναγύρισαν στὸ χωριὸ τους γιὰ νὰ ὑποστοῦν τὸ τελικὸ ξερίζωμα τοῦ 1922. Ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκείνη περίοδο τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὕστερα, μένου ὀριστικὰ σκορπισμένοι σὲ διάφορες πόλεις καὶ χωριὰ τῆς ἀνεξάρτητης Ἑλλάδας, στὴν Καβάλλα, στὸ Μούντζινο καὶ στὴ Ντάροβα, κοντὰ στὴ Σταυρούπολη τοῦ Νέστου, στὸ Ντοᾶν-Χισάρ, στὴ Μάνιτσα, στὸ Μάντρατζικ, κοντὰ στὰ Πορόια, στὸ Ἄλῆ Χοτζιλάρ, κοντὰ στὸ Κιλκίς, στὴ Βοδόβιστα, στὴν περιφέρεια τῆς Δράμας καὶ οἱ πιὸ πολλοὶ στὰ Σχοινιά (Τζαμπάζ-τσιφλικ) κοντὰ στὴν Κομοτινή, ὅπου ζοῦνε μὲ τὴ γεωργικὴ παραγωγή (ἓνα ἑκατομμύριο περίπου ὀκάδες σιτηρὰ τὸ χρόνο) καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Μὲ πνεῦμα πολὺ συντηρητικὸ καὶ νοικοκυριστικὸ οἱ Σ. συνεχίζουν στὰ Σχοινιά, ποὺ τοὺς εἶδαμε, τὴν ἀγροτικὴ τους ζωὴ, προσπαθώντας μὲ τὴν

1) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», τ. Ε' σελ. 148.

ἀδιάκοπη δουλειά τους νὰ δημιουργήσουν μιὰ οἰκονομικὴ κατάσταση καλή. Ἡ λαχτάρα ἀπὸ τὰ παρελθόντα καὶ ἡ ἀκατάπαυτη πάλη τους μὲ τὴ γῆ τοὺς κάνει νὰ φαίνονται κάπως βαρεῖς στὸν ξένο πού θὰ τοὺς επισκεφθῆ. Ἡ πείρα τῆς ζωῆς, πού στάθηκε σκληρὴ γι' αὐτούς, τοὺς ὠδήγησε στὴ φιλοσοφικὴ τους ἀντίληψη ὅτι μόνο στὰ χέρια τους, μόνο στὴν τίμια δουλειά τους, πρέπει νάχουν ἐμπιστοσύνη.

Στὴν τίμια δουλειὰ τῶν δουλευτᾶδων πρέπει νὰ ἐλπίζει καὶ ἀπὸ κεῖ νὰ περιμένει σωστὴ προκοπὴ καὶ ὅλο τὸ κοινωνικὸ μας σύνολο. Μαζὶ μὲ τὴν τίμια δουλειὰ ὅμως, ἡ διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενεᾶς καὶ τὰ κρατικὰ προστατευτικὰ καὶ καθοδηγητικὰ μέτρα θὰ συντελέσουν στὴν καλύτερη τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, στὴν ἀνύψωση τοῦ πολιτιστικοῦ του ἐπιπέδου, γιὰ νὰ ποροῦμε ἔτσι νὰ μιᾶμε γιὰ σύγχρονο πολιτισμένο ἑλληνισμό.

2. Ὁ μῦθος τῆς ἀρκούδας

(Προτοῦ νὰ γίνει τὸ Σαμοκόβ, ἀφήγηση Νικολ. Μάλτζη)

«Τὸ χωριὸ μας γήδου μπροστὲ στὸ Μουρτάτ'. Κεῖ πού γίνκε τὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ, γήδου γοῦλο δένδρα μεγάλα κι' ἄγρια καὶ λύκ' καὶ ἀρκούδες πλιαλιούσασι κεῖ μέσα. Μνιὰ μέρα, γῆλεγάσι καποινά, πῆγε κεῖ ἕνας ἄθροπος πὲ τὸ Μουρτάτ' κι' ἔκοβε ξύλα, κερσετέ, νὰ ποῖς' σπὶτ' νὰ κάτσ'. Γήδου τ' ὀλοπωτνὸ σπὶτ' πού ἔλα γέν' στὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ. Τὸ βράδ' γύρσε στὸ Μουρτάτ' νὰ πάο' ψομι καὶ φῆκε κεῖ τὰ δυὸ παιδιὰ δου. Ὅδε σούχριανε πῆγε μνιὰ ἀρκούδα καὶ κάθσε στὴ στιά ἀντιὰ στὰ παιδιὰ. Ἐπειδὴ τὸ μικρούτσκο τὸ παιδι ἐκλαιγε, λέγει δο τὸ κόμ' μεγάλο. — «Σώπαινε, γιὰ θὰ πῶ τὴν ἀρκούδα νὰ σὲ φά». Ἀπαντᾷ τὸ μικρούτσκο: — «Γὼ τὴν ἀρκούδα ἀ τὴ γάνω τζίζ», καὶ πῆρε ἕνα δαυλὶ πὲ τὴ στιά, ἔρριξέ δο κατὰ πάν' καὶ κόλλσε γῆ ἀρκούδα στιά καὶ πλιαλιούσε νὰ πὰ νὰ βρεῖ νερό. Δὲν πρόφτασε νὰ πὰ στὸ νερὸ καὶ ψόφσε. Ὁ μῦθος θέλ' ἀ πεί πού ἀρκούδες πλιαλιούσασι κεῖ μπροστὲ καὶ γύστερα γίνκε τὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ πὰ στὸ βουνό, ἀνάμεσα στὰ δένδρα».

ποιό' = ποιήσει. σούχριανε = βράδυνασε, σουρούπωσε (βλ. στὸ τέλος γλωσσάριου).

3. Οἱ Ξενοκράτες

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ζητήματα πού ἔχουν ν' ἀναφέρουν οἱ Σαμοκοβιανοὶ στὴ συζήτησή τους σὲ ξένο, πού θέλει νὰ μάθει τὰ παλιὰ τοῦ χωριοῦ τους, εἶναι τὸ ζήτημα γιὰ τοὺς Ξενοκράτες:

— «Γήδασι τριὰ παιδιὰ γεννημένα στὸ Σαμοκόβ, δυὸ ἄγρια κι' ἕνα κορίτσ'. Σκώθηκασι καὶ πῆγασι στὴ Ρουμανία. Κεῖ στάθηκασι κανεῖνα χρόνο, δούλεψασι κι' ἔπιασασι λίγη σιμαγιά. Κατὰ πόδ' γύστερα γόρασασι ἕνα σπὶτ' καποινό. Ἐρριξά δο νὰ ποῖσουσ' καινούργιο. Μέσα κεῖ γηύρασι ἕνα συρτοπήγαδο γεμάτο λίρες. Πῆρασι τὶς παράδες τὰ παιδιὰ κι' ἔπκασι ἔργα

μεγάλα και πολλά. Σε γούλα τὰ σχολειὰ και τις ἐκκλησιές τῆς Θράκ'ς φήκασι παράδες. Τὸ δικό μας τὸ χωριὸ πὲ τις παράδες πὸν φήκασι, γήπαιρνε πεντάκοσια χρυσὰ κοσόφραγκα τὸ χρόνο τόκο. Τώρα δὲν ξαίρουμ' πὸν βατίζου και πὸν τρώγνδαι. Τις παράδες τῆ χωριοῦ γείχασι γοί Ξενοκράτες στήν Πόλ' στήν πάγκα. Γοί πένδε δασκάλ' τῆ χωριοῦ μας πλερώνονδου πὲ κείν' τις παράδες. Ὁ Κύρκος ὁ γιατρος ἐτοιμάζε νὰ ποίς' σχολειὸ και γυμναστήριον στὸ χωριό. Γίνκασι πελέμοι, πέθαν' ὁ Κύρκος και πόμνε ἔτσ' ἡ δουλειά. Οἱ Ξενοκράτες ἔπκασι και νημόργια στὸ χωριὸ γιὰ τις γονεὺς δους. Γήθελάσι νὰ ποίσου και γυμνάσιον στὸν τόπο τοῦ πατρικοῦ δους σπιτιοῦ, ἀλλὰ γοί τσορπατζῆδες πὸν τρώγουνδαι δὲ φήκασι, γιὰτι δὲ γήθελάσι νὰ φαίνδαι ἄλλοι. Ἔνο αὐτοὶ γήθελάσι νὰ φαίνδαι».

Ἀπὸ τῆ παραπάνω διήγηση τοῦ ὀδοντάρη Σαμοκοβιανοῦ Γιαννάκη Καρίστρα και ἀπὸ τις πληροφορίες πὸν μᾶς ἔδωκαν ἄλλοι Σαμοκοβιανοὶ και ὁ γιατρος Θόδωρος Κιακίδης, ἐγκατεστημένος στήν Κομοτινή, μαθαίνουμε ὅτι οἱ Ξενοκράτες, πὸν πῆραν τὴν τιμητικὴ και τόσο ὁμορφὴ και χτυπητὴ αὐτὴ προσωνομία γιὰ τὰ πολλὰ καλὰ πὸν ἔκαμαν στὸν τόπο πὸν γεννήθηκαν, ἦσαν τρία φτωχὰ ἀδέρφια μὲ οἰκονομικὸ ὄνομα Μπένταδες, πὸν ταξίδεψαν στή Ρουμανία, ὅπου κατέφθινε τότε ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Εἶναι οἱ συμβολικοὶ τύποι τοῦ φτωχοῦ και ἀνήσυχου αἰσίου, πὸν ἀπὸ τὴν πανάρχαια ἐποχὴ ἐγκαταλείπει τὴ φτωχικὴ πατριὰ του γῆ, ταξιδεύει σὲ μακρινὲς πλούσιες χώρες και ἐκεῖ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ πολλὲς μισεῖς πὸν τοῦ κληροδοτεῖ ὁ στενόχωρος τόπος του, κάνει θάματα πολλὲς φορὲς μὲ τὴν ἐργατικότητα και προκομάδα του και γίνεται ἔτσι χρήσιμος βοηθὸς γιὰ τοὺς ὁμογενεὺς του πὸν ἀφήνει πίσω στὸν τόπο του.

Λακκόπλουτους τοὺς θέλει ἡ παράδοση, πὸν τόσο γλήγορα ἄρχισε νὰ συσκοτίζει μὲ μυθῆματα τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, εἰλειδῆ δὲν ὑπάρχουν ἐγκυρες ἱστορικὲς πληροφορίες. Πλουτισμένοι μὲ τὴν ἐργατικότητα και τὸ οἰκονομολογικὸ πνεῦμα, λένε θετικώτερες ἱστορικὲς εἰδήσεις, δὲν ἐπιπάστηκαν σὰ νεόπλουτοι, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωποι μὲ ἀνώτερο ἐσωτερικὸ περιεχόμενο ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὴν ἐνίσχυση και ἐξύψωση τῶν συνανθρώπων τους. Ἐκαμαν μεγάλῃ χρηματικὴ κατάθεση γιὰ τὸ χωριὸ τους, σὲ κάποια τράπεζα τῆς Πόλης και οἱ τόκοι ἀπὸ τὴν κατάθεση ἐκείνη, κάπου πεντακόσια χρυσὰ εἰκοσόφραγκα, ἐστέλνονταν κάθε χρόνο ἀπὸ τὸν πληρεξούσιον ἔμπορο Εὐάγγελον Κωνσταντινίδην ἐγκατεστημένο στήν Πόλη. Γιὰ δωρεὲς πὸν ἄφησαν σὲ ἐκκλησιὰς και σχολεῖα ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ τους οἱ πληροφορίες δὲν

1) Κατὰ μιὰ πληροφορία πὸν μᾶς ἔδωσε ὁ Σαμοκοβιανὸς Θ. Κιακίδης ἐγκατεστημένος στήν Ἀθήνα, οἱ Ξενοκράτες ἀπὸ μικροὶ ἐστοίχισαν σ' ἓναν ἄρχοντα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν και ἐκεῖ μιὰ ἡμέρα πὸν δούλευαν σὲ κάποιον ἐρειπωμένο σπιτί, εὐρῆκαν θησαυρό.

εἶναι θετικές. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν πτωχῶν ξενιτεμένων τοῦ Σαμοκοβίου, ἔγινε τὸ Ξενοκράτειο νοσοκομεῖο στὸ Βουκουρέστι, τὸ Ξενοκράτειο Παρθεναγωγεῖο στὸ Μεσολόγγι, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἀγάπη γιὰ τὰ γράμματα ποὺ τοὺς ἐχαράκτηριζε ἐδαπάνησαν γιὰ τὸ ξεατάξιο δημοτικὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μὲ χωριστὸ τμῆμα γιὰ τ' ἀγόρια, καὶ χωριστὸ γιὰ τὰ κορίτσια. Στὴν πρόσοψη εἶχε σχετικὴ τιμητικὴ ἐπιγραφή ποὺ δὲν θυμοῦνται οἱ Σαμοκοβιανοὶ τί ἀκριβῶς ἔλεγε. Χρονολογία ποὺ χτίστηκε ἀναφέρεται τὸ 1883. Λειτουργοῦσε σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ὀργανωμένα σχολεῖα στὴν περιφέρειαν καὶ εἶχε τότε περὶ τοὺς τετρακόσιους μαθητάς. Ἡ ἀγάπη τους γιὰ τὰ γράμματα δείχνεται πῶς μεγάλη μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ εἶχαν νὰ ἰδρῦσουν γυμνάσιο στὸν τόπο τους, ποὺ καθὼς βεβαιώνουν θετικὰς πληροφορίες, βρῆκε ἀντίδραση στὴν κακοψυχία τῶν τσορπατζήδων, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ βλέπουν ἄλλο παραπάνω ἀπὸ τὴ χωριάτικη ἀφεντιά τους. Ἡ ἀδελφὴ τῶν Ξενοκρατῶν Ἑλένη παντρεύτηκε στὴ Ρουμανία κάποιον Μεσολογγίτη Κροστᾶζη. Τελευταία ἀπὸ τ' ἀδέφια πέθανε ἡ Ἑλένη καὶ ἀπέμεινε ἡ ἀνεψιὰ τους Κλεοπάτρα, ποὺ εἶχε παντρευτεῖ κάποιον Χαΐδο καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ στέλνει ταχυτικὰ τὰ χρήματα στὸ χωριό. Στὴ διαθήκη τῶν Ξενοκρατῶν ὑπῆρχε ρήτρα ποὺ ἔλεγε, ἂν τυχὸν τὸ χωριὸ πέσει σὲ Βουλγαροὺς ἢ ὅπωςδήποτε παύσει νὰ ἔχει σχολεῖο, τὸ ποσὸ νὰ διατίθεται γιὰ νὰ σπουδάζουν φτωχὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Σαμόκοβο.

Αὐτὲς εἶναι γενικὰ οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνουν οἱ Σ. γιὰ τὰ εὐγενικὰ βλαστάρια τοῦ παλιοῦ τους χωριοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λακωνικὴ πληροφορία ποὺ μᾶς δίνει ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα : «Ξενοκράτειον» παρθεναγωγεῖον ἐν Μεσολογγίῳ, νοσοκομεῖον ἐν Βουκουρεστίῳ¹, καμμιά ἄλλη ἐκτενέστερη ἱστορικὴ πληροφορία γραμμένη σὶα χαρτὶὰ δὲν ὑπάρχει, ὅσο τουλάχιστο ἐγὼ ξαίρω. Ἡ ἱστορία ὁμως τῶν Ξενοκρατῶν εἶναι γραμμένη ἀνεξάλειπτα μέσα στὶς ψυχὰς τῶν συγχωριανῶν τους, ποὺ μὲ σεβασμὸ προσφέρουν τὸνομά τους καὶ δοκιμάζουν συγκίνηση πραγματικὴ, ποὺ εὐκόλως μεταδίδουν στὸν ἀκροατὴ τους, ὅταν ἀρχίζουν τίς διηγήσεις τους γιὰ τοὺς Ξενοκράτες. Αὐτὸ ἴσως εἶναι ἡ πῶς ἀγνή ἐκτίμηση τοῦ ἔργου θνητῶν ἀνθρώπων.

Ἐν ὑπόθεσιν ἀκόμη στὴν τράπεζαν τὰ χρήματα τῶν Ξενοκρατῶν, ἂν δίνουν τόκους καὶ ποὺ χρησιμοποιοῦνται, εἶναι ἄγνωστο στοὺς σημερινούς Σαμοκοβιανούς, ποὺ ἀπὸ τὸ 1922 καὶ ἔδωθε προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν τὴν καινούργια τους ζωὴ².

1) Σ. τ. Δ. Περὶ ἰδρυτῶν, ἐφόρων καὶ ἰατρῶν τοῦ Ξενοκρατείου Νοσοκομείου τοῦ Βουκουρεστίου ἔγραψεν εἰς τὴν ἐκεῖ «Ἑλλάδα» (20 IV 1932) ὁ ἐκλεκτὸς ἱατρός κ. Ἐκτωρ Σαραφίδης.

2) Σ. τ. Δ. Τὰ περὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Κύρου καὶ τῆς Φωτεινῆς Ξενοκρατῶν κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεῦνης, τὴν ὁποῖαν ἐνήργησε τὸ «Ἀρχεῖον Ἐρασιματικῆς Λαογραφικῆς καὶ Γλωσσικῆς Ἐρεῖας» δι' ἐνὸς συνεργάτου του ἔχουν ὡς ἑξῆς : Εἰς

4. Καημός Σαμοκοβιανού

Δὲν παραγνωρίζουν οἱ Σαμοκοβιανοὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς λευτεριάς καὶ ἀνεξαρτησίας ποὺ χαίρονται ἐδῶ στὴν ἐλεύτερη Ἑλλάδα, μακριὰ ἀπὸ τὴν κακὴ γειτονιὰ ἐχθρικῶν τότε λαῶν. Ὁ καημὸς τοὺς ὅμως γιὰ τὸν τόπο ποὺ γεννήθηκαν, ἀνατράφηκαν, μεγάλωσαν καὶ ἐδημιούργησαν οἰκογένειες, γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἄφησαν ἐκεῖ καὶ ἀναγκάσθηκαν ἐκπατρισμένοι νὰ γυρίζουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ πεινασμένοι, μέχρις ὅτου γίνεῖ ἡ ὀριστικὴ τοὺς ἐγκατάσταση καὶ ξαναρχίσει ὁ παλιὸς ρυθμὸς τῆς ἡσυχῆς ἀγροτικῆς τοὺς ζωῆς, εἶναι πολὺ μεγάλος.

—« Ἄχ πατριδα μ', γλυκειὰ πατριδα, ἀναφωνεῖ μὲ μεγάλο πόνο ὁ ὄγδοντάρης Σαμοκοβιανὸς Νικόλας Μαλιτζής, ποὺ γεννήθηκα καὶ ἀνατράφηκα καὶ ποὺ σύνομ' ἰώρα! Γεῖχα τὸ σπῖτι μ' καὶ τὰ καλὰ μ' καὶ τὴν ἀρχή. Ἐδῶ πλιαλιῶ κι' ὁ νοῦς μου ἀρέχ' στὸ χωριὸ. Νουνίζω τ' ἀμπέλια ποὺ κουβανιούσαμ' πὲ τις κοῦφες τὰ σταφύλια, λογαζῶ τις βρύσες καὶ τὰ πουγάδια, τὴ Βελίκα τὸ βοταμὸ ποὺ ψάρευγαμ' πὲ τὰ πλεμάτια τὰ νόστιμα ψαρέλλια, τις πέτροβες καὶ τις καρβίδες κι' ἐτοωγάμε da καὶ μόσκιζε ὁ στόμας μας, τὰ κουριά πὰ στὸ γράσο, τὰ κουγιά ποὺ ἔβγαζαμ' τὸ σίδερο πὲ τὰ μουχάνια, τις σκάλες τ' Ἁγίου Παύλου καὶ τῆς Νιάδας¹, ποὺ φρότωνάσι τὰ κατκια. Ἄλλος γήδου ἐκεῖ ὁ πόσμος κι' ἄλλος ἐδῶ. Σκομίστηκαμ' σὲ γούλ' τὴν Ἑλλάδα κι' ἐδῶ στὸ Τσαμπάζ² ποῖνε ὁ χωροδᾶς² τῆ Σαμοκοβιοῦ.

τὴν σελ. 234 τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Δωρεῖς καὶ Κληροδοτήματα» τοῦ κ. Σκεῦου Ζερβοῦ, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος σημείωσις : «Κύρκος καὶ Φωτεινὴ Ξενοκράτους. Τὸ Πανεπιστήμιον ἐγνώρισε δι' ἐγγράφου τοῦ ἀπὸ 24)16 ἀρ. 2041)811 ὅτι οἱ διαθέτει κατέθεσαν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν δρ. 70.860 ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοινότητος Σαμοκοβίου Θράκης πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν περιπτώσει καταργήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα, οἱ τόκοι θὰ παραδίδονται εἰς τὴν Σύγκλητον δι' ὑποτροφίαν δύο νέων τῆς ἐπαρχίας Βιζύης. Ἡρωτήθη τὸ Προξενεῖον Ἀθηνῶν πόλεως καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα, ἀλλ' οὐδὲν σχετικὸν κεφάλαιον ἀνευρέθη ἐν τῇ Τραπεζῇ, παρὰ δὲ τοῦ Προξενεῖου ἀπάντησις δὲν ἐλήφθη».

Τὸ « Ἀρχεῖον Θράκης » συνεξέταξε μόλα ταῦτα τὴν ἐρευνὰν του, ἀνεκάλυψε ὅτι τὸ κληροδοτήμα Κύρκου καὶ Φωτεινῆς Ξενοκράτους ὑφίστατο παρὰ τὴν ὡς ἄνω βεβαίωσιν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, καθὼς καὶ ἕτερον τοῦ Ἁλ. Κύρκου διατεθὲν διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ τὸ κληροδοτήμα Κύρκου καὶ Φωτεινῆς Ξενοκράτους. Εἰδοποίησε περὶ τούτου τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνήργησε ἀμέσως. Πράγματι ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐπεβεβαίωσαν τὴν ὑπαρξίν των δύο κληροδοτημάτων. Ταῦτα ἀνέρχονται ἄγνωστον εἰς πόσας σημερινὰς δραχμὰς, ἀλλὰ πολὺ συντόμως θ' ἀρχίσῃ ἡ διάθεσις των ὑπὲρ δύο φοιτητῶν καταγομένων ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βιζύης τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

1) Νιάδα εἶναι ἡ ἀρχαία Θύνη, θυνία, θυνιάς (Πλίν. Thynia, IV, 45. Πτολεμαῖος Γ, ια, 4. Σιράβων IB, γ, 3).

2) Ἐτσι ἀποκαλοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς οἱ Σ. τῶν Σχοινιῶν, ἐπειδὴ ὅσοι ἔχουν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ προέρχονται ἀπὸ τὴν πιὸ φτωχὴ ἀγροτικὴ τάξην. Ἐπίσης προσο-

» Καλὸς κί ὁ τόπος τοῦτος, ἀλλὰ ἂ μᾶς φά τὸ κουνούπ³ καὶ γοὶ ἀρρώ-
στιες. Τὰ τὰ ποίσοιμ¹ τὰ στάρια, ἅμα δὲν ἔχοιμ¹ τὴν ὑγείᾱ μας. Τὸ Ἐλ-
ληνικὸ ἔπεε μας πολλὰ ὡς τὰ τώρα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θέλ¹ κόμ¹ ἂ γίνουσ¹. Τὰ
παιδιά μας ἂ ζήσουσι σ¹ αὐτὸ τὸν δόπο, ἀλλὰ χωρὶς ἔργα, ἐφένδη μ¹, κα-
κιὰ ζωὴ ἂ ν-ἔχοσι».

Τὰ=τί θά. *κουνιά*=πηγάδια. *μουχάνια*=φουσέρα.

5. Ἑλληνες καὶ Βούργαροι στὸ Σαμόκοβο

Οἱ σχέσεις τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης πρὸς τοὺς Βουλγά-
ρους δὲν ἦσαν δυστυχῶς σχέσεις καλῶν γειτόνων, πού τοὺς ἐνώνει ὁ κοινὸς
ἀγώνας τοῦ ψωμοῦ καὶ τῆς ζωῆς, τὰ ἴδια συμφέροντα, ἡ κοινὴ κατοικία,
ὅπως πολλὲς φορὲς συνέβαινε μὲ τοὺς γείτονες Τούρκους. Ἰδιαιτέρῃ ἐχθρό-
τητα εἶχαν πάρει οἱ σχέσεις αὐτὲς στὴν ἐποχὴ τῶν ἀνταρτικῶν καὶ τῶν κομι-
τάτων κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας, πού διασταυρόνονταν καὶ ἀλληλοσυγ-
κρούονταν οἱ ἐθνικὲς προπαγάνδες. Ἀπὸ τὸν παλιὸ Σαμοκοβιανὸ Λεωνίδα
Μουριάδη ἀκούσαμε τὴ διήγηση τοῦ παρακάτω ἐπεισοδίου, πολὺ χαρακτη-
ριστικοῦ γιὰ τὶς Ἑλληνοβουλγαρικὰς σχέσεις:

— «Γήδου καποτὲ κείνα τὰ χρόνια μιὰ γυναίκα Βουργάρα βαρεμέν¹ (ἐγ-
κνος) καὶ πὲ ἓνα μῆνα καὶ γύστερα ἔλα γεννήσ¹. Οἱ Βούργαρο¹ γήθελᾶσ¹ νὰ
σκοτώσου τὸ γιαιτρὸ τῆ χωριοῦ μας τὸν Κρόκο Γουλνοῦς τοὺς καλοὺς ἀθροῦπ¹
γήθελᾶσι νὰ τὶς ξεκάνου. Τί ἂ ποίσοιμ¹ τώρα! Πάσαν τὴ μαννίτσα¹ τὴ βουρ-
γάρα καὶ λέσι δηνε: — Πᾶνε στὴ γιαιτροῦ καὶ πείδουε νᾶστ¹ νὰ ξεγεννήσ¹ τὴ
γυναίκα. Ἄ δὲν πᾶς ἂ σὲ σφάξουμ¹. Γῆ μαννίτσα γῆξαιρόε δο πού ἡ γυναίκα
δὲ γήδου στὸ γαιρόε δης κόμα. Ἄλλὰ τί ἂ ποίσ¹; Δορέχ¹ πὲ τὸ φόβοε δης
καὶ βρίσκ¹ τὸ γιαιτρό: — Γιαιτρέ, λέγει δονέ, τῆ τάδε ἡ γυναίκα ἔλα γεννήσ¹
καὶ νὰ νέρτς νὰ τνε ξεγεννήσ¹. Ὁ γιαιτρός κατάλαβε τί γήθελᾶσι οἱ Βουρ-
γάρο¹, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πού σκιάζονδου, ἂ πάγω λέγ¹. Παίρον¹ τὸ πι-
στόλ¹ δου, ζών¹ δᾶ στὴ μέσ¹ δου πὲ τὸ ζουνάρο¹ κί ἔρκεται στὸν γαβενέ.
Ἐμεῖς γεῖμεστὲ κλεισμέν¹ μέσα. Βροδᾶ τὰκ τὰκ τὸ γυαλί πὲ τὸ γαβενέ καὶ
μὲ γνεύγ¹ νὰ ξέβω ὄξω. Γὼ κατάλαβα πού κᾶτι δορέχ¹ καὶ ξέβκα ὄξω. Ἀκλού-
θει με, λέγ¹ ὁ γιαιτρός. Πήραμ¹ τὸ δρόμο, πήγαμ¹ στῆς Βουργάρας τὸ σπίτι.
Χτύπησε τὴ θύρα ὁ γιαιτρός καὶ πὲ τῶνα τὸ χέρο¹ κρατοῦσε τὸ πιστόλ¹ δου καὶ
πὲ τᾶλλο τὸ θερμομέτρο. Ἐνοιξε ἡ μαννίτσα κί ἔδωκε δηνε τὸ θερμομέτρο
νὰ τὸ βάλ¹ στὴ Βουργάρα. Πῆρε ἡ μαννίτσα τὸ θερμομέτρο ὁ γιαιτρός κεῖ
τὸ πιστόλι μπροστέ. Ἐγὼ πῆγα πὲ τὴ χασασμάδα τὴ παραθυριοῦ πᾶσω πὲ
τὴν ἄλλη μεριά καὶ φηχιούμου νὰ δγιῶ τί ἂ γέν¹. Ἄν ἐγίνουνδου τίπτα,

νομάζονται *σβόλια* (τά) (ἀσβόλη=καπνιά, στάχτη) καὶ *Dadiā* (τά) (ἀπὸ τὸ ὄνομα
Dadiῆς (ὁ)—Dadi (τὸ)=Κωνσταντῖνος. Ὅνομα συνηθισμένον στὸ χωριό.

1) *μαννίτσα*=μαμή.

ὁ γιατρός ἄ πυροβολοῦσε, ἄ φώναζα ἐγὼ κι' ἔλα γίν' τσακωμὸς καὶ μεγάλο κακὸ ἀνάμεσα τὶς "Ἕλλην" καὶ τὶς Βουργάγ'. Γοῦλ' ἄ πέθνησκάσι γιὰ τὸ γιατροῦ τῆ χωριοῦ μας. Γὼ κεὶ στὴ χαρασμάδα φηριοῦμον. Κούγω πὲ μέσα : —Μή, μὴ δὸν χτυπήστε, γιατί ἄ γέν' μεγάλο κακὸ, μὴ δὸν χτυπήστε. Μήνη φώναζάσι. Γήδου τὰ κορίτσια τῆ σπιτιοῦ καὶ γήλεγασι τὶς κομιτατζήδες νὰ μὴ χτυπήσου τὸ γιατρό, γιατί ἄ πιάνουνδου γοὶ "Ἕλλην" πὲ τὶς Βουργάγ'. Καὶ πὲ τὶς φωνές δους κράτησάσι δους. Δὲν ἐτόλμησάσι νὰ χτυπήσου. Ὁ γιατρός πῆρε τὸ θερμομέτρο πὲ τῆ μαννίτσα, μήτε κακονά, μήτε τίπτα.

Πήραμ' πάλ' τὸ δρόμο πὲ τὸ γιατροῦ καὶ διάβκαμ'. Θέλω ἄ σὲ πῶ ὅτι πὲ τὶς Βουργάγ' δὲν εἴμαστε καλά. Τσακωνόμαστε πολλές φορὲς κι' ἔδερνάμε δους. Γεῖμαστε παλλκάργια πὲ καρδιά. Κεῖν' γήθελάσι νὰ μᾶς ξεκάνου, ἀλλὰ δὲ γίνκε ὁ σκολός δους. Τώρα ἡ μοῖρα μᾶς ἔροριξ' ἔδω. Ἄ δουλέψουμ' καὶ ἄ ζήσουμ'».

6. Οἱ γυναῖκες στὸ Σαμοκόβ

(Τὸ σπίτι, δουλειά, διασκέδαση)

Χτυπητὴ ἀντίθεση πρὸς τὸν ἀντρίκὸ χαρακτήρα ἀποτελεῖ ὁ χαρακτήρας τῶν Σαμοκοβιανῶν γυναικῶν. Εἶναι πάντα πρόθυμες, φιλόξενες, ὁμιλητικὲς καὶ πρόσχαρες. Τὰ ἐνδιαφέροντά τους δὲν εἶναι περιορισμένα στοὺς τέσσερες τοίχους τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ στενοκαρδὸ τοικοκυρστικό πνεῦμα τοῦ χωριοῦ. Δὲν εἶναι βαρετὲς καὶ «ἀγροικεῖς» ὅπως συνηθίζουν ν' ἀποκαλοῦν τοὺς εαυτοὺς των οἱ ἀρσενικοὶ τοῦ χωριοῦ. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ παραμῦθια, τὰ τραγούδια, τὰ θεγίτια, τὰ νανουρίσματα, ποὺ πρόθυμα διηγῆθησαν καὶ τραγουδήσαν, ἔπειτα ἀπὸ τὰ «μοχαμπέτια» ποὺ ἐκάναμε, ἐζητήσαμε νὰ μάθουμε τὶς συνθῆκες ζωῆς, τὶς ἀσχολίες, τὰ γλέντια τους, τὶς δοξασίες τους στὸ παλιὸ τους πρὸ παντὸς χωριό. Δὲν διστάζουν νὰ μᾶς εἰποῦν ὅ,τι ξαίρουν.

—«Οἱ γυναῖκες στὸ χωριό μας, οἱ καλύτερες, λέγει ἡ παλιὰ Σαμοκοβιανὴ Χρυσὴ Φυλιᾶ, δὲν ἐδουλέγασι, μήτε στὸ νερὸ δὲν πήγαινάσι.—Τὰ κορίτσια δουλέγασι μέσα στὰ σπίτια μπιμβέλες καὶ ταντέλλες, κεντούσασι πετσέτες, μαξιλάρες, σεντόνια. ἔφρχειανάσι πανιά, μακάτια, μεσάλες πὲ τὸ λάκκο καὶ πὲ γοῦλες τὶς ἄλλες σπιτίσιες δουλειὲς ἔκανάσι.—Κάνδανε γοῦλο στὸ σπίτι' μέσα. Δὲν ἤφρινάσι δα νὰ πὰ νὰ γειτονέψου σὲ σπίτι' ποὺ γεῖχε παλλκάργια.—Σὲ σπίτι' ποὺ δὲ γεῖχε παλλκάγ' πήγαινάσι νὰ γειτονέψου, ἀλλὰ μαζί πὲ ἓνα παιδέλλ' ἢ κορτσόπλο κονδά.—"Ἄμα καὶ περνοῦσε κανένα παλλκάγ' πὲ κάτ' τὸ σπίτι' κλειούσασι τὰ κανάτια πὲ τὰ πανεθύρια γιὰ νὰ μὴ δγιοῦ τὸ παλλκάγ'.—Στὴν ἐκκλησιά, στὴν ἀντίχαρα, στὸ γάμο δὲν ἐπήγαινάσι τὰ κορίτσια. Μόνου στὰ κνιάσματα ποὺ κνιάζασι τὴ νύφ'.—Στὴν ἐκκλησιά πήγαινάσι νὰ κοινωνήσου πὲ τὶς μάννες νυχιοῦσικα καὶ πὲ τὶς μπαμπάδες. Κεῖ ἔλα φυλάει θειά ἢ συγγενὴς νὰ πάγ' τὸ κορίτσ' νὰ γειτονέψ' ἄμα γήθελé δο. Χροινιάτκο ξέβγαινάσι στὸ πανηγύρ' στὸν "Ἄτ-Γιάνν".—Γεῖχαμε καὶ γυναικίτικη γιορτὴ τὴν πρωτο-

μαγιά.—Μονάχες μας μεῖς, γείχαμε τὸ λεύτερο, χόρευγαμ' καὶ γλεντούσαμ' καλύτερα πὲ τὶς ἄδρο'.—Ἄμα γεῖχε ξένο στὸ σπίτι τὸ κορίτσ' δὲ κάνδανε στὸ τραπέζ'.—Ἄμα γήδου χορὸς στὸ χωριὸ ἔλα πάρ' ἢ μάννα τὸ κορίτσ' νὰ πὰ νὰ χορέψ'. Στὸ χορὸ ἔπιανάσι γοῖ ἄδρο' γούλ' ἔρροστε καὶ καταπόδ' ἀρχινοῦσασι οἱ γυναῖκες οἱ πανδρεμένες καὶ γύστερα τὰ κορίτσια συνιβασιμένα καὶ λεύτερα.—Τὰ κορίτσια χόρευγάσι τὶς μεγάλες γιορτές, τὸ Πάσχα, τ' ἁγιασματιοῦ, τ' Ἀϊ-Γιαννιοῦ. Στὰ σπίτια μαζεῦγανδαι πολλὰ κορίτσια καὶ χόρευγάσι, τραγουδοῦσασι κι' ἔτρωγάσι.—Ἐκανάσι καὶ νυχτέρια πού δούλευγάσι.—Τότες μαγέρευγάσι σὲ μιὰ μπακίρα φασόλια πού γήφρονάσι γούλες πὲ τὰ σπίτια δους, ἔβγανάσι da στεγνὰ καὶ ἔτρωγάσι da πὲ τὸ ἄλας.—Παλλκάρια δὲν πήγαινάσι κεῖ. Ἄδερφὸς ἢ ἑαδερφὸς γεῖχε τὸ λεύτερο νὰ πάει. Τὰ παλλκάρια ἔκανάσι μονάχα δους νυχτέρια.—Τὰ κορίτσια πανδρεύγουνδου μὲ προξενιά. Δέκα ἑφτὰ-δεκαοχτὼ χρονῶ τὸ κορίτσ' γήδου σὲ ἡλικίγια κι' ἔλα συνιβασιτεῖ. Ἐλα κάτ' ὡς ἓνα χρόνο συνιβασιμένο νὰ ποῖς τὸ χουσιμέτ' δου, τὴ προῖκα δου καὶ γύστερα ἔλα κὰν' τὴ χαρά δου. Ἄμα συνιβαζούνδου ἓνα κορίτσ' κι' ἔλα γειτονέψ' τὸ συνιβασιτικό δου, ἔλα πὰ ἢ μανέλλα ἢ γὴ ἄδερφὴ τὴ παλλκαριοῦ νὰ πάρ' τὸ κορίτσ' γιὰ τὸ γειτόνεμα.—Ἐὸ παλλκάρ' πάλε ἄμα ἔλα γειτονέψ' ἢπαιρνε τὸ γαῖνὴ δου ἢ τὸ φίλ' δου νὰ πὰ νὰ γειτονέψ'.—Τὸ κορίτσ' πού δὲν πανδρεύγουνδου καὶ γίνονδου μεγάλο, δὲν ἢπαιρνε παλλκάρ'. Στὸ χωριὸ μας ὅμως τὰ κορίτσια δὲν ἔμνισκάσι, πανδρεύγουνδου λήγορα».

μυμιβέλλες—ταντέλλες μεταξωτές.—*μακάτια* (τω)—καλαπόσκουτα (λ. Τουρκ.)—*ἁγιασματιοῦ*—ἢ γιορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. *ἔλα*—ἤθελε. *συνιβασιμένα*—ἀρραβωνιασιμένα. *καῖνῆς*—ὁ γυναικάδερφος.

7. Πῶς ἔγινε τὸ τραγοῦδι

—«Ὁδε μᾶς σήκωσάσι οἱ Τοῦρκοι, διηγεῖται ἡ Σαμοκοβιανὴ Ἑλένη Νταβραντᾶ, καὶ μᾶς πῆγάσι στὴν Ἀρακλειά, στὴν Τσόλο καὶ στὸ Μούρτσ', δούλευγασ' ὁ κόσμὸς γούλος, γυναῖκες, ἄδρο' καὶ παιδιὰ. Δούλευγαμ' νὰ ζήσομ'. Γήδου καχὸς καιρὸς τότες. Στὴ Μουρτσιοῦ τ' ἀμπάρια γήδου ἓνα παιδι καὶ δούλευγε. Γήλεγά do Χριστόδουλο. Κεῖ πού δούλευγε, ἔπεσ' ὄχτος πὲ τὸ στάρ' καὶ κουκλώθηκε τὸ παιδί. Πῆγάσι γούλ' οἱ φίλ' καὶ τὸ συγγενεῖς, ξελάμωσά do κι' ἔβγαλάσι πεθαμένο τὸ παιδί. Ἐκλαιγά do τὸ παλλκάρ' καὶ τραγουδοῦσα do Σκοπιανὲς γυναῖκες. Κοῦτε τὸ τραγοῦδ' :

Ἀκούσετε τί γίνηκε αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα,

Χριστόδουλος σκοτώθηκε μέσ' τῇ Μουρτσιοῦ τ' ἀμπάρια.

Ἄχ, γεῖπε κι' ἀναστέναξε, γοῖ φίλοι δου προφταίνου.

—Τ' ἔχεις, Χριστόδουλε, ρωτοῦ, τὸ σῶμα δου γυρεύγου.

5 Ὁδε τὸν κατιβάζασι πὲ μέσα τὸ σιτάρ',

μικροὶ μεγάλοι κλαίγα do κρίμα στὸ παλλκάρ'.

Ἐπεὶ τὸ ἀνεβάξασαι ἀπάνου στὸ ἀμάξι:
 δὲ γεῖγε μάννα νὰ δὸ κλαί, κερὶ νὰ δὸν ἀνάψει.
 — Πάρε, θειά μου, τὰ ροῦχα μου καὶ δός τα τὸν δελάλη,
 10 σὰ δὲν τὰ χάρηκα ἐγὼ, νὰ τὰ χαροῦσι ἄλλοι.

Ἔθιμα

1. Τοῦ γάμου

Ἐκ τῶν ἐθίμων τοῦ γάμου, ποὺ στὶς γενικὲς τοὺς γραμμὲς εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἐθίμα τοῦ Σκοποῦ ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸν Ε΄ τόμο τοῦ Ἀρχείου, σελ. 150 κ. ἐ., καταγράφουμε ἐδῶ μόνον ἰδιόζουσες τοπικὲς λεπτομέρειες καὶ γαμήλια τραγούδια :

Ὁ γάμος γίνεται συνήθως μὲ προξενιά. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι (συνβασιμὲν) ἀνταλλάσσουν δῶρα. Ὁ νέος δίδει δαχτυλίδι, μερικὰ χουσαφικά, ἢ νέα μαντήλια, κάλτσες καὶ ὅ,τι ἄλλο. Αὐτὸ εἶναι ἢ πρόχειρη, νὰ εἰποῦμε, μνηστεία. Σὲ ὁρισμένη ἡμέρα γίνονται οἱ ἐπίσημοι ἀρραβῶνες μὲ τὸν παπὰ, ποὺ κάνει τὴ λεγομένη «σταυρολογία», δηλ. ἀλλάζει τὰ δαχτυλίδια τῶν νέων, λέγοντας τὴ γνωστὴ ἐκκλησιαστικὴ οἴση «ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ κ. λ. π.» Ὁρίζεται ἕσπερα ἢ ἡμέρα τοῦ γάμου.

Τὴν Παρασκευὴ πρὸ τοῦ γάμου μαζεύονται τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ τακτοποιοῦν (δουκιάζου) τὴν προικὰ της (τὸ τσεῖζ) τραγουδώντας :

Μνιὰ κόρη ἐκατέδινε στὴν ἄκρα τὴ θαλάσση
 Ἄχ ἀμὰν ἀμὰν, ὁ κόσμος μὴ χαλάσει.
 Μὲ τὰ μαλλιά ἀπόπλεκα, μὲ τὸν κινὰ στὰ χέρια,
 Ὡχ ἀμὰν-ἀμὰν, νὰ ζοῦν τὰ συμπεθέρια.
 5 Θέλω ν' ἀνέδω στὸ βρονό, νὰ κόψω τριαντάφυλλο,
 νὰ βγάλω τῆ ἀνθοῦ νερό, νὰ κάνω νύφη καὶ γαμπρό,
 νὰ κάνω νύφη καὶ γαμπρό καὶ πεθερὰ καὶ πεθερό,
 συνδέκνισσα καὶ σύνδεκνο καὶ γοῦλο τὸ συμπεθεριό.

Τὸ Σάββατο τὸ βράδι κνιάζουν τὴ νύφη στὸ σπίτι της. Κνιάζουν τὰ νύχια καὶ τὰ μαλλιά της. Ὁ κινὰς εἶναι μέσα σ' ἕνα ταψὶ ποὺ ἔχει γύρω τρεῖς κερὰ ἀναμμένα. Χορεύουν γύρω κι' ὁ κινὰς ποὺ γυρίζει στὸ χορὸ παίρνει στὰ χέρια του τὸ ταψί, βάφει (κνιάζει) λίγο τὰ χέρια του, ἀφίνει μὲς' τὸ ταψί ἕνα δῶρο (μπαξίς¹⁾) καὶ τὸ δίνει στὸν ἐπόμενον. Κάνει καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο κι' ἔτσι τὸ ταψί φθάνει ὡς τὸν τελευταῖο (πὲ τὸν πρόγοδο¹ ὡς τὸ γοῦτσο). Τὰ δῶρα αὐτὰ ἀνήκουν στὴ νύφη. Τὸ Σάββατο τὸ βράδυ ἐπίσης τ' ἀμάξια μεταφέρουν τὰ προικιά στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ.

1) πρόγοδος=κεῖνος ποὺ σέρνει τὸ χορὸ.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ στέλνουν τὰ προσκλητήρια τοῦ γάμου (προσκαλεστήρια). Αὐτὰ εἶναι τρία γαυράλλα τυλιγμένα στὸ χαρτί. Δύο μικρὰ παιδιά, κορίτσια ἢ ἀγόρια, γυρίζουν στὰ σπίτια καὶ διανέμουν τὰ προσκλητήρια λέγοντας : «Προσκυνήματα πὲ τὸ γαμπρὸ καὶ πὲ τὴ νύφ', νάρτητε στὸ γάμο». Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ ἐπίσης ξυρίζουν τὸ γαμβρὸ, τὸν ἀξιῶνον¹ καὶ τὸν στολίζουν. Στὸ στόλισμα συνηθισμένο τραγοῦδι εἶναι τὸ παρακάτω :

Στολίζεται ὁ νεῖδαμπρος καὶ βάνει τὰ χρυσᾶ δου,
γιὰ νὰ πάρει τὴν πέρδικα πόψα στὴν ἀγκαλιά δου.
Μὴ συλλογίζεσαι, γαμπρέ, μὴν ἔχεις τόση λύπη,
τί πόψα γὴ ὦρα δώδεκα ἂ πάρουμε τὴ νύφη.

Τὶς ἴδιες ὥρες γίνεται τὸ στόλισμα τῆς νύφης μὲ τὰ τραγοῦδια :

Κοράσια συναχθήκανε σήμερα γούλη μέρα,
γιὰ νὰ χρυσοστολίσουνε τὴ χρυσοπεριστεέρα.
Βάνει τὸ γήλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγάρι ἀστήθι
καὶ τὸ χρυσὸν ἀγερινὸ διαμαντοδαχτυλίδι.
Σήμερα λάμπει ὁ οὐρανὸς· σήμερα λάμπει ἡ μέρα,
σήμερα ἀποχωρίζεται κόρη πὲ τὴ μητέρα,
σήμερα ἀποχωρίζεται κόρη πὲ τὸν πατέρα.

Ἐπὶ πρὸκειται γιὰ ὄρφανους :

Σὰν τὸ καρδίε στὸ γιὰλὸ χωρὶς καρδοκύρι,
στολίζεται ὁ νεῖδαμπρος (ἢ νεῖδνυφη) χωρὶς μάννα καὶ κύρη.

Τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες τῆς Κυριακῆς μαζεύονται στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ κάνουν τὴ στέψη. Στὸ δρόμο παίζουν τὴ λύρα (τὸ λύρο) καὶ τραγοῦδοῦν :

Ἐλα, Χριστέ καὶ Παναγιά, μὲ τὸ μονογενὴ σου,
τ' ἀφρόγιο πού γίνεται, δώσε δὸ τὴν εὐκὴ σου,
Ἐλα, Χριστέ καὶ Παναγιά, στὸ δρόμο πὰ κινήσεις
καὶ σφίξε τὴν καρδοῦλα σου νὰ μὴ λιγοθυμήσεις.
Ἄστρα μου, χαμηλώσατε καὶ σύννεφα σταθήτε,
γιὰ νὰ περάσει ἡ νεῖδνυφη κι' ὕστερα πορπατεῖτε.

Γυρίζουν κατόπιν στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ὁ λυρατζῆς τραγοῦδαί :

Ἄκούς, νυφάδα, τὰ σὲ πῶ, νὰ μὴ δὲ λησμονήσεις,
αὐτὴν τὴν πόρτα πού θὰ μπεῖς καλὰ νὰ προσκυνήσεις,
τὴν πεθερά, τὸν πεθερὸ νὰ τίς ἐπροτιμήσεις.

1) Λεπτομέρειες καὶ τραγοῦδια βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», Ε', σελ. 150-155.

Μετὰ τὰ σχετικὰ κεράσματα ἀκολουθεῖ τραγοῦδι :

- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς, νὰ ζήσει ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς.
- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς μὲ ἀσημένιο τάσι,
τ' ἀδρόγυνο πὸν στέργωσε νὰ ζήσει νὰ γεράσει.
- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς μὲ τὴ χρυσὴ κορδέλλα,
νὰ ζήσει ὁ κουμπάρος μας κι' ἔλα τὰ συμπεθέρια.
- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς γύρους μαργαριτάρια,
νὰ ζήσει κι' ὁ παράγαμπρος κι' οὐλα τὰ παλλικάρια,
- Ἐμορφα πὸν ταιριγιάσατε τὰ δυὸ σας ἕνα μπόγι,
σὰν τὰ κυπαρισσόπουλα πὲ μέσ' τὸ περιθόλι.
- Κουμπάρε, πὸν στεφάνωσες τὰ δυὸ τὰ κυπαρίσσια,
νὰ σ' ἀξιώσει ὁ θεὸς νάρκεσαι στὰ βαφτίσια,
- Πολλὰ χρόνια νὰ ζήσετε καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσετε.
- Ἄσπρο χαρτί μὲ γράμματα, νᾶχουν καλὰ γεράματα.
Βάλε κρασί μέσ' τὸ γυαλί, νὰ πῆει κι' ὁ λυρατζῆς πὸν τραγουδεῖ.

Ἔπειτα χορεύουν. Ὅταν σέρονται τὸ χορὸ ἢ νύφη καὶ ὁ γαμβρὸς τραγουδοῦν διάφορα τραγοῦδια :

— Νυφάδα μου, νυφάδα μου,
τὸ τί πολυἀργήσες
ἔμορφο τὸν διάλεξες.
Γαμπρέ μου, γαμπρέ μου,
τὸ τί πολυἀργήσες
ἔμορφη τὴ διάλεξες.
Τὴ σιγανή, βγάλα μ' ἀμὰν καλέ,
τὴ σιγανή, τὴν ταπεινὴ
τὴν ἀξία τὴν εὐγενική.	νὰν' ὁ γαμπρὸς ἀηδόνι
καὶ ἢ νύφη χελιδόνι.
Ἔδρεξα τὴν Ἀνατολή,
ἔδρεξα τὴ Δύση,
δὲν γεῖδα στὰ ματάκια μου
τέτοια ὠραία νύφη.
Ὡς καὶ τὰ βοττανάκια τῆς
καὶ κεῖνα ἔχουν γνώση
καὶ πορπατεῖ σιγὰ-σιγὰ
κάρτσα νὰ μὴ λερώσει.
— Ἐγὼ σ' εἶσα δουγούνια πῆγα
τέτοια νεόνυφη δὲν εἶδα.	

Τὴν Δευτέρα τὸ πρωὶ βγάζουν τὰ τάματα (μποξαλίκια) ἀπὸ τῆς νύφης τὰ σεντούκια καὶ τὰ μοιράζουν στὸν πεθερό, τὴν πεθερά, τὸν κουμπάρο κλπ.

Τὸ βράδι τῆς Δευτέρας ὄλο τὸ συγγενολόγι τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης μαζεύονται στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ γιὰ νὰ κάνουν τὴ λεγομένη «ἀντίχαρα». Προσφέρει ὁ καθένας ἕνα κοιτόπουλο, μιὰ πῆττα καὶ ὅ,τι ἄλλο μπορεῖ γιὰ νὰ γίνει τὸ κοινὸ αὐτὸ συμπόσιο, ἐνῶ τὰ ἔξοδα τῶν τραπεζιῶν ὡς τὴ βραδιά ἐκεῖνη βγαίνουν ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ γαμβροῦ. Ἡ ἀντίχαρα εἶναι μεγάλο γλέντι πὸν κρατεῖ ὡς τὶς πρωινὲς ὥρες μὲ τραγοῦδια καὶ χορούς. Τὴν Τετάρτη τὸ πρωὶ ὁ γαμβρὸς ἐπισκέπτεται τὸν κουμπάρο καὶ μαζὶ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. Ἡ νύφη μένει στὸ σπίτι σαράντα ἡμέρες, χωρὶς νὰ βγαίνει γιὰ ἐξωσπιτικὲς δουλειές.

2. Τοῦ θανάτου

Ἐκ τῶν ὄσων ἀφοροῦν τὸ νεκρὸ καταγράφουμε ἐδῶ μόνον μερικῆς ἰδιάζουσας λεπτομέρειες, γιὰ τὰ ἄλλα εἶναι σχεδὸν πανελληνίαι συνήθειαι.

1.—Τὸ νεκρὸ τὸν ἀλλάζουν καὶ τὸν τοποθετοῦν ἐπάνω σὲ σανίδια. Στὸ στόμα τοῦ βάζουν ἓνα κεραμίδι καὶ πάνω χαράζουν ἓνα σταυρὸ καὶ γράφουν τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ.

2.—Τὸν πηγαίνουν στὸ νεκροταφεῖο (στὰ νημόργια) καὶ τὸν θάβουν (παραχῶνον δου). Ὁ καθέννας ποῦ συνοδεύει τὴν κηδεῖα πετᾷ στὸ μνήμα λίγο χῶμα, λέγοντας τὸ συνηθισμένον : «Θεὸς χωρὲς' don».

3.—Ἄν ὁ νεκρὸς εἶναι εὖπορος, ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του σκορπίζει ἐπάνω στὸν τάφο του μερικὰ νομίσματα καὶ τὰ παιδιὰ τρέχουν καὶ τὰ παίρνουν¹.

4.—Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ὁ πατὴρ καὶ οἱ νεκροθάφτες (θαφτάδες) γυρίζουν στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ καὶ τρώνε. Τὸ φαγητὸ αὐτὸ εἶναι συνήθως φασόλια, ρεβίθια, πιλάφι κλπ. καὶ ὀνομάζεται «μακαριὰ». Τὴν πρώτη πλουκιὰ τοῦ ψωμοῦ ποῦ πρόκειται νὰ φᾶνε τὴν βουτοῦν στὸ κρασί.

5.—Φεύγουν κατόπιν γιὰ τὰ σπῖτια τοῦ. Πρῶτον μὲν στὸ σπίτι του ὁ κάθε χωριανὸς ποῦ ἀκολούθησε τὸ λείψανον, πλένεται ἔξω στὴν ἀλλή με λίγο νερό.

6.—Οἱ νεκροθάφτες φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του πεθαμένου παίρνουν μιὰ λωρίδα πανὶ καὶ τὸ κρύβουν κάπου ἔξω στὴν ἀλλή τους. Μετὰ σαράντα ἡμέρες τὸ παίρνουν πάλι, τὸ πλύνουν καὶ τὸ βάζουν γιὰ μπάλωμα σὲ ἓνα ροῦχο τους, γιὰ νὰ μὴ πιαστοῦν τὰ χεῖρά τους.

7.—Συνήθως σαράντα ἡμέρες μετὰ τὸ θάνατον πηγαίνουν κάθε πρωὶ μιὰ προσφορὰ στὸν πατῆρ γιὰ νὰ διαβάσει (σαραδαλείτρουγο).

8.—Ἡ ψυχὴ πιστεύουν ὅτι μένει ἐλεύθερη σαράντα ἡμέρες καὶ γυρίζει παντοῦ.

9.—Μνημόσυνα γίνονται τριήμερον, ἐννιαήμερον, σαραντάμερον, ἐξάμηνον.

10.—Σὲ τρία χρόνια ξεχώνουν τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ. Τὰ πλένουν με κρασί καὶ τὰ ξαναχώνουν. Ἄν στὸ ξέχωμα βρεθῆ κανένα χρυσαφικό, τὸ παίρνει ὁ ἄνθρωπος ποῦ ξεχώνει τὰ κόκκαλα ἢ τοῦ πληρώνουν κάτι καὶ τὸ παίρνουν οἱ οἰκτεῖοι τοῦ νεκροῦ.

3. Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα

Μὲ πολλὴ ἀγωνία περίμεναν τὶς Χριστουγεννιάτικες γιορτὲς στὸ Σαμόκοβο. Εἶναι ἡμέρες τῆς ἀνάπαυσης, τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ γλεντιοῦ. «Ἐμεῖς ἐγλένδιζαμ' τὰ καποινὰ τὰ χρόνια στὸ χωριό, μᾶς διηγεῖται παλιὰ Σαμοκοβιανή.

1) Ὁμοιο ἔθιμον ἐπικρατεῖ στὴν Πελοπόννησον στὸ γάμον, ὅταν πηγαίνουν τὴν νύμφην στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Στὴ Θράκην ρίχνουν λεφτὰ στὰ βαφτίσια.

Πὲ τ' Ἀϊ-Νικόλα κ' ὕστερα, συνέχεια ὡς τὰ Χριστούγεννα, ἔβγαίνασι στὰ σπίτια κάθε βράδ' τέσσερ' νοματοὶ πὲ τὸ δαβουλέλλ', ἔπαιζάσι τὸ δαβουλέλλ' καὶ τραγουδούσασι τραγούδια καποτνά. Ὅδε πήγαίνασι στὸ ρετισπέροχο σπίτι¹ τραγουδούσασι :

Γήρταμε στὸν ἀφένδη μας τὸν πρῶτο ζευγηλάτ',
 πῶχει βουβάλια δρακωτὰ κι' ἀλέτρια σιδερένια
 καὶ κάμνει¹ τὴν ἡμέραν δοῦ ἐννιά βοδιῶ χωράφ',
 Τὸ κάμνει δο, τὸ σπέρνει δο, γυρίζει διβολᾶ δο.

Κεῖ πὸν γεῖχε κορίτσ' ἀνύπαδρο τραγουδούσασι :

Κοράσι ν ἐστολίζουνοδου Σαββάτο γούλη μέρα,
 τὴν Κυριακίτσα τὸ πρωὶ νὰ πὰ νὰ μεταλάβει,
 μβκίνει ἢ μάννα δοῦ μβροστέ, ἢ κόρη κατὰ πόδι,
 γιομίζει ὁ δρόμος λούλουδα καὶ ἡ ἐκκλησιά πὲ μόνχο.
 Ὡ Σὰν τήνε γεῖδε ἢ ἐκκλησιά πὲ τρεῖς μεργιές ραγίστη,
 σὰν τήνε γεῖδε κι' ὁ παπᾶς φῆκε τὴν ψαλμωδιάν δοῦ,
 καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα ἐχάσασι τὰ χαρτιά δοῦς.
 Καὶ κείνη πιλὸγήθηκε καὶ τοὺς ἐσουντυχαίνει :
 —Ψάλε παπᾶ, σὰν πὸψαλλές, διάκε σὰν καλονάρχας,
 καὶ σεῖς, μικρὰ διακόπουλα, εὐρήτε τὰ χαρτιά σας.

Κεῖ πὸν γεῖχε μαθητὴ στὸ σχολεῖο τραγουδούσασι :

Ἡ μάννα πῶχει τὸ παιδί τὸ μικροκανακάρη,
 λούζει δο, χτενίζει δο καὶ στὸ σχολεῖο τὸ στέλνει.
 Βρίσκει παιδιὰ πὸν παίζουσι κάτσι κι' αὐτὸ καὶ παίζει,
 καὶ τσάκσε τὸ φηκάρη δοῦ καὶ χύθη τὸ μελάνη,
 Ὡ καὶ λέρωσε τὰ ροῦχα δοῦ τὰ λινομεταξένια.
 Γυρίζει, πὰ στὸ σπίτι δοῦ, τὴ μάννα δοῦ φωνάζει.
 —Τ' ἔχεις, παιδάκι μου καὶ κλαῖς καὶ βραειαναστενάζεις ;
 —Κοδύλισα τὸ χέρι μου καὶ χύθη τὸ μελάνη...

Κεῖ πὸν γεῖχε σαλὸ παιδί τραγουδούσασι :

Ἐνα σαλὸ σαλούτσικο, ἀφράτο νδυλιμένο,
 εἶδας τὸ γέννα ἢ μάννα δοῦ κι' εἶδας τὸ κοιλοπόνα,
 περικαλεῖ τὴν Πανεγιά καὶ τὸ Θεγὸ δοξάζει :
 —Θεγέ μ', καὶ δὸς το ριζικό καὶ δῶσε δο κισμέτι,
 νὰ πορπατεῖ νὰ χαίρεται, νὰ παίζει τίς παράδες.

Τὴν παραμονὴ βροστὲ πὲ τὰ Χριστούγεννα τὸ βράδ' ἔδρεχάσι γύρω στὰ σπίτια καὶ γήλεγάσι :

1) κάμνω=ὀργάνω.

Χριστὸς γεννιέται,
σὰ γήλιος φέγει,

σὰ νεὶὸ φεγάρι,
σὰν παλλικάρι.

«Τὸ βράδ' τῆς παραμονῆς πὰ στὸ σοφρὰ ἔβανάμε θυμνιάμα μέσ' τὸ νὶ καὶ καίγουνδου καὶ μόσκιζε τὸ σπὶτ'. 'Ο νοικοκύρ'ς τῆ σπιτιοῦ ἔλα θυμνιάσ' τὰ βόδια καὶ γουλνοὺς τὶς ἀθρῶπ'. Τὸ νὶ πόμενε κεὶ ὡς τοῦ Φωτὸς καὶ τότε σηκώναμέ δο. "Ὁδε ἔλα ξημερώσ' Χριστοῦγεννα, πάλε γυρίζασι καὶ τραγουδούσασι :

Κυαρχὰ Θετόκο ἐκοιλοπόννα,
ἐκοιλοπόννα καὶ παρακάλιε :
—Βοηθῆστε με αὐτὴ τὴν ὥρα,
τὴ βλογγιμένη, τὴ δοξασμένη,

μημὴ νὰ πάτε, μημὴ νὰ φέρτε.
"Ὅστε νὰ πᾶσι καὶ νὰ γυρίσου,
Χριστὸς γεννήθη σὰ νεὶὸ φεγάρι,
σὰ νεὶὸ φεγάρι σὰν παλλικάρι.

«Γ' "Αι-Βασιλειοῦ τὸ βράδ' κόβγαμ' τὴ βασιλόπηττα πὲ τὸ μεταλλικὸ μέσα '. Μάζευγαμ' κουκούτσια ἀπ' ἀκρανιὲς καὶ ἔβαζάμε da γύρω-γύρω στὴ στιά. "Ἐνα κουκκὶ γιὰ τὸ σπὶτ', ἕνα γιὰ τὸν μπαμπᾶ τῆ σπιτιοῦ, ἕνα γιὰ τὴ μάνα, γιὰ τὰ παιδιά, γιὰ τὰ ζῶα καὶ γουλνοὺς. Γούλ' ἡ φαμίλια γύρω στὸ παραγῶν' λογιάζαμ' νὰ δγιοῦμ' τὰ κουκκία πὸν ἔλα φουσκώσου πὲ τὸ πύρωμα τῆς στιᾶς καὶ νὰ σκάσου. "Ἄμα τὸ κουκκὶ πὲ καμένα δὲν ἔλα σκάσ', γείχαμέ δο κακὸ γιὰ κείνονα. "Ἐλα πεθάν', ἔλα πᾶν' κακὸ.

Τὸ γίδιο βράδ' βρίσκαμ' καὶ τσεράπια (ἀγλαδία) μεγάλο νδάλ, ἔβαναμέ δο μέσ' τὴ στιά καὶ καίγουνδου κάθε βράδ' πὲ λίγο-λίγο ὡς τοῦ Φωτὸς. Τοῦ Φωτὸς ἔκαιγάμε δο γούλο. Γείχαμέ δο ἀδέτ.

Τὰ δωδεκάμερα πὲ τῆ Χριστοῦ καὶ γύστερα δὲν ἔβγαινάσι ὄξω ὁ κόσμος, χωρὶς φωτιά, γιὰτὶ φοβούνδου πὲ τὶς βρυκολάκ', τὶς μπουρμπουτσέλ'. 'Ο καιρὸς βαρὺς. 'Ὡς νὰ φωτιστοῦ τὰ νερά δρέχουσι γούλα τὰ κακά. Φροκαλίδια, στάχτες, δὲν ἔρριχναμ' ὄξω, γιὰτὶ γείχαμέ δο κακὸ. "Ἄμα ἔρριχναμ' ἔλα πᾶσι κεὶ οἱ καλκιάτσαρ'. Κόκκαλα δὲν ἔρριχναμ' ὄξω, γιὰτὶ ἔλα γλείψου οἱ λύκ' καὶ δὲν ἐστένομν' κουταβέλλια. Μάζευγαμ' γούλα τὰ φροκαλίδια σ' ἕνα μέρος καὶ πὲ τοῦ Φωτὸς καὶ γύστερα ἔρριχνάμε da. Κεῖνες τὶς ἡμέρες πέθνησκάσι ὁ κόσμος, γιὰτὶ γήδου βαρὺς καιρὸς καὶ φυλάγουνδου.

Οἱ βρυκολάκ' (μπουρμπουτσέλ') γίνουνδου πὲ τὶς ἀθρῶπ', πὸν ἔλα πεθάνου ἀμετάλαβοι. "Ἐδρεχάσι στὰ σπύτια, βροδοῦσασι, ροπούσασι τὴ θύρα καὶ γιὰ νὰ διαβαίνουσι πὲ κεὶ θύμνιαζαμ'. "Ἐτσ' πίστευγαμ' καποτὲ στὸ χωριό μας».

Ἀποκριάτικα — Ἡ Πιτεροδευτέρα

Μέσα στὰ συνηθισμένα ἀποκριάτικα γλέντια, στὸ Σαμόκοβο ἐξαίρεση ἀποτελοῦσε ἡ Πιτεροδευτέρα. "Ἐτσι ὀνομάζουσι τὴν Δευτέρα μετὰ τὴν Κυ-

1) Τὸ ζύωμα καὶ κόψιμο τῆς βασιλόπηττας γίνεται ὅπως σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ χωριά. Πρβλ «Ἀρχεῖον Θράκης», τόμος Ε', σελ. 156.

ριακή τῆς πρώτης ἀποκριᾶς. Εἶταν ἡμέρα τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας, τῆς χαρᾶς, τοῦ γλεντιοῦ, τῶν ὀργίων. Γυναῖκες καὶ ἄνδρες συμμετεῖχαν στὴ γιορτὴ αὐτή, χωρὶς ἢ ἐλευθεροστομία νὰ πειράζει κανένα. Μερικοὶ νέοι ἔβαζαν στολὴ τσολιᾶ, ἄσπρη, κεντημένη. Στους ὤμους ἔρριχναν τσεβρόδες καὶ στὸ κεφάλι φοροῦσαν τσεμπέρια (φακιολίτζδαι). Ἐχόρευαν πὲ τὴ γαῖδα, τραγουδοῦσαν, βωμολοχοῦσαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι «σειμένηδες».

Ἄλλοι νέοι ἐντύνονταν μὲ παλιὰ φουστάνια ἄσπρα, στὸ κεφάλι ἔβαζαν

Ὁ λύρατζης τοῦ Σαμοκοβιοῦ Γ. Γκόρης μὲ τὴν ἐτόπια φορεσιά του παίζει τὴ λύρα.

προβιές (βούργιες), φοροῦσαν κινκᾶτα ζουνάρια καὶ κρεμοῦσαν κουδούνια καὶ σκορδορομαθιές. Κρατοῦσαν στὰ χέρια ξύλα μακριά, ἔκαναν διάφορους κορδακισμούς, τραγουδοῦσαν, χόρευαν, βωμολοχοῦσαν, ἐπέιραζαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι «πιτεράδες».

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἶταν ἀργία. Τὸ εἶχαν καλὸ γιὰ τὴν ὑγεία νὰ χορέψουν ὅλοι, χωρὶς νὰ γίνεται ἐξαίρεση γιὰ τὶς γυναῖκες, ποὺ δὲν εἶχαν πάντοτε αὐτὸ τὸ δικαίωμα.

Πασχαλινὰ

Ἀπὸ τὰ Πασχαλινὰ ἔθιμα καταγράφουμε ἐδῶ μερικὲς τοπικὲς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες.

1.—Τὴ Μεγάλῃ Δευτέρῃ (γῦστερα πὲ τὴ Βαγιῶς) ἀρχίζουν νὰ καθαρίζουν τὸ σπίτι.

2.—Τὴν Πέμπτῃ στρώνουν τὰ ροῦχα νὰ τὸ διακοσμήσουν (νὰ πρέπου δο). Ἡ Πέμπτῃ ὀνομάζεται Κοκκινοπέφτῃ. Ἐνα ἄβγὸ ποὺ θὰ γεννήσουν οἱ κόττες τὴν Πέμπτῃ τὸ πρωὶ, τὸ παίρνουν, τὸ σημαδεύουν μὲ χρῶμα (μουτζιώνου δο) γιὰ νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ τὸ ὀνομάζουν *μεγαλοπεφτιάκο*. Τὸ βάφουν κόκκινο καὶ ὅταν μπαίνουν μικρὰ παιδιὰ στὸ σπίτι, τοὺς κάνουν σταυρὸ στὸ πρόσωπο λέγοντας: «Καλῶς ἦρτες πασκαλιά, πὲ τὰ κόκκινα τ' ἄβγά». Τὸ βάζουν στὸ εἰκόνημα καὶ μένει ἐκεῖ (στέκεται) μέχρι τὴν Κοκκινοπέφτῃ τῆς ἄλλης χρονιᾶς μαζὶ μὲ λουλούδια φυλαγμένα ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαῖων. Ἄμα τ' ἄβγά γίνονται 5—6, δηλ. ἀπὸ 5—6 χρονιές, τὰ πηγαίνουν στ' ἀμπέλι καὶ τὰ παραχώνουν.

3.—Τὸ μεγάλο Σάββατο ζυμώνουν τὶς πασχαλινὲς πῆττες (κουλίγια) καὶ

ἐπάνω κεντοῦν μὲ τὸ ψαλίδι διάφορα λουλούδια. Οἱ νεόπαντροι ἀνταλλάσσουν κουλίκια καὶ ἄλλα πασχαλινὰ δῶρα μὲ τὶς νουνές.

4.—Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα στὴν ἄκρη τῆς πῆτιας ἀνάβουν κερὶ κι' ἔτσι ἀναμμένο τὸ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιά. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι μετὰ τὸ σχόλασμα τῆς ἐκκλησιάς πηγαίνουν στοῦ γαμβροῦ τὸ σπίτι, τὸ μεσημέρι τρῶνε στῆς νύφης καὶ ὕστερα ἐπισκέπτονται τοὺς φίλους (γειτονεύγου).

Ἡ πρωτομαγιά—Τὰ μάγια

Μὲ ἰδιαιτέρο ἐνθουσιασμὸ καὶ ξεχωριστὴ συμβολικὴ σημασία γιορταζόταν ἡ πρωτομαγιά στὴν Ἀνατολ. Θράκη. Δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ φυσιολογικὴ γιορτὴ — ὅπως ἄλλοῦ — ποὺ συμβολίζει τὴ φυσικὴ μεταμόρφωση, τὴ νέα ὄμορφη ἐποχὴ, ποὺ φέρνει τὴν ἀγαλλίαση στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἀλλὰ παίρνει Διονυσιακώτερο χαρακτῆρα καὶ συνδυάζεται μὲ τὰ μάγια καὶ τὶς μάγισσες¹. Τὴ γιορτάζουν καὶ τὴν τιμοῦν περισσότερο οἱ γυναῖκες, ποὺ μέσα τους φωλιάζει πολὺ πάθος καὶ ἀξιοπρόσεχτη χαρὰ κι' ἐνθουσιασμὸς καὶ πολλὲς φορὲς ξεσπᾶει στὸ τραγούδι, στὸ χορὸ, στὸ ὄργιο.

«Εἶταν γυναικίτικη γιορτὴ ἡ πρωτομαγιά, μᾶς λένε οἱ Σαμοκοβιανοί. Τὴ γιόρταζαν περισσότερο οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μᾶς καὶ μαζί πῆγαιναν καὶ καμπόσοι τσορματζῆδες καὶ τὰ ἐσνάφια ποὺ εἶταν στὸ χωριό. Ὁ ἄλλος κόσμος δούλευε στὶς δουλειές του τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Πρῶτ' πρῶτ', προτοῦ ἀκόμα ἀνατείλει ὁ ἥλιος οἱ γυναῖκες βρισκόσαντε ἔξω στὰ χλοισμένα λειβάδια (τσατῆρια) τοῦ χωριοῦ. Κυλιόσαντε πάνω στὰ δροσισμένα χορτάρια, γιατί εἶταν καλὸ γιὰ τὴ μέση, γεμάτες ἐνθουσιασμὸ. Στὰ λειβάδια ὑπῆρχαν λεφτοκαρνές (λεφτόκαρα), βυσινιές, κερσσιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἐκοβαν κλαδιὰ μεγάλα γιὰ νὰ στολίσουν κατόπι τὸ σπίτι. Ἐμάζευαν σαράντα λογιῶν μοσκερὰ λουλούδια, τὰ ἔβραζαν σὲ νερὸ ὕστερα στὸ σπίτι καὶ μὲ τὸ νερὸ ἐκεῖνο λουζόσαντε, γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ μαλλιά τους καὶ νὰ μὴ πέφτουν. Ἐπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, τὴν τσουτσουφίκα, καὶ νιβόσαντε γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἡμέρας. Ἐνωρὶς πάλι γύριζαν στὸ σπίτι καὶ τὸ στόλιζαν μὲ τ' ἀνθισμένα κλαδιὰ. Ὑστερα μαζεύονταν πολλὰ κορίτσια καὶ ἠλικιωμένες γυναῖκες μαζί, νιές καὶ γριές, καὶ πῆγαιναν στὴ βουργάρικη συνοικία τοῦ χωριοῦ. Μὲ λουλούδια στὰ χέρια, χαρούμενες κινήσεις, παιγνίδια καὶ τραγούδια, ἐπῆγαιναν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι κι' ἔκαναν ἐπισκέψεις (γειτόνευγάσι).

¹ Ἀρχετὰ εἶναι τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦσαν στὶς χαρούμενες ἐκεῖνες στιγμές. Δύο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ παρακάτω :

1) Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τῆς πρωτομαγιάς μὲ τὰ μάγια ὀφείλεται στὸ ἑμόχηκο τῶν λέξεων καὶ στὸ γεγονός ὅτι ὁ Μάης εἶναι ὁ μῆνας τῆς βλάστησης, τῆς φυσικῆς ἀναγέννησης, τοῦ ὄργασμοῦ ὄλου τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ κόσμου. (Πρβλ. Καλλ. Χουρμουζιάδου, *Θρακικὰ τ. Θ'* σ. 326 καὶ ἐξῆς). Σ. τ. Δ.

- Καλή μαλαματένια μου, νά σέ παρακαλέσω,
στην κλίνη πού κοιμάσαι νάρτω και γώ νά πέσω.
—Στήν κλίνη πού κοιμούμαι σὺ δὲ χωρεῖς νά πέσεις.
—Γιατί κόρη μ' γιατί ; *Ἐχω μάννα κι' ἀδερφή,
σὺν ἔχω μάννα κι' ἀδερφή μὲ βάνουσι στή μέση.

*Ἀπρί—καλὲ *Ἀπρίλης φέρνει τίς θροσιές,
*Ἀπρίλης φέρνει τίς θροσιές κι' ὁ Μάης τὰ λουλουδία
κι' ὁ θε· καλὲ κι' ὁ θε· κι' ὁ θεριστῆς ἀλωνιστῆς
κι' ὁ θεριστῆς ἀλωνιστῆς. λεβέντης ἀλωνιάτης,
*Ἄντε τὸ Μάη-Μάη τὴν πρωτομαγιά,
χορεύγου οἱ κοπελλιές γύρω στὰ κλαδιά.

Ὁ Μάης δὲ φέρνει μόνο τὴ χαρὰ καὶ τὰ τραγούδια μὲ τὴ φυσικὴ ἀναγέννηση. Εἶναι ὁ Μάης πού φέρνει τὰ μάγια πού «μαγεύγει». Τὴ νύχτα οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σατανᾶ, οἱ μάγισσες, γυρίζου στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ δλόγυμνες «τσιπλιάτσες» καὶ κάνουν τὰ μάγια τους γιὰ νὰ πάρουν τὴν ἐσοδεῖα (μπερεκετ μαζούλ) τοῦ γείτονα. Ἀπὸ τίς συνηθισμένες καὶ γνωστὲς στοὺς Σαμοκοβιανούς «μανδιές» εἶναι τὸ πελέχημα τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ. Πήγαιναν δηλ. οἱ μάγισσες τὴ νύχτα καὶ χωρὰ ἔκοβαν ἓνα μικρὸ πελεκούδι ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, κηθυρίζοντας λόγια μαγικά, γιὰ νὰ πάρουν τὸ βιὸς τοῦ γείτονα, τοῦ συγχωριανοῦ τους.

—«Τὸ βράδ' τῆς πρωτομαγιάς, μᾶς διηγεῖται γιὰ Σαμοκοβιανή, γή· ξαιραμ' ἄθροπο πού ξέβαινε τσιπλιάτσος πὲ τὸ σπιτ' καὶ πλάγιαζ' ἔτσι μέσ' τὸ γέννημα. Κεῖ πού πλάγιαζε γούλο τὸ γέννημα ἔπεφτε. Γήλεγε λόγια μαγικά καὶ πλάγιαζε γούλο τὸ χωράφ'. Μόν' τρίγια στάχνα πόμνασι ὀρθά, γήπαιρνε da καὶ πήγαινε da στὸ δικό του τὸ χωράφ' καὶ γίνονταν πολὺ τὸ στάφ'. *Ἄμα πλάγιαζε, τὰ σκουλήκια σέβαινάσι καὶ ξέβαινάσι πὲ τὸν στόμα του, κοῦς ἔσφ!»!

Παρόμοιες μανδιές ἔκαναν τὴ νύχτα τ' Ἁγιαντιοῦ τοῦ πρωτογόνατου (Τὰ γεννέθλια τοῦ Προδόμου). Γυμνές, δλόγυμνες καὶ τότε οἱ μάγισσες καὶ οἱ μάγοι καθάλα ἀπάνου σ' ἓνα ξύλο γύριζαν στὰ χωράφια γιὰ νὰ κλέψουν μὲ τὰ μαγικά τους λόγια τὴν ἐσοδεῖα τοῦ ἄλλου.

Τὰ μάγια δὲν ἀναφέρονται μόνον στὸ κλέψιμο τῆς ἐσοδεῖας (τῆ μπερεκετιοῦ), ἀλλὰ καὶ σὲ ζητήματα τῆς παντρεῖας καὶ τοῦ ἔρωτα, ὅπως εἶναι τὸ παρακάτω: Γιὰ νὰ μαγέψουν τὸν ποθητὸ τῆς καρδιᾶς νὰ νυμφευτεῖ, παίθουν ἓνα σαπούνι, καρφώνουν ἐπάνω σαράντα βελόνια καὶ τὸ πετοῦν στὸ πηγάδι λέγοντας: *Ὅπως λυώνει τὸ σαπούνι ἔτσι νὰ λειώσει κι' ὁ τάδε ἄνδρ' δὲν μὲ πάρει.

Καὶ ἄλλες ἀκόμη ὑπάρχουν μανδιές πού τίς κάνουν γιὰ σκοποὺς θερα-

πεντικούς, ἐρωτικούς κ.λ.π. ἀλλὰ οἱ Σαμοκοβιανοί, ὅσοι δὲν ἔχουν λησμονήσει τὶς παλιὲς ἀντὲς συνήθειες, σιωποῦν, γιατί φοβοῦνται μὴ δυσφημίσουν τὸ χωριό τους ἢ χαρακτηριστικὴ τους ὅμως σιωπὴ καὶ τὰ κρυφομουρμούρισμα ἀφίνουν πολλὰ νὰ ὑπονοηθοῦν.

Λαϊκὲς πίστεις, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες

1.—Τρεῖς ἡμέρες μετὰ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ ἡ μαμὴ τὸ πλένει (κολυμπάει) καὶ τὸ ἀλατίζει.

2.—Σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴ γέννηση ἡ λάμπα εἶναι ἀναμμένη κοντὰ στὸ παιδί, γιατί πιστεύουν ὅτι πηγαίνει ἡ τύχη καὶ γράφει τὴ μοῖρα τοῦ νεογέννητου.

3.—Ἡ λεχὼ προτοῦ σαραντῆσει δὲν κάνει καμμιά ἐργασία.

4.—Τὴ λεχὼ τὴν ἀλλάζει ἡ μαμὴ στὶς τρεῖς ἡμέρες.

5.—Ἄμα διαβάσει ὁ παλᾶς τὴ λεχὼ καὶ φύγει, στρώνουν τραπέζι πὸ τὸ ὀνομάζουν «τῆς Παναγίας τὸ τραπέζι». Στὸ τραπέζι αὐτὸ κερνᾷ ἡ μαμὴ καὶ ὁ κάθε συνδαιτημόνας προσφέρει ἓνα νόμισμα (τρεῖς δὲν τὸ χάρισμα).

7.—Ὅταν ἓνα παιδί πεθάνει ἀβάφτιστο, τὸ περνοῦν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ τὸ θάφτουν, γιατί πιστεύουν, ὅτι ἂν δὲν τὸ περᾶσουν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, γυρεύει τὸ ὄνομά του καὶ πηγαίνει καὶ βυζαίνει τὴ μάννα του.

7. Τὸ ἀβάφτιστο παιδί τὸ λένε δράκο.

8.—Μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κλείνει καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπεῖ κανένας μέσα, γιατί πιστεύουν, πὼς εἶναι κακὸ γιὰ τὸ μωρό. Ἄν κανένας τοῦ σπιτιοῦ ἄνθρωπος βρῆσκειται ἔξω, βάζουν ἓνα κεραμίδι στὴν πόρτα μὲ φωτιά καὶ λιβάνι, πηδᾷ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεραμίδι καὶ μπαίνει (πηδᾷ τὴν κεραμίδα).

9.—Τὴν ἡμέρα πὸν πρωτοβγάζουν σπόρο δὲ δανείζουν τίποτα.

10.—Ἀπὸ τὴν πρώτην χειρὰ τὸ σπόρο πὸν παίρνουν νὰ ρίξουν στὴ γῆ.

Σαμοκοβιανὲς μὲ τὴν ντόπια τους παλιὰ φορεσιά. Φοροῦν τσεμπέρ, πκαμισάκι, φούστα, μπροστέλλα, κάρτσες, κοντοῦρες.

κρατούν μερικούς κόκκους και τούς πετοῦν στο ἄλωι, ὅταν πρωταρχίζουν ν' ἄλωνίσουν.

11.—Γιὰ νὰ φαῖνε τὶς πρώτες τρεῖς μπουκιές ἀπὸ τὸ καινούργιο ψωμί πὸν βγάζουν, τὶς παίρνουν μὲ τὸ δεξιὸ χέρι, τὸ περνοῦν ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ κρατώντας ἔτσι τὸ χέρι σὲ σχῆμα ἡμικυκλίου πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι, τὶς βάζουν στὸ στόμα.

12.—Τὴν πρώτη πῆττα πὸν ζυμώνουν ἀπὸ τὸ νέο ψωμί τὴ λένε τζιτζιρο κούλικο, γιατί ἀνήκει στὸ τζιτζιρο, πὸν τραγουδεῖ κατὰ τὴ λαϊκὴ δοξασία :

θερίσεσε, λωνίσητε, καὶ γὼ τὸ κουλικάκι μου,
δεματοκουδανίσητε, θέλω νὰ μὲ τὸ δώσετε.

13.—Τ' Ἁγιανιοῦ τοῦ πρωτογόνατου (γενέθλια τοῦ Προδρομοῦ 24 Ἰουνίου) τὸ βράδι πηδοῦν ἐπάνω ἀπὸ

Ἡ ἁγία Σοφία τῆς Θεσσαλονίκης.
Κέντημα μὲ κλωστὲς ἐπάνω σὲ πανί.

τὸ βράδι πηδοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὶς φωτιές. Τρεῖς φορὲς πετοῦν πέτρες ἀπὸ τὰ ἔμπροσ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὄμο καὶ λένε : «σέ-
βα καλόχρονε, ξέβα κακόχρονε, σέ-
βα καλόχρονε, ξέβα κακόχρονε...».

14.—Ἐπάχει ἡ παράδοση καὶ ἡ πίστη γιὰ πολλοὺς, ὅτι στὴν Ἐκκλησία τ' Ἁγιο-Λιαῦ στὸ Σαμόκοβο, κά-
θε χρόνο στὴ μνήμη τοῦ ἁγίου πα-
ρουσιαζόταν ἓνα ἐλάφι, τὸ ἔσφαζαν,
τὸ ἔκαναν «κουρμπάν'» καὶ ἔτρω-
γαν ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐκεῖ.

Κάποτε τὸ ἐλάφι ἐπῆγε κουρασμένο μὲ τοὺς ἰδρώτες στὸ σῶμα του. Οἱ ἐπίτροποι τὸ ἔσφαξαν ἀμέσως, χω-

ρὶς νὰ τὸ ἀφίσουν νὰ ξεκουραστεῖ καθόλου. Ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα δὲν ξαναπαρουσιάσθηκε τὸ ἐλάφι.—«Μεῖς λόγιαζαμ'» κεῖ στὴν ἐκκλησιὰ τ' Ἁγιο-Λιαῦ τὰ κέρατα πὲ τὸ λάφ', μᾶς λένε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Σαμοκοβιανούς, πὸν μὲ ἀνευλαβῆ περιέργεια τοὺς ρωτήσαμε, ἂν εἶδαν οἱ ἴδιοι καμμιά φορὰ τὸ ἐλάφι. Τὴν ἴδια παράδοση γιὰ τὸ ἐλάφι ἀκούσαμε κεῖ καὶ ἀπὸ Ἰθακίωτες, ἄλλων χωριῶν¹.

15.—Ὅταν φεύγει κανεὶς στὴν ξενιτιὰ χύνουν πίσω λίγο νερὸ γιὰ νὰ τρέχει γρήγορα στὸ δρόμο του. Μὲ τὸ χύσιμο τοῦ νεροῦ λένε καὶ τὴ φράση : «Ἐτσ' πὸν πάει τὸ νερό, ἔτσ' νὰ πᾶς καὶ νὰ γυρίσ'ς».

16.—Μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα θεωροῦν κακὸ νὰ πετάξουν τὰ σκουπίδια τοῦ σπιτιοῦ.

1) Βλέπε *Θρακικά* τ. Α' σ. 187 κ. ἔξ.

17. Στὸ τζάκι πὸν καΐνε τὰ ξύλα δὲ χωρίζουν τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιατί χωρίζεται ἡ ἀγέλη.

18. Ἄμα μπουμπουνίζει τὸ Μάρτη λένε ὅτι χτυποῦν τ' ἀμπάρια, γιατί θέλουν νὰ γεμίσουν.

Γητειές

Γιὰ τὴ βασκανία. Στάζουν σταυρωτὰ μέσα σὲ ποτήρι μὲ νερὸ τρεῖς στάλες λάδι, πὸν σκορπίζεται (σκομίζεται) μέσ' τὸ νερὸ καὶ λένε τὰ λόγια :

Ἄρχῃ ὁ Θεγός, ὁ θεγὸς ὁ λόγος | καὶ ὁ λόγος τῇ θεγοῦ. Πάτερ ἡμῶν....

ἄλλοτε λένε τὰ λόγια :

Ἔλα Χριστὲ καὶ ἡ Πανεγιά, χωράφιν -ν ἔσπαιρνε
ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Πανεγία μάτι -ν ἔξερρίζωνε.

Τὰ ἔξανθήματα (βοῦζνα), σταυρώνουν μὲ ἕνα κόκκαλο κατ' ἕνε : «ὅδε πάρει τὸ κόκκαλο κογιᾶς πάνω, τόσο νὰ κάνει θεμέλιο ὁ λόγος».

Κατάρες

—Νὰ σὲ δγιῶ δαβούλ' ὡς τὸ πουρνό. —Νὰ σὲ κέφτ' ὁ θεγός. —Νὰ φὰς τὴν κακιά τὴν πέτρα —Νὰ βαβίζ' ὡς τὸ πουρνό. —Νὰ μὴ σώσ'ς. —Νὰ μὴ γεννιούσου, ὠργισμένε ! —Κουτάθ' νὰ γεννιούσου καὶ νὰ βάζ'ζες. —Νὰ μὴ σ' ἔχω στὸ κεφάλ' μ' Καρκαούσ'. —Ρήμαζε καὶ πόραζε. —Νὰ σκάσ'ς καὶ νὰ πλανιάζ'ς. —Ὅχεδρα φαρμακερὴ νὰ γέν'ς.

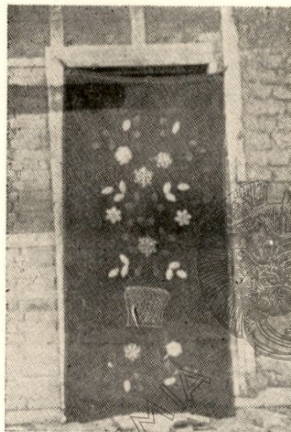
Σαμοκοβιανὰ ἀστεῖα καὶ ἀνέκδοτα

Ἄπλοῦντιὰ ἔχει χαρακτηρισθεῖ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἄν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ ἔχει χάσει τὴ σημασία του γιὰ πολλὰ σημερινὰ χωριά, ταιριάζει ἀναντίρρητα γιὰ τὴν παλαιὰ ζωὴ τῶν Σαμοκοβιανῶν, πὸν ζοῦσαν τὴν ἡσυχὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τους, χωρὶς ἀνησυχίες, καὶ σκέψεις πολλές. Ἡ ἔλλειψη μεγάλης ἐπικοινωνίας δὲν ἄφηνε νὰ εἰσχωρήσουν ἐκεῖ οἱ πειρασμοὶ τοῦ σύγχρονου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ.

Ζοῦν ἀκόμη παλαιοὶ καὶ νεώτεροι ἄνθρωποι καὶ ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ χωριοῦ μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, πὸν ἀνήκουν στοὺς τύπους ἐκείνους, πὸν ὀλόκληρη τὴν ψυχὴ συνθέσῃ τους, τὸ εἶναι τους ὅλο, κατέχει καὶ καθοδηγεῖ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τους, μὲ τὶς μονόχρωμες, ἀλλὰ φυσικώτατες ἐκδηλώσεις της. Δὲ ζοῦν ἀπλῶς τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ τὴν ἔχουν ἐνσαρκωμένη, εἶναι ἡ φωτογραφία τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς τοῦ χωριοῦ, πὸν σὲ καλεῖ χωρὶς πολὺ κόπο νὰ τὴν προσέξεις καὶ νὰ τὴν χαρεῖς, γιατί ἔχει ἐμφάνιση δική της χωρὶς ἐπίπλαστα καὶ ἕνα. Τίποτα τὸ ψεύτικο καὶ τὸ ἐπιτηδευμένο. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἡ φωτογραφία αὐτὴ ἔχει τὴν ἀξία της, ὅσο κι' ἂν λείπει ἀπὸ πάνω της ἡ πολιτισμένη ἐπίδραση

τῆς τέχνης, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, πὺν κινεῖται, ὄχι αὐθόρμητα καὶ φυσικὰ βέβαια, μέσα σ' ἓνα πλαίσιο πολιτισμοῦ καθορισμένο ἀπὸ τὶς σύγχρονες συνθήκες. Εἶναι κάτι τὸ φυσικὸ καὶ ἀληθινό. Δὲν ἔχει σημασία ἂν θὰ βρεθοῦν μερικοὶ πὺν θὰ τὸ χαρακτηρίσουν ἀπολίτιστο καὶ κατώτερο. Αὐτὸ ξερατάται ἀπὸ τὸν τρόπο πὺν κρίνουμε καὶ τὸ εἶδος τῆς μόρφωσης πὺν ἔχει ὁ καθένας μας, ἀφοῦ καλὰ-καλὰ δὲν ξαίρουμε καὶ διαφωνοῦμε στὸν ὀρισμὸ τοῦ τί εἶναι ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο. Σημασία ἔχει τὸ ὅτι εἶναι πηγαῖο καὶ ἀληθινό.

Μᾶς τὴ δίνουν τὴ φωτογραφία αὐτὴ οἱ Σαμοκοβιανοὶ μὲ τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, τὰ ἀνέκδοτά τους, πὺν ἔγιναν καὶ γίνονται γιὰ νὰ πειράξει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτούς τους, γιὰ νὰ καυτηριάσουν, νὰ γελάσουν, νὰ ψυχαγωγηθοῦν. Ἄμα διαπιστώσουν μὲ τὴ δυνατὴ διαίσθηση πὺν τοὺς διακρίνει, ὅτι δὲν πηγαίνεις μὲ σακκὰ νὰ γελάσεις εἰς βάρος τους ἔχοντας τὸν ἑαυτὸ σου σὰν πῶ πολιτισμένο τάχα, δὲν ἔχουν καμμιὰ ἐπιφύλαξη σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, γιὰτὶ δὲ φοβοῦνται ἀπὸ τίποτα. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, πειράζουν, γιὰ τὸ χωριὸ τους, λένε, δὲν κάνουν κακὸ σὲ κανένα. Ὁ ἓνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον ἀρχίζουν νὰ μᾶς διηγοῦνται καὶ νὰ γελοῦν : «Ἐφτά σακκιά ἀγροικιά σὲ γούλ' τῆ νδουνιά, τὰ ἔξ στὸ Σαμοκόβ».

Ἄνθος κεντημένο μὲ λεπτὴ κλωστή ἐπάνω σὲ μεσάλα.

Κοῦγε :

1.—Δάρκανε δυὸ Σαμοκοβλήδες ἄγροικοὶ μινὰ φορὰ καὶ πήγασι στὸ χοκιμάτ (δικαστήριον). Ρωτᾷ ὁ κατὴς τὸν κατηφορούμενο :—Γιατατὶ ἔδρες τὸν ἄλλονα ;—Δὲν τὸν ἔδρα, τοῦ ἀπαντᾷ.—Πὲ τί χτύπές δον ; λέγ' ὁ κατὴς.—Πὲ τὸ ξύλο ἀμῶ τὸ ἱμάνι τ' (τὴν πίστη του).—Πόσω χρονῶ γείσαι ;—Πὲ τὸ Ξαφενιῶ τῆς θειᾶς μου συνομιλιά (συνομιλικοὶ).

Κοῦγε :

2.—Ἐνας Τοῦρκος νδάμωσε ἓνα Σαμοκοβλή στὸ κάκαρο, στὸ Καραμάν βαῖο καὶ ρωτᾷ δονε :—Μβοῦ γιὸλ γιδὲρ Σαμοκοβᾶ ; (πάει στὸ Σαμόκοβο αὐτὸς ὁ δρόμος ;) Τὸν ἀπαντᾷ ὁ Σαμοκοβλής :—Νδούρ, (στέκα) ἀγᾶ, ἂ σὲ τὸ πῶ. Πὲ δῶ ἂ πάρ'ς κακαρωτὴ βίγνα μονοπατὴ, Ροκοκοῦ ἀμπέλ' σουρτζε μὲσ' τὸ Σαμοκόβ. Ὁ ἀγᾶς κανδίποτε δὲ γατάλαβε,

Κοῦγε καὶ ἄλλο ἄγροικο :

3.—Ἐνας Σ. ἔκοψε καὶ γιόμισε τ' ἀμάξι τ' ξύλα πὲ τὸ βουνὶ καὶ γύρσε νὰ πὰ στὸ χωριό. Τὸν ντάμων' ἕνας Τούρκος καὶ λέγει doné :—Σάπ' γιολ-νδάν (μέριασε νὰ περάσω). Ὁ Σαμοκοβλῆς πού δὲ γήξερε Τούρκικα, ὅπως γούλ' στὸ χωριό μας, τοῦ ἀπαντᾷ :—Ἐγὼ τώρα τᾶκοψα, ἀγᾶ, δὲν ἐσάψασαι.

Φύλαξε :

4.—Ἐνας Σ. ντάμωσε δυὸ Τρουλλιανούς (κατοίκους τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ Τρουλλιᾶ). Νούνιος' ὁ Σ. νὰ μασκαρευτεῖ, (νὰ πειράξει) τοὺς Τρουλλιανούς κι' ἄρκεψε νὰ μαζών' κουκουζέλλες (καρποὶ τοῦ δένδρου μεσές, εἶδος βαλανιδιάς). Ρωτοῦσι οἱ Τρουλλιανοί :—Τὰ τίς ποίσεις αὐτές ;—Γῆρτε καίτ' στη Νιάδα καὶ γυρεύγ' κουκουζέλλες νὰ φορτώσ', λέγει ὁ ἄγροικος Σ. Οἱ Τρουλλιανοὶ ἄρκεψάσι καὶ μάζεγασι κουκουζέλλες. Φόρτωσάσι πὰ στ' ἀμάξ' τους, τίς πήγασι στη σκάλα στη Νιάδα καὶ ρώτηξάσι ποῦ ἔναι τὸ καίτ', πού γοράξ' κουκουζέλλες. Ποῦποτε καίτ'. Πόμνασι οἱ Τρουλλιανοὶ πὲ τίς κουκουζέλλες στ' ἀμάξ'.—Ἐ βρὲ Σαμοκοβλή, λέσι τί ἔπκες μας. Ἄ μὰ γειτόν', ἐφένδη μ'.

Μπερνιές γιὰ τὴ μέσᾶ πόρτα κεντημένος.

Κοῦγε :

5.—Μνιὰ φορὰ γήδου ἕνα ἄδρουνο. Ὁ ἄδρας καμνιὰ φορὰ δὲν πήγαινε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ γυναίκα δουγούδιξέ donα (παρακινούσε) τὸν ἄδρα δάίμα (συνεχῶς). Πὲ τὸ πολὺ τὸ δουγούνδιμα πήγε. Ἐλλάξε, ἔβαλε τὸ πανωβράκι δου, τὸ ἀνδερὶ καὶ τὴ σαλταμάρακα δου καὶ πήγε στὴν ἐκκλησιά. Κεῖ πού πήγαινε νὰ νάψ' τὸ κερί γλύστρησε κι' ἔπεσε. «Ἐγὼ καλὰ δὲ σκυλορχόμουνα ἐδῶ, κείν' ἢ σκυλογυναίκα μ' ἔκανε καὶ γῆρτα» λέγ'. Πόλκε ἡ ἐκκλησιά καὶ ρωτοῦσα don ὁ κόσμος ὄξω :—Τί γεῖδες δὰ σήμερα, Καλογιάνν', πού πήγες στὴν ἐκκλησιά ;—Ἄμ τί νὰ δγαῶ δά ; Γεῖδα ἕναν πὲ δῶ, ἕναν πὲ κεῖ πού τρώγουνδαν σάν ἀφοὶ τὰ σκυλιά¹. Γεῖχε καὶ μικρά, μόν' ἦδου τὰ μοναφίγια². Γεῖδα καὶ τὸν παπᾶ πὲ τὸ μανδάγερε (τὸ ἱερὸ) καὶ μὲ τὸ μανδατσασούσ' (θυμιατὸ) στὸν ὄμο καὶ

1) Παραφθορὰ ἀπὸ τὴν παροιμ. φράση πού λέγεται στὴν Πελοπόννησο: «σάν τὰ σκυλιά στὸ ἀφρί», οἱ ψαλτάδες.

2) Ἡ λέξη μοναφίγια λέγεται ἐδῶ μὲ τὴ σημασία διαβολιάρικα, διαβολόπαιδα, οἱ κανονάρχοι.

καίεις με—καίω σε, καίεις με—καίω σε, γῆρτε νὰ καπουνίς' και μένα. Γεῖπα δονα :—Τί μου καπουνίς' δὰ παπᾶ ; Δὲ σὼν' στὸ κουγὶ ποὺ καπουνίζουμ ; μὲ καπουνίς' και δῶ πέρα ;

Ἀγάπα κι' ἄκουγε :

6.—Μνιὰ φορὰ πίστευγάσι οἱ Σαμ. πολλοὺς θεγούς. Πίστεψάσι και τὴν ἀχελώνα γιὰ Πανετῖγια. Ἐβαλά δηνε στὴ μέσ' και λόυρα-λόυρα πὰ στὸ καύ-καλο κόλλασσι κεριά και στέκουνταν γύρω. Ἡ χελώνα, διάβκε πὲ τὰ κεριά ν' αμμένα και πῆγε μέσ' στὰ χωράφια. Τὰ χωράφια πήρασι στιά. Ἀρκεψάσι τότες γοὶ ἄγροικοι Σ. νὰ παρακαλοῦ τὸ Θεγὸ :—«Θεγέ μ' τὰ πέρα κάψ' τα, τὰ πὲ δῶ ἄφς τα, τὰ πέρα κάψ' τα, τὰ πὲ δῶ ἄφς τα....» Τὰ πέρα, γήδου ξένα, τὰ πὲ δῶθε γήδου δικά δους.

Πῶς πῶμε ἢ παροιμία :

7.—Ἐνας λαγὸς ξέβαινε σ' ἓνα χωράφ' τὴν ἄκρα κάθε πουρνό. Τὸν λόγιας ἓνας ἄγροικος Σ. και κάλεσε τὸ νουὸ δου νὰ τὸν φιλέψ' φραῖσκο λαγὸ τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα. Σκώθηκε πολὺ πουρνὸ τὰ ταχιά και πῆγε νὰ σκοτώσ' τὸ λαγὸ. Ὁ λαγὸς δὲν ξέβκε κείν' τὴν ἡμέρα και γεῖπε τότες ὁ Σ. πὲ τὸ νου τ'.—«Μπιστεψου σὲ λαγὸ και κάλεσε νουὸ». Ἐτσι πῶμε ἢ παροιμία.

Μεσάλα. Στὸ μέσο κεντημένο ἀγγελάκι.

Κοῦγε τώρα και γι' ἄλλουε λαγὸ :

8.—Ἐνας λαγὸς ξέβαινε κάθε πουρνὸ στὴν ἄκρα τὸ χωράφ'. Γήδου κι' ἓνας ἄγροικος Σαμοκ. και ἔδωκά δονε γοὶ ἄλλοι Σαμ. ἓνα ντουφέκ' ἄδειο νὰ πὰ νὰ σκοτώσ' τὸ λαγὸ. Πῆρε δο και πῆγε. Γεῖπα δον νὰ μὴ νοῖξ' τὸ τουφέκ' ἀλλὰ νὰ τραβήξ' ὅπως γήδου. Στὸ δρόμο ποὺ πῆγαινε γεῖδε τὸ λαγὸ πὲ μακριά. Ἐκατσε νὰ σουμαδέψ', τὸν ἐφαίνουδου μακριά. Πῆγαινε καμπουριστὸς κονδῆτερα-κονδῆτερα. Γεῖδε ποὺ ὁ λαγὸς δὲν τὸν γήπαινε χαμπάρ' και γεῖπε πὲ τὸ νου δου : Δὲν πηδῶ ἂ τὸν πιάσω. Πήδηξε ὁ Σ. και πλάκωσέ δον. Ὁ λαγὸς γήδου ἄχερο γιομᾶτος. Γήδου μόνο τὸ τομάρ' δου, ποὺ γεῖχα δο βάλ' κεῖ γοὶ ἄλλοι.

Κοῦγε :

9.—Ἐνας Σ. πῆγε στὴν Ἐδρινέ (Ἀδριανούπολη). Γόρασε ἓνα ρολόγι και γεῖχε δο μέσ' τὸ νδουρβά τ'. Στὸ δρόμο ἔκατσε νὰ ξεπεσταθῇ κι' ἔβγαλε τὸ ψωμί δου νὰ φάγ'. Βγάξ' και τὸ ρολόγ' και κούγ' : τίκ τάκ, τίκ τάκ....

Βροδᾶ το κάτ' καί λέγ' : «Ἐρμο κι' ἀνάχαρο, νά σ' ἔχω στό νδουρβά μ' νά φᾶς τὸ ψωμί ; ἔκοψά δο κάτ' καί ξέβκασι τ' ἀντερέλλια δου. Δυιές !»

Φύλαξε :

10.—Ἐπαποῦς ὁ Μπακατούρ'ς πὲ τὴν Τρουλλιά ἔχασε τὰ τσακουμάκια τ' καί γεῖπε τὸν παπᾶ νά δγιοποιήσ'. Ἐπαπᾶς γεῖπε στὴν ἐκκλησιά : «Ἐποιος γηῖρε da καί δὲν τὰ δίν', οἱ πέτρες καί τὰ ξύλα νά λυώσουν καί κείνος ἄα».

Κοῦγε :

11.—Ἐνας Σαμοκοβιανὸς πῆγε στὴν ἐκκλησιά. Λόγιαζε τὸν ἅγιο κι' ἔλεγε :—Ἐ ! τί λογιάς'ς σύ, θαρεῖς πὸν' ὁ Κοτόλ'ς καί σὲ σκιάζουμ' ; Κοτόλ'ς γήδου ὁ δανειστής δου.

Ἀγάπα κι' ἄκουγε :

12.—Πήγαινάσι καποτὲ δυὸ Σαμ. στὴν Πόλη Στὸ δρόμο πὸν πήγαινάσι, γείδιασι ἕνα χάν' πὸν γεῖχε μέσα φαγητά. Νημόσυνο, λέσι ἐδῶ ἂ κάτσουμ' ἂ φᾶμ'. Ἐκατσάσι καί γύρεψάσι φαγητῶ Γύρεψάσι κι' ἄλλο κι' ἔφαγάσι καλά. Σκώθηκασι νά διαβοῦ.—Ἐεε, ἐδῶ πληρώνουσι, λέγει δους ὁ χαντζῆς. Φέριτε παραδες.—Ἄ ! λέγει, ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, ἐδῶ κάθουν νημόσυνα καί πληρώνουσι. Δὲ γείχασι νά πληρώσου καί φῆκασι τίς νδουρβάδες καί τίς σαλταμάρες ἄμανέτ'.

Οἱ Σαμοκοβιανοὶ δὲ γήξερασι Τουρκικά. Κοῦγε :

13.—Καποτὲ τρεῖς Σ. πήγασι στὴν Πόλη κι' ἔμαθᾶσι τρεῖς λέξεις. Ἐνας ἔμαθε πῶς λέσι οἱ Τοῦρκοι «εἰμεῖς». Ἐἄλλος πῶς λέσι «γιὰ μινὰ δκα ροβίθια», κι' ὁ ἄλλος «γιὰ μινὰ λές». Γύριζάσι στό Σαμοκοβο. Στὸ δρόμο γηύρασι ἕνα βεθαμένο, καί λόγιαζά done σὰν ἄγροικο. Γήρησασι οἱ τζανδαρμάδες καί γείδασί τους.—Ποῖος σκότωσε τοῦτονα ; λέσι Τουρκικά. Ἄπαντᾶ ὁ πρῶτος Σ. πὲ τὸ λόγο πὸν γήξερε τουρκικά : Ἐμεῖς. Λέγει δους κι' ὁ δεύτερος: Γιὰ μινὰ δκα ροβίθια. Λέγει κι' ὁ τρίτος τουρκικά: Γιὰ μινὰ λές. Πῆρα δους τίς ἄγροικ' κι' ἔβαλά τους φυλακή.

Ἐ Σαμοκοβιανὸς πὲ τὰ πλοῦτη δου.

14.—Ἀγάπα κι' ἄκουγε, ἐφένδη μ'. Ἐγὼ γεῖχα ἕνα σπῖτ', μεγάλο, ἀψηλό, ἀνάμισ' μέτρο γύφος. Γεῖχε καί τριάντα πένδε κεραμίδια ὁ σκεπὸς μαζεμένα. Ἐ σάλα δου γήδου μεγάλ', σὰν πλασταριά. Πενήντα ποτικοὶ χόρευγάσι καί κόμ' παραπάν'. Γεῖχε κι' ἀφερίτες δυὸ. Πᾶ στὴν ἄλληνα κι' ἄλλη ὀρνίθια χωροῦσε καί ξέβαινε. Ἀυτὴ γήδου ἡ ἀκίνητη περιουσία μ'.

Γεῖχα κι' ἄλληνα ἀκίνητη : Ἐνα χωράφ' γερὸ χωράφ' γοῦλο πέτρα, καναράδες, ἕνα λετρογιὸ καί κόμ' παρακάτ' παραπάν'. Φῆκα δηγε κεῖ στὴν Τουρκιά τὴν περιουσία μ'. Ἐκλαψ' ἡ καρδιά μ', κι' ἔκλαψε καί ἡ γυναῖκα μ',

κόμ' πολὺ καὶ τὰ παιδιὰ μ' πὲ τῆ γλῶκκα καὶ πὲ τὰ πουλιὰ τὰ κλωκοπούλια, πού τὰ πήρασι γοῖ Τοῦρκ'. Γεννούσασι τὴν ἑβδομάδα δυὸ-τριὰ ἄβγα καὶ κόμ' παρακάτ'. Ἔδινε ἡ γυναίκα μ' γήπαιρνε θυμιάμα, μαῦρο καὶ κόκκινο πιλέρ' μαζεμένο. Τὸ σπίτι μ' πάγκα γήδου. Πολλοὶ πὲ τὸ χωριὸ γείχασι βουβάλια, ἐγὼ δὲ γείχα βουβάλια. Γείχα κλῶκα καὶ κλωκοπούλια, πού γεννούσασι. Γήμουν καὶ γὼ τσορπατζῆς. Τὰ παιδιὰ μ' πολλὲς φορὲς πόμνασι χωρὶς ψωμί, ποτὲ διψασμένα δὲν τὰ φῆκα. Νερὸ κουβανιούσασι κάθε δυὸ μῆνες δυὸ τενεκέδες τῆ γαζιού. Ρωστούσασι τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ γείχασι ψωμαρῶστια. Τώρα στὸ Ἑλληνικὸ πού γήρταμ' μ' ἀποζημιώσασι, ἀλλὰ τί μ' ἀποζημιώσασι! Πῆρα λίρες ἑκατό, μὰ δὲν μπορῶ νδῖπ νὰ πορπατῶ. Γὼ γήθελα δολλάρια διακόσια καὶ νὰ μὲ ποῦσι:—Γιῶργ', ὅσο θέλ'ς κόσια.

Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις

Σημ. Στὴ μικρὴ αὐτὴ συλλογὴ τῶν παροιμιῶν περιλαμβάνονται παροιμίες πού ἀκούσαμε μόνον ἀπὸ τοὺς Σαμοκοβιανούς, ἢ λέγονται μὲ κάποιο ἰδιαιτέρο τρόπο, ἀπὸ αὐτούς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ Σαμοκοβιανοὶ δὲν ἔχουν καὶ πολλὲς ἄλλες παροιμίες. Δὲν σημειώνονται ὅμως ἐδῶ, γιατί ἔχουν δημοσιευθῆ σὲ προηγούμενους τόμους τοῦ Ἀρχείου Θράκης, ὅπως ἀκριβῶς λέγονται ἀπὸ τοὺς Σαμοκ. ἢ μὲ διάφορο γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Ἀγέλη.—Ξαίρουμε κι' ἐμεῖς τὸ πού πηγαίν' τῆ χωριού ἡ ἀγέλ'! =Μήπως ξαίρουμε τί μᾶς γίνεται!

Ἀπίδι.—Τὸ καλὸ τ' ἀπίδ' τσογεί δὲ τ' ἄγριο τὸ γουρούν'. =Πολλὰ καλὰ πράγματα τὰ χαίρονται ἀνάξιοι.

Ἀρχοντας.—Ὁ θεγὸς φοβήθηκε πὲ τὸν ὑστερονὸ τὸν ἄρχοντα. =Ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπέκτησαν πρόσφατα δύναμη νὰ φοβᾶσαι.

Γουρνότριχα.—Ἡ γουρνότριχα μεταξότριχα δὲ γίνται =Δύσκολα ἀλλάζει ἓνα πράγμα. Κυρίως λέγεται γιὰ τὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. φύσιν πονηρῶν μεταβαλεῖν οὐ ράδιον.

Κασιδιάρης.—Τί σοῦ λείπει κασιδιάρη; —Μαργαριταρένια σκούφια. =Γιὰ κείνους πού ζητοῦν ἀταίριαστα, ὑπερβολικὰ πράγματα. Πρβ. ὅλα τᾶ χει ἡ Μαργιορὴ μόν' ὁ φερετζὲς τῆς λείπει.

Κόρακας.—Ὁ κόρακας κορακόπλο κἀν', ἀηδόν' δὲ γάν'. =Κατὰ τοὺς προγόνους καὶ οἱ ἀπόγονοι, πρβ. τὸ μῆλο κἀτ' ἀπὸ τῆ μηλιά θὰ πέσει.

Κρέας.—Μέσ' τὸ κργιᾶς ἔχ' καὶ κόκκαλα. =Μὲ τὸ καλὸ συννπάρχει καὶ τὸ κακό, μὲ τὸ ὠφέλιμο τὸ ἄχρηστο.

Λαγός.—1) Πὲ τ' ἀμάξ' πιάν' τὸ λαγός. =Κάνει ψύχραιμα, ἦσυχια τῆ δουλειά του. 2) Πέρεσι πέρασ' ὁ λαγός καὶ φέτο δῶκε τσίκνα. =Συζήτηση, ἄσκοπη γιὰ πολὺ περασμένα πράγματα, πού ἔχουν χάσει τὴν ἐπικαιρότητα, πρβ. περσινὰ τσίπουρα, φτεινὲς ρακές.

Μπάλωμα.—Καὶ σὺ κακὸ μπάλωμα καὶ γὼ κακὸ βελόν'. =Τὸ κακὸ μὲ

τὸ κακὸ πληρῶνεται, ὅπως μοῦ φαίρεσαι σοῦ φέρομαι.

Μπάμπω.—Μνιὰ στὰ τσάκνα ἢ μπάμπω, δυὸ στὰ τσάκνα ἢ μπάμπω, τρεῖς καὶ ἡ κακὴ τῆς μπάμπως. = Ἡ ὑπερβολὴ εἶναι πάντᾳ ἐπιζήμια. Πρβ. Τὸ πάρα κυριελέησον οὔτε ὁ Θεὸς τὸ θέλει.

Μυζήθρα.—Γεῖδε μυζήθρα καὶ θαρεῖ πῶναι μάνδρα. = Γιὰ κείνους ποὺ ὑπερβάλλον πάντοτε τὰ πράγματα, ποὺ ἀνταπατῶνται.

Νειὸς.—Βουλήθηκ' ὁ νειὸς νὰ πανθρευτεῖ καὶ χάθηκᾶσι οἱ νύφες. = Γιὰ τοὺς ἀναποφάσιτους, ποὺ μόλις ἀποφασίσουν νὰ κάνουν κάτι, ἀποτυγχάνουν. Πρβλ. Κίνησ' ὁ Ἑβραῖος γιὰ τὸ παζάρι καὶ βρέθηκε Σαββάτο.

Νοῦς.—Καθένας κἀν' πὲ τὸ νοῦ δου μπαϊράμ. = Ὁ καθένας βαδίζει μὲ τὸ δικό του μυαλό, ἐργάζεται μὲ τὸ δικό του τρόπο.

Ξύδι.—Τὸ κακὸ ξύδ' τ' ἀγγεῖδ' τ' μαραίν'. = Ὁ κακὸς βλέπτει τὸ ἴδιο τὸ συμφέρο του, τοὺς δικούς του.

Ξύλο.—Ξύλο καὶ νερὸ σ' ἔρομο δόπο. = Ἀχρηστα πράγματα.

Ὀφρυδες.—Ἄωκε δου ὄφρυδες. = Τὸν ἔκαμε νὰ τὸ πάθει ἀπάνω του.

Ποντικός.—Ὁ,τι γεννήσ' ἢ κἀτα ποτκὸ κρατεῖ. = Καθένας ἐνεργεῖ, δημιουργεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. 2) Ὁ ποτκὸς δὲ γεῖχε τρύπα ἔσυρνε καὶ μιὰ κολοκύθα. = Γιὰ κείνους ποὺ ἐπιχειροῦν ἀνώτερα ἀπὸ τίς δυνάμεις τους.

Ποταμός.—Μὴ θαρεῖς πὼς ὁ ποταμὸς καταβῶς' καθε μέρα ἀξινάρια. = Δὲν εἶναι πάντοτε ἐποχὴ εὐτυχίας, πρβλ. Δὲν εἶναι καθε ἡμέρα τ' Ἀἰ Γιωργιοῦ. καὶ —Καθημέρα δὲ βᾶγ' ἢ μπάμπω στὰ τσάκνα.

Πρόβατο.—Κάθε πρόβατο πὲ τὴν γούτσα δου κρεμνιέται. = Καθένας βαδίζει μὲ τὴν τύχη του.

Σκύλος.—Στὴ σκυλιοῦ τὴ μὴτ' σμιμί' ἀξίζ'. = Λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ κείνους ποὺ κάνουν κάτι ποὺ δὲν τοὺς ἀξίζει, ἀταίριαστο.

Χαῖνης.—Ὁδε κἀν' ὁ χαῖν'ς καρδιὰ καίγει χῶρες καὶ χωριά. = Ὄταν θελήσει ὁ τεμπέλης μπόρει νὰ κάνει πολλὰ πράγματα.

Χελώνη.—Ἡ ἀγκλώνα τὸ χαλάζ' δὲ δὸ φοβᾶται. = Ὄταν κανένας εἶναι καλὰ ὠχυρωμένος, παρασκευασμένος δὲν φοβᾶται.

Αἰνίγματα

Τὰ αἰνίγματα τῆς συλλογῆς εἶναι πολλὰ ὀλίγα, γιὰτὶ δὲν καταγράψαμε πολλὰ ποὺ ξαίρουν καὶ λένε οἱ Σαμοκοβιανοὶ ἀλλὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ στοὺς προηγουμένους τόμους τοῦ Ἄρχείου, εἴτε ἀκριβῶς ὅπως τὰ λένε καὶ οἱ Σ. εἴτε σὲ διαφορετικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Ἀγραμματος.—Ἀγραμματος ταχυδρόμος, παίρνει ἀγραφή ἐπιστολὴ σ' ἀθμελιώτο σλίτι (τὸ περιστέρι τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε).

Ἀδέρφια.—Τέσσερα ἀδέρφια τῶνα πὲ τᾶλλο δὲ φτάνει, (οἱ τροχοὶ τοῦ ἀμαξιοῦ).

Γράμματα.—Γράμματα δὲν ξαίρ² και γράμματα σύρν² (σάλιαγκος).

Γάτος.—²Ενας κάτος περιγραμμάτος, στὰ νύγια στέκ², τὰ δίκια κρὶν², (τὸ καντάρι).

Δροσίζω.—Πολλοὺς ἐδρόσισα ἐπὶ ζωῆς μου, ἀλλὰ κανεὶς δὲ βρέθηκε νὰ θάψ² τὰ κόκκαλά μ² (ἢ στάμνα).

Κόσουφος.—²Ενας κόσουφος νέβαινε | κι² ἄλλος νεκατέβαινε | κι² ἄλλος τὸν ἐπάτησε | κι² ἄλλος τόνε ἐρώτησε : | —Ποῦ πᾶς κόσουφε, κόσουφε ; | —Πάω στὴ λιρδινιά, στὴ μπιρδινιά¹ | στὴ λιρδομπιρδοκουκκουτσιά, | νὰ φέρω λίρδινια και μπίρδινια, | και λιρδομπιρδοκούκκουτσα, | νὰ δώσω τὰ παιδιὰ μ². (τὸ μαγκανοπήγαδο).

Πισπιδι.—Πὲ πᾶν² πισπιδι πὲ κάτ² πισπιδι | τὸ κοιλί δου φουσκωτὶ (τὸ ἀδράχτι).

Συννυφάδα.—Σαράνδα πένδε σύννυφες, και πένδε συννυφάδες,

ἓνα ζωνάρι ξένανδαι, κι² ἓνα χορὸ χορεύγου

(ἢ φράχτη μὲ τὰ παλούκια).

Φεῖδι.—Τὸ φεῖδι τρώγει θάλασσα, και ἡ θάλασσα τὸ φεῖδι, (τὸ φυτίλι και ἡ λάμπα).

Χῶμα.—²Επλάσθηκα πὲ γῶμα ὡς ἄθρωπος, ἀλλ² οὐκ² ἄθρωπος (ἢ στάμνα).

Δίστιχα (βεγίτια)

Και οἱ Σαμοκοβιανοί, ὅπως ὅλα σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Θρακιώτικης ὑπαίθρου, ἔχουν νὰ μᾶς εἰποῦν και νὰ μᾶς τραγουδήσουν τὰ εὐτράπελα δίστιχά τους—μὲ τὸ ὄνομα βεγίτια—, γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν μ² αὐτὰ διάφορες ψυχικὲς διαθέσεις, πολλοὺς καημοὺς και πρῶτα ἀπ² ὅλα τὸν ἐρωτικὸν πόθο. Πόθοι ἀπώθημένοι και κοιμισμένοι στὰ βάρη τῆς ψυχῆς, πόθοι ποὺ ἡ συμβατικὴ κοινωνικὴ ἠθικὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐλεύθερα, βρίσκουν διέξοδο στὴ χαρωπὴ οἴμα τοῦ τραγουδιοῦ, χωρὶς παρεξήγησες και ἐπεισόδια φιλότιμου. Τὸ τραγούδι, και πρὸ παντὸς τὸ δίστιχο, ἔχει τὸ δικαίωμα και τὴν εὐχέρεια νὰ εἰπεῖ πολλά, ποὺ ὁ πεζὸς λόγος μὲ τὴν σοβαρὴν και δύσκαμπτη μορφὴν του δὲν εἶναι ἄξιος νὰ τὸ κάνει.

Τὰ δίστιχα τῶν Σαμοκοβιανῶν μᾶς πληροφοροῦν ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν ἔξωτερικὴν βαρεῖάν μορφὴν τους, ποὺ τὴν ἔχει ἀντακωμένη ἡ δουλειὰ τοῦ κάμπου, κρύβεται ψυχὴ αἰσθηματικὴ.

1. Μέσ² τὸ γυαλί κι² ἄλλο γυαλί, μέσ² τὸ γυαλί γυαλίζει,
και τὸ κορίτσι ποὺ ἀγαπᾶς μέσ² τὸ χορὸ γυρίζει.
2. Αὐτὸ δὲν ἔναι ψέμα μόν² ἔν² ἀληθινό,
χορεύγει τὸ πουλί μου και γὼ τὸ τραγουδῶ.

1) Γιὰ τίς λέξεις λιρδινιά κ.λ.π. βλ. γλωσσάριο.

3. Μὰ σὺ 'σαι τὸ πουλί μου καὶ δὲ σὲ γνώρισα,
ποῦ ἔλειπες στὰ ξένα καὶ γὼ σὲ πόνεσα.
4. Χωρὶς ἀέρα τὰ βουνά, χωρὶς νερὸ τὰ ψάρια,
χωρὶς κορίτσια λεύτερα δὲ ζοῦν τὰ παλλικάρια.
5. Τὸ γράμμα ἐτελείωσε κονδεύγει νὰ τὸ κλείσω ¹,
ἀλλ' ὅσο γεῖμαι ζωντανὴ δὲ θὰ σὲ λησμονήσω.
6. Πήγαινε γραμματάκι μου, τὴ θύρα νὰ χτυπήσεις ²
καὶ τὸν καλὸ μου τὸν ὄγιό νὰ δὸν παρηγορήσεις.
7. Σήμερις ἔναι τ' Ἀγιαννιοῦ ἔχει μεγάλη χάρη ³,
ποιὸς ἔχει ριζικὸ καλὸ, ναρτεῖ γιὰ νὰ τὸ πάρει.
8. Πόψα ἢ νύχτα τ' Ἀγιαννιοῦ ἔχει μεγάλη χάρη,
πῶνα ἢ νύχτα ἢ μικρὴ, ἢ μέρα ἢ μεγάλη.
9. Λεῖπεις, κόρη μ', ἀπ' τὸ χορὸ, λείπου κι' ὁ κόσμος γοῦλος,
λείπει κι' ὁ πρωτογόντος ⁴ μὲ γοῦλο τοῦ τ' ἀσκέρι.
10. Τὰ νεστενάγματά μου στὴ γῆς μὴν πέσουσι,
στοὺς οὐρανοὺς ν' ἀνέθου νὰ σὲ παιδέψουσι.
11. Τῆς Πανδώρας τὸ πανὶ μῆτε κρίγει μῆτε σφαλεῖ ⁵,
τὸ θεγὸ παρακαλεῖ νὰ τῆς ρίξει ἕνα παιδί.
12. Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποῦ φορεῖς δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη,
μόν* τὰ φορεῖς γιὰ διατροφὴ καὶ γιὰ τὸ ζαρεψίλι.
13. Κονδὰ στὰ πανεθύρια σου θὰ στήσω τὸ νοδὰ μου,
κι' ἄ σὲ μιλήσει ἢ μάννα σου ἔλα πολὺ κονδὰ μου.
14. Θάλασσες νὰ περάσεις καὶ ὄρη νὰ διαθεῖς,
μ' αὐτὸ τὸ Σχοινοῦ ποτὲ μὴ λησμονεῖς.
15. Τὴν τρυφεράν καρδίαν μου τὴν μάραναν τὰ πάθη,
γῆδου λουλούδι τοῦ Μαχιοῦ καὶ τὴν ἐμαράθη.
16. Ἐγγλέζικος καθρέφτης, καθάριο μάλαμα,
μὴν παρτήσεις μένανε καὶ πάρεις ἄλλονα.
17. Μέσα σὲ χίλιες νὰ σὲ δγιῶ, μέσα σὲ δυὸ χιλιάδες,
γνώρίζω τὸ κορμάκι σου, γιὰτ' ἔχει νοστιμάδες.
18. Τοῦ Τσαμπαζιοῦ ⁶ τὰ βάσανα δὲν τὰχει ἢ γῆ χορτάρη,
μηδὲ ἢ μαύρη θάλασσα δὲν ἔχει τόσο ψάρι.
19. Δὲν ἔναι μιὰ δὲν ἔναι δυὸ—στὸν ὕπνο μου νὰ μὴ σὲ δγιῶ,
τ' ἀμυγδαλάκι τσάκισα—καὶ μέσα σὲ ζγουράφισα.
20. Γύρισε δγὲς τὸν οὐρανὸ πὲ μάτια θακρυσμένα,
τρεις ἄγγελοι μὲ εἶπασι: «ἔχει ὁ Θεγὸς γιὰ σένα».

1) Γράφεται ὡς ἐπίλογος στὶς ἐπιστολές. 2) Γράφεται ὡς πρόλογος στὶς ἐπιστολές.
3) Εἶναι βεγίτια τοῦ κλήθωνα. 4) Προσωπωνία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (τ' Ἀγιαννιοῦ τοῦ
πρωτογόντου 24 Ἰουνίου). 5) Τραγουδιέται συνήθως στὸν ἀρχαλεῖο. 6) Τσαμπάζ εἶναι τὸ
σημερινὸ χωριὸ τοῦ «τὰ Σχοινιά», ποῦ εἶταν γεμᾶτο ἔλη στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἐποικισμοῦ.

21. Βουνά μὴν πρασινίσετε, πουλιὰ μὴν κελαΐδεῖτε,
μ' ἀρνήστηκ' ἢ ἀγάπη μου, γούλα νὰ λυπηθῆτε.
22. Βουνά μου ὀλοπράσινα, δένδρα μου φουνδωμένα,
φέρτε με τὴν ἀγάπη μου, γιὰ πάρτε με καὶ μένα.
23. Σὰ μβέης ἔρκεσ' ἔρκεσαι, σὰ μβέης κατιβαίνεις,
σὺν ἄγγελος μὲ τὰ φτερά μέσ' τὴν αὐλή μου βαίνεις.
24. Βασιλικὸς κι' ἄ μαραθεῖ τὴ μυρωδιὰ τὴν ἔχει,
γὴ ἀγάπη μου κι' ἂν ἀρνηθεῖ πάλε τὴν ἔννοια μ' ἔχει.
25. Βασιλικὸ τὸν ἀγαπῶ κι' ἄς ἔναι μαραμένος,
τὸν ἔμορφο τὸ λαχταρῶ κι' ἄς ἔναι πανδρεμένος.
26. Νὰ νεστενάζω γήθελα, φοβοῦμ' ἀπὸ τὸ κάστρο,
μήπως ἀνάψει καὶ καεῖ τὸ πρόσωπό του τᾶστρο.
27. Εὐχαριστῶ τὴν τύχη μου καὶ τὸ θεγὸ δοξάζω,
ποῦ μ' ἔδωκε καλὸ πουλὶ καὶ δὲν ἀναστενάζω.
28. Ὅδας ἀναστενάζω ἢ θάλασσα βογγᾷ,
τὰ κυπαρίσσια σειοῦνται κι' ἔλα τὰ δενδρικά.
29. Ὅδας ἀναστενάζω ἢ γῆς μαραίνεται,
γλέπω στὰ πανεθύρια κανεῖς δὲ φαίνεται.
30. Λεῖπεις, κόρη μ., ἀπὸ τὸ χροῖ, λείκου κι' ὁ κόσμος γούλος
λείπει κι' ὁ γῆλιος ὁ μισὸς λείπει καὶ τὸ φεγγάρι.
31. Ἐδίψασα νὰ πῶ νερὸ φέτο τὸ καλοκαῖρι,
μὲ ἀσημένιο μαστραπὰ μινῆς κοπέλλας χέρι.
32. Ἀναχωρεῖς ματάκια μου, καὶ μένα ποῦ μὲ πίνεις;
κρῦο νεράκι θὰ γενῶ στὴ βρύση νὰ μὲ πίνεις.

Τραγούδια Σαμοκοβιανὰ

Σημείωμα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς μας ἀπάγγειλε καὶ τραγούδησε ὁ Σαμοκοβιανὸς λύρατζης Γεώργης Γκόρες, ποῦ εἶναι μελοποιὸς καὶ ποιητὴς ὁ ἴδιος πολλῶν δημοτικῶν στίχων μὲ ἀληθινὴ ποιητικὴ πνοή. Μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς μέσα στὸν κύκλο τοῦ «ἄγνωστου ποιητῆ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν» ποιητές, ποῦ πολλοὶ στίχοι του ἔχουν ξεπεράσει τὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ του. Τύπος τοῦ χωριοῦ ὁ Γκόρες μὲ ἐλεύθερη ψυχὴ, ὅπως εἶναι ἢ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, εἶτε γραμματισμένος εἶτε ἀγράμματος εἶναι, ὁμιλητικὸς, δὲ διστάζει νὰ ἀνακοινώσει ὅ,τι ξαίρει καὶ καταλαβαίνει ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ του, νὰ τραγουδήσει τραγούδια — μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ τὰ δικά του — χωρὶς νὰ νομίζει ὅτι μὲ ὅσα λέγει «προσβάλλει τὸ χωριὸ του», ὅπως συχνὰ ἀκούει κανεῖς νὰ μουρμουρίζουν στενόκαρδοι χωρικοί, ἀποτραβηγμένοι ψυχικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνανθρώπους τους ἢ ἄλλοι ψευτοπολιτισμένοι ποῦ νομίζουν πὼς τὰ ξαίρουν ὅλα, ἐνῶ

πραγματικά εἶναι δλότελα ἀνίκανοι νὰ ἐμβαθύνουν καὶ στὸ πιὸ ἀπλὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς. Ἄλλα τραγούδια ἀπάγγελαν ὁ Γιάννης Τσοῦκος, ἡ Λεμονιά Νταντῆ, ἡ Κατερίνη Λυκίδη, ἡ Χρυσῆ Φυτλᾶ, ἡ Μαρία Τσακμάκη (τὰ τραγούδια τοῦ Χάρου), ἡ Ἀναστασία Χαΐδου, ἡ Ἐλενίτσα Νταβραντᾶ (τὰ νανουρίσματα καὶ ἀρχετὰ ἄλλα), ὅλοι παλιοὶ Σαμοκοβιανοί.

Χαρακτηριστικὸ τῶν τραγουδιῶν εἶναι ὅτι τραγουδιῶνται μὲ ἓνα ρυθμὸ ἀργὸ καὶ ἀρχετὰ ἐκφραστικὸ. Ὅταν ἀκούει κανεὶς τραγούδι νὰ τραγουδιέται νομίζει πὼς ἀκούει μελωδία ἐμπνευσμένου βυζαντινοῦ ψάλτη. Δὲν ὑπάρχουν φάλτσα καὶ ἄμουσα ξετραβήγματα Παντοῦ ἢ ἴδια ἁρμονία, πού ἴσως θὰ τὴν χαρακτήριζε κανεὶς μονότονη, ἀλλὰ χωρὶς ὅμως ἀντιαισθητικές, ἀταχτες φωνές. Γιὰ τὸν ἀνατολικοθρακιώτη τὸ τραγούδι εἶναι δλόκληρη ἱεροτελεστία. Σημάδι καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν ὅλη ψυχосύνθεση τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ἀσφαλῶς εἶναι μιὰ σημαντικὴ ἔλειψη τὸ ὅτι λείπει ἀπὸ τὰ τραγούδια πού δημοσιεύονται ἢ μελωδία τους, ἂν καὶ ἡ μόνη ἀξία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ δὲν εἶναι αὐτή, ὅπως νομίζουν μερικοὶ καὶ μάλιστα ἄνθρωποι πού θεωροῦνται μορφωμένοι, πού λένε ὅτι «αὐτὰ ἂν δὲν βγοῦν σὲ πλάκες δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία». Παραγνωρίζουν τὴν οὐσία τῆς λαϊκῆς ποίησης, πού εἶναι βέβαια πρῶτα ἀπ' ὅλα τραγούδι, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ἐκδηλώνεται σὰν τραγούδι, δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ γνήσιωτερο ἐξέπασμα, ὁ πιὸ γνήσιος καθρέφτης τῆς λαϊκῆς ψυχῆς μὲ ὅλες τῆς τῆς συναισθησεὶς τῆς χαρῆς, τῆς λύπης, τοὺς πόνους, τοὺς καημούς, ἢ ὁλοζώντανη εἰκόνα τοῦ λαοῦ, μακριὰ ἀπὸ λογιωτατισμούς καὶ ψεύτικα στολίδια βγαλμένα ἀπὸ τοὺς τέσσερες τοίχους λογίων ποιητῶν, πού γεμίζουν μὲ στίχους πολλὰς φυλλάδες.

Γιὰ νὰ ὑπάρχει κάποιο χωρισμὸ στὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς, ἐκάναμε τὴ διαίρεση στὶς τέσσερες κατηγορίες: τοῦ τραπεζιοῦ ἢ τῆς παρέας, τοῦ χοροῦ, τοῦ χάρου, τὰ νανουρίσματα. Ἡ διαίρεση αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ καὶ μάλιστα γιὰ τίς δυὸ πρῶτες κατηγορίες, στὶς ὁποῖες ἀνήκουν τραγούδια πού ἄλλοτε τραγουδιῶνται μὲ ἀργὸ ρυθμὸ, εἶναι δηλ. τοῦ τραπεζιοῦ καὶ ἄλλοτε μὲ πιὸ γοργό, εἶναι δηλ. χορευτικά. Σὲ μιὰ ὅμως μικρὴ τοπικὴ τέτοια συλλογὴ δὲν παρέχει μεγαλύτερη εὐκολία γιὰ τὴν καλαισθητικὴ ἀπόλαυση τοῦ τραγουδιοῦ λεπτομερέστερη κατάταξη ἀνάλογη μὲ τὸ περιεχόμενον. Στὴν περιγραφή τῶν ἐθίμων τοῦ χωριοῦ παρεμβάλλονται καὶ μερικὰ σχετικὰ τραγούδια, πού μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ χαρεῖ καλύτερα ἐκεῖ.

Α' Τραγούδια τοῦ τραπεζιοῦ ἢ τῆς παρέας

1. Ἡ κόρη πού ἀγαποῦσε

—Κόρη μ', τὰ ποιὸς τὸ φύτεψε τὸ κλῆμα στὴν ἀλλή σου
 x' ἔγινε καὶ σκέπασε τὸ σπῆτι σου τρεῖς γύρους ;
 Τρεῖς γύρους παίρνω λέύρα δὲ μπορῶ νὰ γνωρίσω,

- νά βρω τήν βόρτα σ¹ ανοικτή νάρτω νά σέ φιλήσω.
 5 Βρίσκει τή μάνα κόκκινα, τή θεγατέρα μαύρα.
 —Κόρη μ², γιατί δὲ ἰλάζεσαι, γιά δὲ στολιζέσαι,
 γιατί δὲνε στολιζέσαι νά θγεῖς νά συργικάνσεις ;
 —Δὲ ἰλάζω¹ δὲ στολιζομαι, γιατί εἶμαι λυπημένη.
 10 Ἔχω ἄδρα στήν ξενιτιά, τώρα δώδεκα χρόνια,
 πέρα στῆς Προύσας τὰ στενά τὰ πυκνοφυτεμένα.
 Κάτ' στό γιαλό κατέβηκε καίκι νά ναυλώσει,
 τὸ γραπετάνιο ρώτηξε ναῦλο γιά νά πληρώσει.
 Διακόσια γρόσια ζήτηξε γιά ναῦλο ὁ καπετάνιος.
 15 Κι' αὐτὴ πλογήθηκε καί εἶπε, πλογήθηκε καί λέει :
 Ἄλλα διακόσια τέσσερα νά ἔχω τὴν τιμὴ μου.
 Ὁ ναύκληρος ὁ γεμιτζῆς γήνδου μαργελεμένος,
 ἐπῆγε καί τὴ φίλησε, ἐβγήκεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ.

2. Ἡ ἄπιστη γυναίκα

- Παίζου δὸν μύλο παίζου δὸν κι' ἀφιλοτραγουδοῦ δὸν,
 νεθάζου κατεθάζου δὸν πὰ σὰ ψηλά τραπέζια,
 ἕνας παινέθη τ' ἄσπρα δὸν κι' ἄλλος τὴν πραγματιά δὸν,
 παινέθη κι' ὁ Μαυριανὸς πῶς ἴμορφη γυναίκα.
 5 —Καλή ἴναι ἡ γυναίκα σου, καλή ἴναι καί ἡ δική μου,
 ξένους δανείζει τὸ φιλι ξένους καί τίς διαβάτες.
 Σὰν τ' ἄκουσε ὁ Μαυριανὸς χρειά τοῦ κακοφάνη,
 πὰ στό πικρόρι³ τν ἔβαλε κομμάτια τήνε κάνει,
 μέσ' τὸ τσουβάλι τν ἔβαλε στό μύλο τήνε πάγει,
 10 βρίσκει τὸ μύλο ἀχάραγο καί τὸ νερὸ κομμένο,
 πάει καί φράζει τὸ νερὸ χαράζει καί τὸ μύλο.
 —Νά μύλε μου, καί λέσε⁴ τὴν τῆς κούρβας⁴ τὰ κομμάτια,
 κάνε τ' ἀλεύρι κόκκινο, τὴν πάσπαλη κνικάτη⁵
 καί τ' ἀποχαράσματα βγάλ' τα μαργαριτάρι.
 15 Τ' ἀλεύρι τρω δὸ οἱ ἄρχοντοι, τὴν πάσπαλη οἱ Ὀδραῖοι
 καί τ' ἀποχαράσματα οἱ κακοπαντρεμένοι.

3. Ἡ ξεμυαλισμένη κόρη

Ὅσ' ἀψηλά ναι τὰ θουνά τόσο βαθειά θαλάσσα,
 τόσα πανιά ν' ἐδιάζουνδου ἡ κόρη στήν αὐλή της.
 Τῆ κόντη ὁ γυῖος ἐπέρασε, αὐτὸ τὸν λόγον λέγει :

1) ἰλάζω=ἀλλοζῶ. 2) πικρόρι (τό)=ὁ πάγκος ποῦ ἐπάνω του κόβουν ξύλα, κρέατα κ. λ. π. (ἐπικρόρι). 3) λέθω=ἐλέθω. 4) κούρβα (ἡ) προσωνομία τῆς κουκουβάγιας. 5) κνικάτος-η σ=ἀπό κινᾶ, κόκκινος.

- Τρεις Τούρκοι τὴν ἐνδάμωσαν
 [τὴν Παναγιώτα
 ἄχ καὶ τρεῖς Τουρκαρβανίτες,
 τὰ σκυλιὰ εἰ ἄρβανίτες.
- 10 "Ενας τὴν πιάνει ἀπ' τὰ μαλλιὰ
 [τὴν Παναγιώτα
 ἄχ κι' ἄλλος πὲ τὸ χέρι
 κι' ἄλλος βγάνει τὸ μαχαίρι.
 —Κόρη μ' γιὰ δὸς μας φίλημα
- [τὴν Παναγιώτα
 ἄχ γιὰ δὸς μας μαῦρα μάτια,
 15 γιὰ σὲ κάνουμε κομμάτια.
 —Κομμάτια κι' ἂν τὴ γάνετε
 [τὴν Παναγιώτα
 ἄχ φιλέτια¹ σὰ λεμόνι,
 τὸ φιλι δὲ σὰς τὸ δώνει,
 ἄχ κομμάτια σὰν τὸ ρίζι,
 20 τὸ φιλι δὲ σὰς χαρίζει.

6. Ἡ καλογριά

- Καλογριά τραγούδησε ἐφῆς βράδου στὴ γλίνη,
 ἔλα τὰ δένδρα μάραϊνε κι' ἔλα ξερρίζωσέ τα,
 κι' ἔνα μικρὸ δενδρόπουλο ξερρίζωμὸ δὲν ἔχει.
 Ὁ Κωνστανδῆς τὴν ἄκουσε ἀπὰ στὸ παρεθύρι.
- 5 —Μὴρὲ ποιά² ἂν αὐτὴ ποὺ τραγουδεῖ γυναίκα νὰ δὴν πάρω ;
 Καλογριά σὰν τ' ἄκουσε βαρειά τὴ γακοφάνη,
 τὸ ράσο δὴς πετροβολὰ καὶ τὸν σταυρὸν δὴς κάνει.
 —«Σῦρε, ράσο μ', στὴν ἐκκλησιά, σιτυρέ μ' στὸ Ἅγιον ὄρος,
 καὶ σεῖς κομπολογάκια μου εἰς τὴ Χριστοῦ τὸ δάφο,
- 10 τί γὼ τώρα θὰ πανδρευτῶ τὸ Γωστανδῆ ἂ πάρω,
 τὸ Γωστανδῆ τὸ μάργελα, τὸν ψευτὴ τὸ μαργέλλη,
 ἔπου μὲ περιέλασε, γυναίκα νὰ μὲ πάρει,
 καὶ τώρα γύρισε καὶ λέ : δὲ μ' εἶδε δὲ μὲ ξαίρει.
 Θέλω νὰ τόνε κατηρασθῶ καὶ πάλε τὸν λυποῦμαι :
- 15 Πολὸ ἀψηλὰ ποὺ κάθεται νὰ ραῖσται νὰ πέσει,
 σπαθιά μαχαίρια νὰ βρεθοῦ νὰ κάτσου στὴ γαρδιά του.
³Ἐγὼ ξαδὸ πανὶ φαίνω, σαράντα πένδε πῆγες,
 τίς πένδε γιὰ ξαδὸ, τίς δέκα γιὰ φυτίλια
 καὶ τ' ἄλλο τὸ ὑπόλοιπο νὰ δὲ νεκροστολίσει».

7. Τὸ μάγεμα τῆς κόρης

- "Ενα ὁμορφο ρηγόπουλο, ἔν' ἄξιο καλλικάρι,
 μιὰ κόρη ὁμορφη γαπᾶ, μὰ κόρη δὲν τὸ θέλει,
 ἐξόδιασε στὴν πόρτα δὴς ἐνιαὶ πύργους λογάρι²,
 τοὺς ἔξι πύργους μάλαμα, τοὺς τρεῖς μαργαριτάρι,
 5 στὰ μάτια δὲν τὴ γοῖταξε, στὰ μάτια δὲν τὴν γείδε.
 Μιὰ Κυργιακῆ, μιὰν ἑορτή, μιὰ πίσσημη ἡμέρα,

1) φιλέτια=φέτες. 2) λογάρι (τό)=πολλὰ χρέματα στὴ μεσαιων. γλῶσσα λογάρι=κατάστιχο τῶν καθημερινῶν λογαριασμῶν, οἱ λογαριασμοὶ βλ. γλωσσάριο.

- ἔλλαξε καὶ στολίστηκε στὴν Ἐκκλησιὰ πηγαίνει.
 Κι' ὁ νέος τὴν ἐνδάμωσε στῆς Ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα,
 τῆ νειοῦ ἢ καρδιὰ συχνοχτυπᾷ, τὴν κόρη συνδυαίνει.
- 10 — Κόρη μ', ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ καὶ θέλω νὰ σὲ πάρω.
 Ἡ κόρη πιλογήθηκε κι' αὐτὸ τὸ λόγο λέγει :
 — Μὰ τὸ σταυρὸ ποὺ προσκυνῶ, τὴν Ἐκκλησιὰ ποὺ μπαίνω,
 μὰ τήνε γῆ θπου πατῶ, ἐσένα δὲ σὲ παίρνω.
 Ὁ νέος σὰν τὸ ἄκουσε θαρεῖα τὸ γακοφάνη.
- 15 Ἐὐτὸς ὀπίσω γύρισε στὸ σπίτι του νὰ πάει.
 Τὸν δρόμον θπου πήγαινε τὴ στράτα ποὺ πορπάτει,
 δοὺ μάγισσες ἐνδάμωσε μάννα καὶ θεγατέρα.
 Ἡ μάννα πιλογήθηκε στὴ γόρη της καὶ λέγει :
 — Βλέπεις, κόρη μ', αὐτὸν τὸ νεῖδ ποὺ πάει φλωμομένος;
- 20 Αὐτὸς μιὰ κόρη ἀγαπᾷ κ' ἡ κόρη δὲν τὸν θέλει.
 Ἄνδες νὰ τὴ μαγέψουμε αὐτὸ τὸ νεῖδ νὰ πάρει.
 Σὰν πήραν καὶ τὴ μάγευαν πὲ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδι.
 — Πάνε καλέ μ', στὸ σπίτι σου, πάνε στὴ γάμαρή σου,
 ἀνάψε τὸ καντήλι σου καὶ βάλε λίγο λάδι,
- 25 ἄφες τὴν ἵόρτα σ' ἀνοιχτὴ νάρτει κι' αὐτὴ τὸ βράδι.
 — Δὲν εἶδα μάτια στὸ γιαλὸ, καρδιὰ στὸ λιθάδι,
 δὲν εἶδα κόρη ἔμορφη νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι.

8. Ἐρωτας παράνομος

- Ἐνα Σαββάτο τὸ πρωὶ μιὰ Κυριακὴ τὸ βράδι,
 κάτου γιαλὸ κατέβηκε νὰ δεῖ νὰ συργιανίσει,
 βλέπει μιὰ κόρη πῶπλενε τ' ἄσπρα της ποδαράκια,
 τὴν ὀμιλᾷ δὲν τὸν μιλᾷ, τὴν κρίνει δὲν τὸν κρίνει,
- 5 τὴν ἔγνεψε πρὸς τὸ φιλί, τὰ μάτια ρίχνει κάτω.
 — Καλέ μ', κι' ἂν θέλεις φίλημα κι' ἂν θέλεις μαῦρα μάτια,
 πάρε καὶ ἔλα μιὰ βραδιὰ ἕνα Σαββάτο βράδι,
 θᾶναι ἢ νενέ¹ μ' στὴν ἐκκλησιὰ, ὁ μπαμπᾶς μου στὸ παγκάρι²
 καὶ γὼ πὲ πᾶν ἂ στέκουμαι, ἂ ρίξω τὰ μαλλιά μου,
- 10 νὰ κάνω σκάλα ν' ἀνεβεῖς καὶ σκάλα νὰ κατέβεις.
 Ἄνάμεσα στὴ σάλα μας ἔναι τρία κρεββάτια,
 στὸνα πλαγιάζει ἡ μάννα μου καὶ στ' ἄλλο ἡ ἀδερφή μου,
 στὸ τρίτο τὸ μικρότερο πλαγιάζω μοναχὴ μου.
 Γάλι-γάλι νὰ πατεῖς μὴν τρίξει τὸ κρεββάτι,
- 15 καὶ νοιώσει σένα ἢ μάννα μου ἢ σκύλα ἢ ἀδερφή μου.

1) νενέ=μάννα. 2) παγκάρι (τέ)=ὁ πάγκος ποὺ πωλοῦν τὰ κεριὰ.

- Καί κείνος θαρυπάτησε καί τρίξε τὸ κρεββάτι
 κι' ἔννοιωσε ἡ μάνα δις ἢ σκύλα γῆ ἀδερφή δις.
 —Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἄνομη Ὀθρέσσας θεγατέρα,
 ποιὸς ἔναι πὲ τὸ πλάγι σου καί τρίξε τὸ κρεββάτι ;
 20 Μὴν ἔναι ὁ νεῖδς ποῦ σὲ γαπᾶ καί γῆρτε νὰ σὲ πάρει ;
 —Μαννέ μ', ὁ νεῖδς ποῦ μὲ γαπᾶ πάει στήν Ἀλλαμάνα',
 πάει νὰ φέρει τὸ παπᾶ νὰ μᾶς ἔστεφανώσσει.

9. Ἡ μικρὴ μελαχροινὴ

- Ἐφῆς ποῦ ἦσου γυιόκα μου, ποῦ ἦσουνα καλέ μου,
 καί πάνδεχα καί δὲ γῆρτες καθόλου δὲν ἐφάνης ;
 —Μαννέ μ', λέγα νὰ μὴ στὸ πῶ, νὰ μὴ στὸ μολοῦσῶ,
 καί τώρα ποῦ μὲ ρώτηξες, θὰ τὸ ξεμολοῦσῶ.
 5 Ἐφῆς παγῶνια ἔπιαν κι' ἀντιπροφῆς τραγῶνια,
 ἕκατσα καί μαγεῖρεψα κι' ἕκαμα μιὰν ταβέρνα',
 ἔλο ξαθῆς ἐκάλεσα καί ἔλο μαυρομμάτες,
 ἔλες φιλι τίς γύρεψα κι' ἔλες φιλι μὲ δῶκα,
 καί μιὰ μικρὴ μελαχροινὴ ζητῶ καί δὲ μὲ δίνει,
 10 καί γὼ τὴν καταρῆστηκα στὰ βρόχια μου νὰ πέσει,
 ρίχνω τὰ βρόχια στὸ γιάλο, τὰ ξόδεργα στοὺς κάμπους,
 ρίχνω καί τὴ χρυσὴ θελιά στὴ βρύση ποῦ γεμίζει,
 πάγω στὰ βρόχια δὲν εἶναι, στὰ ξόδεργα καί ὄχι,
 πάγω καί στὴ χρυσὴ θελιά, βρίσκω τὴνε πιασμένη.
 15 Ἐσκυψα καί τὴν φίλησα Αὐγούστου μιὰν ἡμέρα,
 καί μὸσχιζε ὁ στόμας μου σαράντα μία μέρες.

10. Τῆς κόρης τὸ μαράζι

- Ἀρχίνησε γλυκύτατή μου γλῶσσα,
 νὰ μᾶς εἰπῆς παράπονα καμπόσα,
 ἐσὺ νὰ λέγεις κι' ὁ κόσμος νὰ θαμάζει,
 πὲ ποῦ τὸ πῆρε ἡ κόρη τὸ μαράζι.
 5 Νὰ μὴν τὸ πῆρε πλέον μὲ τὴν ἀγάπη,
 βασιλικὸ γιατρὸ νὰ πῆτε νᾶρτε.
 —Δὲν τὸ γιατρεύγει τὸ ἰδικό μου ντέρτι,
 γιὰτ' ἔχω ἀγάπη ἐμπιστεμένη,
 στὸ φύλλο τῆς καρδιάς μου περιπλεγμένη.
 10 —Μιὰν ἡμέρα πέρασα στὴν ἀλὴν δις,
 κουσούρι³ δὲ γεῖχε εἰς τὸ κορμίν δις

1) Ἀλλαμάνα (ἡ) (ἀπὸ τὸ Γαλλ. Allemagne)=ἡ Γερμανία. 2) ταβέρνα (ἡ)=τρα-
 πέζι. 3) κουσούρι (τὸ)=τὸ ἐλάττωμα, μειονέκτημα

ἄλλην ἡμέρα πέρασα τὴ λέω : —Γειά σου
καὶ κείνη μὲ λέει : —Πάνε στὴ δουλειά σου !

11. Τὸ δαχτάνι

- Τόσα καὶ τόσα Σάββατα καὶ μύριες Κυριακάδες,
κόρη δαχτάνι ἐπλεκε, κόρη δαχτάνι πλέκει.
Τὸ ἐπλεξε καὶ τόχτισε, μὲ ρίζα φούντωσέ το,
τὸν ἄδρα δης δὲν τόδωσε, τὸ φίλο δης τὸ δίνει,
5 καὶ ὁ καλὸς ὁ φίλος δης καὶ ὁ ἀγαπητικὸς δης,
πὰ στ' ἄρματα τὸ ἔβαλε καὶ στὸ χορὸ χορεύγει.
'Ο ἄδρας δης σὰ γοίταξε θαρεια τὸ γκακοφάνη.
Εὐτὺς ὀπίσω γύρισε στὸ σπίτι του πηγαίνει.
—Μωρὴ σκύλα, μωρ' ἄνομη 'Οδρέσσα; θεγατέρα,
10 τόσα καὶ τόσα Σάββατα καὶ τόσες Κυριακάδες,
ἔλο δαχτάνι ἐπλεκες καὶ πῶναι τὸ δαχτάνι ;
—Κάτ' στὸ γυαλὸ κατέθηκα κάτου γιὰ νὰ τὸ πλύνω,
φουρτούνιασε ἢ θάλασσα καὶ πήρε τὸ δαχτάνι.
Εὐτὺς ὀπίσω γύρισε στὸ φίλον δης πηγαίνει,
15 τὸ φίλον δης νὰ ἐρωτᾷ πὸ γῆυρε τὸ γαϊτάνι.
—'Εγὼ ψαρᾶ παιδί εἶμαι καὶ τὴ ψαρᾶ ἐγγόνι,
ρίχνω τὰ πλεματάκια μου καὶ πιάσα δυὸ ψαράκια,
ἔσκισα τίς κοιλίτσες τους καὶ βρήκα τὸ δαχτάνι.

12. Καημὸς παλλικαριοῦ

- Μαννὲ μ', τὴ γόρη πούειδα φῆς στῆς ἐκκλησιάς τὴν ἕρτα,
κι' ἄς τὴν ἐφίλου μινὰ φορὰ κι' ἄς βγήκε ἡ ψυχὴ μου.
—Σῶπα ν-ὕγιέ, ν-ὕγιούτσικε, μωρ' ἀκριβὲ Γιαννάκη,
ἐγὼ σὲ χάνω νὰ τὴν δγεις, νὰ τὴ φιλήσεις κι' ἔλα.
5 Γυναίκε! ροῦχα φόρεσε, κορτσίστικα φακιάλια,
σύρε καὶ πᾶν' στὴν ἕρτα δης καὶ κράξε σὰ γοράσιο
καὶ κείνη ἂ ξέβγει νὰ σὲ δγει, νὰ σὲ ρωτήσῃ κι' ἔλα :
—Ποῦ ἦσου, κόρη μου στὴν ἕρτα μας τώρα κι' αὐτὴ τὴν ὥρα ;
—'Η μάννα μου μὲ ἔστειλε ξόμβλι γιὰ νὰ μὲ μάθεις.
10 —Κόρη μ', δὲν εἶναι ὥρα τοῦ ξομβλιοῦ, σύρε κι' ἔλα αὔριο.
—'Η μάννα μ', μὲ παράγγειλε πίσου νὰ μὴ γυρίσω.
—Συρέτε, σκλάβες, νοίξετε τὴ γόρη νάρτει πάνου.
—Συρέτε, σκλάβες, στρώσετε στὰ ἀψηλὰ κρεβάτια.
—'Η μάννα μ' μὲ παράγγειλε χῶρια νὰ μὴ πλαγιάσω.
15 —Συρέτε, σκλάβες, στρώσετε σ' ἓνα φαρδὸ κρεβάτι.
'Η μάννα δης τὴν ἄκουσε καὶ τὴ ρωτᾷ τὴ γόρη.

- Τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ βογγᾶς καὶ βρειονεστενάξεις ;
 — Μαννέ μ' φύλλος μὲ τσίμβησε καὶ τρίξε τὸ κρεββάτι.

13. Τὸ ραφτόπουλο

- Πέρα στὰ δώδεκα νησιὰ στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια,
 τερζῆς κάθουνταν κι' ἔρραφτε μὲ δέκα μαθητάδες,
 ἔλη μερίτσα -ν- ἔρραφτε τὸ βράδι ν-ἐσχολνοῦσαν
 κι' ἔνα μικρὸ ραφτόπουλο κείνο δὲν ἐσχολνοῦσε
 5 μόν' τὸ κερί δου ἔναφτε καὶ δούλευγε φουστάνι.
 — Φουστάνι μου ψιλόρραφο καὶ ψιλοσατισμένο,
 ἄς γάλιαζα τὴ μέση σου, νὰ φίλου τὴ γυρά σου.
 Κυαρὰ ξανθὴ τὸν ἄκουσε πὲ πάν' τὸ παραθύρι.
 — Σώπα, σώπα, μαργελικέ, τί λόγια χωρατεύεις.
 10 πού θὰ τὸ πῶ τὸ μάστορη, τὰ νύχια σου θὰ χύσει.
 — Σώπα, σώπα, κυαρὰ ξανθὴ, τί σ' ἔχω φιλημένη,
 στὸ στήθος καὶ στὸ μάγουλο καὶ στὸ δαχτύλοφρύδι.

14. Ὁ ἀνάετος φτωχοκαλόγερος

- Ὁ Διγενῆς κάνει χαρὰ, χαρὰ καὶ πανηγύρι,
 ἔλο τὸ γόμο κάλεσε, ἔλο τὸ ψυχολόι.
 Ἔνα φτωχὸ γαλόγερο, κείνο δὲν τὸν γαλαίνει.
 Παίρνει καὶ πάει μοναχός, παίρνει καὶ πάει ἀτός δου.
 5 Γῆρτε γῆ ὥρα τοῦ παστοῦ¹, ἔπου κερνοῦ τὴ νύφη,
 ἔλοι χαρίζουσι φλωργιὰ κι' ἔλοι τὰ κατοντάρια²
 καὶ ὁ φτωχοκαλόγερος ἀμέτρητο λογάρι³.
 Σὰν τὸνε γείδ' ὁ σύντεκνος βραιὰ τὸν γκακοφάνη.
 — Πέ μας, φτωχέ καλόγερε, τ' ἔναι ἡ δούλεψή σου,
 10 τ' ἔγαι τ' ἀλισβερίσι σου, τ' ἔναι ἡ πραγματεία σου ;
 — Τὰ χορταράκια τῆς -η-γῆς ἔναι ἡ πραγματεία μου,
 ἔσ' ἄστρα ναι στὸν οὐρανό, φλωργιὰ μέσ' τὴν κεισιά μου⁴.

15. Τὰ τριὰ πουλιὰ

Κάτου στὸ γιαλό, κάτου στὸ περιγιαλί,
 κάνταν τριὰ πουλιὰ τὰ χιόνια φορτωμένα,

1) Παστός εἶναι τὸ γλύκισμα ποὺ μοιράζουσι τὴ Δευτέρα τοῦ γάμου, τὸ βράδι στὴν «ἀντίχαρη». Τὸ γλύκισμα εἶναι μέσα σὲ κουτί, ποὺ ἔλο τὸ ὀνομάζουσι παστό. Παστό ἐπίσης ὀνομάζουσι καὶ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τῆς ἀντίχαρης τῆς Δευτέρας τὸ βράδι, ποὺ ἡ νύφη φιλεῖ τὰ χέρια τῶν καλεσμένων καὶ παίρνει δῶρα. Πανελλήνια γνωστὴ εἶναι ἡ φράσις «ἔ.τι πάρ' ἡ νύφη στὸν παστό». Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη τῆς λέξεως καὶ τὴ συμβολικὴ τῆς σημασία βλ. Μεγ. Ἑλλην. Ἑγκυκλοπαίδεια στὴ λέξι «παστός». 2) κατοντάρια (τά)=τὰ κατοστάρια. 3) λογάρι (τό)=ὁ πλοῦτος. 4) κεισιά (ἡ)=ἡ χρηματοσακκούλα.

- τὰ χιόνια φορτωμένα καὶ τὰ κρούσταλα
καὶ περικαλοῦ : —Κύριε λάψε μας,
5 Κύριε λάψε μας, γιὰ νὰ λυώσουσι
τὰ χιόνια π' τὰ φτερά μας καὶ τὰ κρούσταλα,
νὰ πετάξουμε στὸ μέρος μας νὰ πάμε,
στὶς γυναῖκες μας καὶ στὰ μωρὰ παιδιὰ μας.
Νὰ κι' ὁ Τάταρης ¹ μ' ἐννιὰ παιδιὰ ποὺ σύρνει.
10 —Τζάνε μ', Τάταρη, χάρισε καὶ μὲ τὸ ἔνα,
ἢ τὸ ἑρῶτονε ἢ τὸν ὕστερο ἢ τὸ Γωσταδίνο.

16. Ὁ ξένος

- Ξενούτσικος ἀρρώστησε στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια,
δὲν εἶχε μάννα νὰ δὸν κλαῖ, κύρη νὰ δὸν λυπάται,
μόν' εἶχε τρεῖς γειτόνισσες καὶ τρεῖς γειτονοπούλες.
Ἡ μιὰ τὸν πᾶ κρύο νερό, ἡ ἄλλη ἀφράτο μῆλο,
5 ἡ τρίτη ἡ πιὸ ὕστερνῆ βασιλικὸ μὲ τ' ἀνθη.
—Σήκω, ξένε μ', νὰ πγεις νερό, νὰ φᾶς ἀφράτο μῆλο,
νὰ μοσκιστεῖς βασιλικό, βασιλικὸ μὲ τ' ἀνθη.
—Ἐγὼ σᾶς λέγω δὲν ἔχω καὶ σεῖς μὲ λέτε σήκω.
Τραβῆτε με νὰ σηκωθῶ, τραβῆτε με νὰ κάτσω,
10 φέρτε με τὸ τεπτέρι μου τραγούδια ν' ἀραδιάσω.
Σὰν πάτε πρὸς τὸν τόπο μου καὶ πρὸς τὸ σύνερό μου,
δότε τὰ χαιρετίσματα τὴν ἀρρεβωνιαστικὴ μου,
τὴν ἀρρεβωνιαστικὴ μου, γιὰ νὰ παντρεύεταί,
ἐγὼ ἐδῶ ποὺ γήρτα, ἐδῶ πανδρεύτηκα.

17. Ἡ φιλοξενία

- Φίλοι μὲ καλῶς ὠρίσατε, φίλοι μ' κι' ἀγαπημένοι.
ἀπὸ καῖρὸ χαρούμενοι καὶ καλοκαρδισμένοι.
—Ἐμεῖς ἐδῶ ποὺ γήρταμε δὲ γήρταμε νὰ φάμε,
μόνο σᾶς ἀγαπούσαμε κ' ἤρταμε νὰ σᾶς ἐγιούμε.
5 Χιλιοκαλὸ τὸν γηῦραμε τὸν σπιτονοικοκύρη,
χιλιοκαλὴ τὴν γηῦραμε καὶ τὴ νοικοκυρά δου,
μαλαματένια τράπεζα, ἀσήμνια τὰ ταψιά δους,
μόσκος καὶ τριαντάφυλλο μοσκίζου τὰ πιστά δους.

18. Τὰ τρία ἀδέλφια

Τρία ἀδερφάκια ξέβκασι πὲ μέσα πὲ τὴν Πόλη,

1) Τάταρης, προσωνομῖα ποὺ ἔχει ἀπεμείνει ἀπὸ τοὺς παλαιούς Τατάρους καὶ θέ-
λει νὰ σημάνει τὸ βάρβαρο, τὸν ἐχθρό, τὸν ἐπιδρομέα.

τὰ δυὸ εἶταν καρδιακὰ καὶ τόνα εἶταν ξένο,
 βουλήθηκασι τὰ καρδιακὰ τὸ ξένο νὰ σκοτώσω,
 κι' ὁ ξένος εἶνδου δόκιμος καὶ τίς ἐδοκιμάζει :
 5 Μπρ' ἂν ἔχω γρόσια πάρτε ἀα, φλουριά μοιράσετέ ἀα
 κι' ἀφήτε με τῆ νειότη μου καὶ τὴν παλλικαριά μου.
 Ἄ πάρω δίπλα τὰ βουνα κι' αὐτὰ τὰ μονοπάτια,
 ν' ἀνέβω σὲ ψηλὴ μεργιά ν' ἀνέβω σὲ βαλκάνι,
 νὰ πελεκήσω μάρμαρο νὰ κάνω ἕνα κιθούρι,
 10 κι' ἀπ' τὴ δεξιὰ μεργιά νὰ κάνω παρεθύρι,
 νὰ μπαίνει ὁ γήλιος τὸ πουρνό, τῆστρί καὶ τὸ φεγάρι,
 νὰ πέφτει τᾶθη ἀπάνω μου, τὰ μῦρα στὴν ποδιά μου.

19. Τὸ κάστρο τῆς Μουριάς¹

Καλό ναι τὸ κάστρο τῆς Μουριάς, μέσα νερὸ δὲν ἔχει,
 κι' ἂν ἔχει ὄλο λιγοστὸ γοὶ δράκοι τὸ κρατοῦσι
 καὶ δυὸ κορίτσια ἔμορφα καίνα περικαλοῦσι:
 —Πωλεῖτε, δράκοι, τὸ νερὸ νὰ πησιὸ εἰς διψασμένοι,
 γιὰ νὰ πλυθοῦν γοὶ ἀπλοῦ καὶ λεροφορεμένοι.

20. Ὁ σηκωμὸς τοῦ Σαμοκοβιοῦ

Ἡμέρα ἡ Παρασκευὴ τετάρτη Σεπτεμβρίου,
 ποὺ ἔγινε ὁ σηκωμὸς τοῦ μικροῦ Σαμοκοβιοῦ.
 Στὴν ἄκρα ἔταν βγήκασι ἐξι-ἑπτὰ χιλιάδες.
 5 μινὰ μὲ τὴν ἄλλῃ λέγασι : « Ἐλάτε ἀδερφάδες,
 ἐλάτε ἀδερφάδες μας ν' ἀποχαιρετιστοῦμε,
 γιὰτὶ πὲ τῶρα καὶ ἐξῆς δὲ θὲν ἀνταμωθοῦμε».
 Χωρὶς πατέρες τὰ παιδιὰ, χωρὶς ψωμί στὸ δρόμο,
 πολλὰς γυναῖκες πέθαναν χωρὶς κανένα πόνο.
 10 Στὸ Σκεπαστὸ ἔταν πήγαμε εἶχαμε μινὰν ἐλπίδα,
 ἔσως καὶ μᾶς πιστρέψουνε καὶ πάμε στὴν πατρίδα.
 Πατρίδα μας πατρίδα μας πολυαγαπημένη,
 καὶ ἀπὸ τῶρα καὶ ἐξῆς στὰ μαῦρα φορεμένη.

21. Ἡ πλημμύρα

Πανάθεμα τὸ λόγγο ποὺ ἔκαμε τὴ θλάσκα,
 Πήγα καὶ γὼ ἀρίσικος² ἔμωσ πολὺ γελάστικα,

1) Ἄν ρωτήσεις τοὺς Σαμοκοβιανούς ποῦ κάστρο εἶναι αὐτό, θὰ σοῦ ἀπαντήσουν
 ὅτι εἶναι τὸ δικό τους κάστρο, τοῦ παλιοῦ χωριοῦ «ὁ Ἐλληνας». Στὸ τραγούδι τοὺς ἔμωσ
 τὸ λένε κάστρο τῆς Μουριάς. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸ πανελλήνια γνωστὸ τραγούδι
 •Τὸ κάστρο τῆς Ἐριάς» μὲ τοπικὴ ἐδῶ παραλλαγή. 2) ἀρίσι(ι)κος ια.ο=κακόμοιρος.

- βουλήθηκε ὁ Πανάγαθος καὶ χύσε τὰ νερά του,
καὶ πῆρε φτωχικὲς λογγές καὶ ἔλα τὰ σπορά τους,
5 πῆγα καὶ γὼ ἀρίσιμος νὰ δοῦν γίσιος καὶ γήϊου ψέμα,
καὶ γεῖδα θάματα πολλὰ καὶ δένδρα στοιχισμένα.
Στέκουμαι συλλογίζουμαι μέσα στὰ θερονίγια¹
καὶ τὸ νερὸ μπόλλάντισε², καὶ ἔξω δὲν ἐδογγῆκα.

Β'. Τραγούδια τοῦ χοροῦ

1. Τὰ πεθερικά καὶ ἡ νύφη

- Δυὸ λυγερὲς κοιλοπονοῦν νυφάδα κι' ἀδραδέρφη.
Γῆ ἀδραδέρφη κάλεσε ἐξήντα δυὸ νομάτους,
γῆ νύφη ἢ ξενούτσικη τὴν Πανεγιά κι' ἀδὴν της.
Γῆ ἀδραδέρφη ἔκανε ἔφιο μὲ δυὸ κεφάλια,
5 γῆ νύφη ἢ ξενούτσικη παιδάκι σὰν τὸ γήϊο.
Γῆ πεθερὰ σὰν τὰκουσε ἐκρεῖα τὴ γακόφάνη.
Ἄρκουδιστὴ-γονατιστὴ στὴ θάλασσα κατέβη,
ἐψάρεψε καὶ τσάκωσε καλῆς θαλάσσης ψάρι,
τὸ μάγερα τὸ πήγαινε σούπα γιὰ νὰ τὸ κάνει,
10 —Νά, νύφη μου, φαγὲ νὰ φᾶς καὶ μέγα νὰ θυμάσαι,
Τὰ πῆρε μινιά, τὰ πῆρε δυὸ, σὲς τρεῖς ἐφαρμακιώθη,
ἄρκουδιστὴ γονατιστὴ στὴν πεθερὰ πήγαινε.
—Πεθερά, ἄχ κρύο νερό, γεῖμαι φαρμακωμένη.
—Γοὶ νύφες φέρνου τὸ νερὸ γοὶ πεθερὲς τὸ πίνου.
15 Ἄρκουδιστὴ γονατιστὴ στὸν πεθερόν της πάει.
—Πεθερέ, ἄχ κρύο νερό, γεῖμαι φαρμακωμένη.
—Γοὶ νύφες φέρνου τὸ νερὸ γοὶ πεθεροὶ τὸ πίνου.

2. Ἡ ἄμορφη ξανθιά

Ἄγγέλοι δώστε με φτερά
καὶ δύναμη στὶς πλάτες,
νὰ περπατῶ, νὰ κυνηγῶ
ξαθιὲς καὶ μαυρομμάτες.		κι' ἔρκουμαι πορπατώνδης.
Γιὰ δγές μαλλιὰ γιὰ πλέξιμο,
ματάκια γιὰ τὸ γνέψιμο.
5 Ἐνα γαιρὸ γῆμιον πουλι
καὶ πήγαινα πετώνδης
τώρα μὲ κόψην τὰ φτερά	10	Γιὰ δγές μαλλιὰ ξαθὰ μαλλιὰ,
κορμάκι γιὰ τὴν ἀγκαλιά,
ἄχ, καὶ δαχτυλίδι μέση
ἄχ, στὰ χέρια μας νὰ πέσει.

1) βερνίγια (τὸ)=στεκνόμενο νερό. 2) μπόλλαντίζω=πολλαπλασιάζουμαι, πληθαίνω.
Σημ. συλλογέως Ἀναφέρεται σὲ πλῆμμυρα ποῦ ἔγινε στὸ παλιὸ Σαμόκοβο. Τὰ λόγια
καὶ τὸ μέλος εἶναι τοῦ Σαμοκοβιανοῦ λόρατζη Π. Γιάρε.

- 15 Για δγές μαλλιιά, ξαθά μαλλιιά,
πλεμένα με τήν τάξη
και κάθε τρίχα γίνεται
μαχαίρι να με σφάζει.
Γη τσακκτιού¹ της ή θωριά
20 δλο διαμάνδι και φλουριά
ἄχ, τὰ φρύδια της θαμμένα,
γιάρε² σπαθιά ξεγυμνωμένα,
τὸ στήθο της ἔναι χαρτί,
25 φερμάνι στὸν πραγματευτή,
ἄχ, ὅποιος νὰ τὸ νεγνώσει³,
ἄχ θέλει περίσσια γνώση.
Τὰ στήθια της τὰ φουσκωτά,
πάντα νὰ τάχει σκεπαστά,
γιάρε ὅποιος τ' ἀποσκεπάσει,
30 τὸ νοῦ του θὰ δὸν χάσει.
Μαύρα μάτια και μεγάλα
ἄσπρο στήθος σὰ δὸ γάλα.

3. Τὰ καράβια με τὸ φτιασίδι

- Στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια
κάθανδαι δυὸ μαύρα φρύδια
και κοιτάζασαι τὰ καράβια,
—για χαρὰ τὰ παλλικάρια
5 και κοιτάζασαι τὰ καράβια
ποῦρκουνδαι πὲ τὸ ταξείδι,
φορτωμένα τὸ φτιασίδι.
—Μπρὲ καλὲ παραβοκύρη,
10 πῶς τὸ δίνεις τὸ φτιασίδι;
"Ἄν τὸ δίνεις με παράδες,
ξόγιασε πένθ⁴ ἔξ ὀκάδες.
—Τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι
δέκα γρόσια ἔχει τὸ δράμι,
δέκα γρόσια ἔχει τὸ δράμι
κι ὅποια θέλ' ἄς πὰ νὰ πάρει.

4. Τὸ δνειρο

- Συννεφιασμένε μ' οὐρανέ, με τὴ χρυσή σου δόξα¹,
ἔβγα, κόρη μου, νὰ σὲ πῶ τὸνειρο ποῦδα πόψα.
Γεῖθα ποῦ με κρεμάσασαι πὲ τὰ ξαθά μαλλιιά σου,
στή φυλακὴ με ρίξασαι μέσα στήν ἀγκυλιά σου.
5 Μὰ σὺ ὅσι πύργος με γυαλιά, καθρέφτης με συνδέφια,
ἔσὺ ὅσι ὀμορφότερη πὲ γούλα σου τ' ἀδέρφια.
Λάμπει ν-ὸ γήλιος λάμπει, λάμπει τὰ κάλλη σου,
λάμπου και τὰ λουλούδια πὰ στὸ κεφάλι σου.
10 Ὁ γήλιος βασιλεύγει, ἡ πούλια χάνεται,
κορίτσια παλλικάρια, νὰ μὴν πεθάνετε,
και σεις εἰ πανδρεμένες παιδιὰ νὰ κάνετε.
Ὁ γήλιος βασιλεύγει ἀπάνου στὰ κλαριά,
κορίτσια παλλικάρια θέλουσι παντρειά,
κορίτσια παλλικάρια νάβραβωνιάζεστε,
15 τὰ χρόνια σας περνοῦσι, δὲ δὸ στοχάζεστε.

1) τσακκτι (τό) = τὸ μέτωπον (λ. τ.) 2) γιάρε ἐπιφ. προστακτικὸ κατὰ συμφυρμὸ ἀπὸ τὸ γιά τήρα ρε—γιάτραρὲ—γιάρε. (Στὴν Πελοπόννησο γιάτρα). 3) νεγνώνω = διαβάζω (ἀναγινώσκω). 4) δόξα = τὸ οὐράνιο τόξο.

Σημ. συλλογῶς. Τὸ τραγούδι εἶναι φτιασμένο ἀπὸ διάφορα διστίχα με συγγενικὸ περιεχόμενον τὴν ἐπιγραφὴν τὴν ἐδώσαμε ἀπὸ τὸ πρῶτο διστίχο.

5. Τὰ φιλιὰ

—Σὰς παρκακλῶ γυναῖκες, νὰ μὲ βάλετε στὴ μέση, νὰ φιλήσω ποιά μ' ἀρέσει. Σὰ φιλήσω κοριτσάκι, 5 τὸ χαρίζω ἕνα φλουράκι,	σὰ φιλήσω πανδρεμένη, τὴν πληρώνω τὴ γραμμένη, Σὰ φιλήσω καμνιά χήρα, τύχη πᾶχει ἢ κακομοίρα!
---	--

6. Τὰ μαῦρα μάτια

—Μαῦρα μου μάτια καὶ πλουμισμένα —Ἐοῦ κοιμᾶσαι στὰ σετονάκια
τὸ πῶς κοιμᾶσαι χωρὶς ἐμένα... καὶ γὼ γυρίζω μέσ' τὰ σοκάκια,
—Ὅτε κοιμοῦμαι οὔτε νυστάζω τὸ πῶς κοιμᾶσαι χωρὶς ἐμένα
μόν' σὲ θυμοῦμαι κι' ἀναστενάζω. καὶ γὼ γυρίζω μέσα στὰ ξένα;

7. Ἐρωτικὸ¹

Τὸ λεμόνι ἔναι ἕνα, ἔλα, κόρη πὲ τὰ μένα, τὰ λεμόνια ἔναι δύο, λαχταροῦσα νὰ σὲ δγιῶ, 5 τὰ λεμόνια ἔναι τρία, μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια, τὰ λεμόνια τέσσερα, βάσανα πόσ' ἔσυρα, τὰ λεμόνια ἕνα πέντε, 10 τὰ καλὰ κορίτσια φαίνονται, τὰ λεμόνια ἔναι ἕξι, νέος βγήκε νὰ διαλέξει, τώρα θέλει νὰ παντρέψει. Τὰ λεμόνια ἔναι ἑπτὰ	15 ἄς τὰ εἴπαμε κι' αὐτά, τὰ λεμόνια ἔν' ὀχτώ, γύρεψα νὰ πανδρευτῶ, τὰ λεμόνια ἔν' ἑννιά, γύρεψα γυναίκα νειά, 20 τὰ λεμόνια ἔναι δέκα, πῆρα ἕμορφη γυναίκα, τὰ λεμόνια ἑνδεκα, πορπατεῖ σὰν πέρδικα, τὰ λεμόνια δώδεκα, 25 πορπατεῖ ἀρχόνδικα, τὰ λεμόνια δέκα τρία, τὰ βυζιά της κρύα κρύα.
---	---

8. Ὁ σκοτωμὸς τοῦ Γιάννη

Κάτου στὴν ἀσπρη πέτρα στὸ ἄρμυρὸ νερό, σκοτώσασι τὸ Γιάννη τὸ μοναχογιό. 5 Τοῦρκοι τὸν ἐσκοτώσασι καὶ Ρωμοὶ τὸν θάψασι, τρία ἕμορφα κοράσια	κεῖνα τὸν ἐκλάψασι: Γιάννη μ', δὲ σὲ τὸ γεῖπα, 10 δὲ σοῦ τ'ἀλεγα, μὲ Τοῦρκους μὴν παλαίψεις οὔτε μὲ Ρωμιοὺς, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι σφάζου καὶ οἱ Ρωμοὶ κρεμοῦ;
--	---

1) Οἱ στίχοι καὶ ἡ μελωδία εἶναι τοῦ λύρατζη Γ. Γκόρε.

15	Γιάννη μ', σάν είχες μάννα,
σάν είχες κι' ἀδερφή,
ἂν είχες καὶ γυναίκα
νά ἔρτει νά σέ γδει.
Γυρίζω γλέπω πέρα,
20 μινά νδάρα μινά βροχή,
γλέπω τῆ Γιάνν' τῆ μάννα | τῆ Γιάνν' τὴν ἀδερφή.
"Ἐνα: τῆ Γιάνν' γυναίκα,
τῆ Γιάννη τὸ παιδί,
25 τὸνα βαστᾶ στὸ χέρι,
τᾶλλο στὴν ἀγκαλιά,
τὸ ἄλλο καταπόδι,
κλαίγει, φωνάζ' μπαμπᾶ. |
|----|---|--|

Γ' Τραγούδια τοῦ χάρου

1

- Ἄσπρη γέρτηκ' ἄρωρα¹ καὶ τραγουδεὶ καὶ πάει
καὶ ξύπνησε ἐννιά χωριά καὶ δέκα πένδε κάστρα
καὶ ξύπνησε τὸ δράκοντα μὲ τῆ δρακόντισσάν του
κι' ὁ δράκος τὸν νεπλιότηκε² πού θά τὸν θανατώσει,
5 καὶ κείνος σάν τὸ ἄκουσε βαρεῖά τὸ γακοφάνη.
—"Ἄφισε, δράκε μ, ἄφισε κόμη σαράντα ἡμέρες,
νά κάνω τὸ δουγού³ μου νά κάνω τὴ χαρὰ μου.
Ἄσπρη γέρτηκ' ἄρωρα καὶ τραγουδεὶ καὶ πάει
πὲ τίς σαράντα⁴ ἡμέρες τὸ Γιάννη δὸν γυρεύγει.
10 κι' ὁ Γιάννης σὰ δὲ ἄκουσε βαρεῖά τὸ γακοφάνη.
—"Ἐλα, Γιάννη μ, δὸ κανὲν στὴν δάπια τὴ δική μου,
πῶναι πὲ μέσα κόκκινη καὶ πόξω ξεγαλάζια.
Κι' ὁ Γιάννης σὰ δὲ ἄκουσε βαρεῖά τὸν γακοφάνη.
—Φέρτε μαχάγια νά σφαγῶ καὶ γρέμνα νά γρεμίσω,
15 φέρτε τὸ ἔρμωψάλιδο νά κόψω τὰ μαλλιά μου.

2

- Ματάκια μου καμμύσετε, χέρια μου σταυρωθῆτε
καὶ σεῖς τὰ ποδαράκια μου στὸν Ἄδη θά διαδῆτε.
Ποδὲ σὲ γείδαμε νεκρὸ τὰ χέρια σταυρωμένα,
τὸ κόνισμα στ' ἀστῆθος σου, τὰ μάτια καμμυσμένα...
5 Αὐτὴ ἔναι γῆ ὀλογύστερη ἀπὸ θά βγῶ π' τὴν πόρτα,
ἀ πάγω νά στεφανωθῶ ἀπὲ τῆς γῆς τὰ χόρτα.
Διαθίνω κλαῖν τὰ μάτια μου, δὲ θέλω νά παγλίνω,
νά φῆσω γῶ τὸ σπίτι μου, νά φῆσω τὰ παιδιὰ μου.

Σημ. συλλογέως. Ὁ Γιάννης εἶταν Σαμοκοβιανὸς καὶ εἶχε τὸ ἐπώνυμο Τουλούπης. Ἐσκοτώθη μαζί μὲ δύο ἄλλους συγχωριανούς του, τὸ Γιώργη Καρίπη καὶ τὸν Κωνσταντῆ Κοῦμμουτζέλλη, πού εἶταν ξυγιστὲς στὰ κάρθουνα στὸ λιμάνι τῆς Νιάβας, ἀπὸ τοὺς Τούρκους μετὰ τὸ πέρασμα τῶν Ρώσων τὸ 1878. 1) ἄρωρα = ἄωρα, παρᾶωρα. 2) νεπλιότηκε ἀπὸ τὸ ρ. νεπλιέμκι παρσφθ. τύπος τοῦ ἀπειλῶ.

- νά φήσω καί τόν ἄδρα μου ἕνα μεγάλο κρίμα.
10 Σ' ἕνα γιαγκίνι¹ καίγομαι, σέ μιὰ φωτιά μεγάλη,
χύσε νερό καί σβύστε δην νά μὴν καγοῦσι κι' ἄλλοι.

3

- Ποιὸς ἔναι κάτου ποῦ βρονδᾷ σά νᾶναι νοικοκύρησι;
"Ἄν ἔναι ξένος νά διαθεῖ καί ἂν ἔν' δικὸς νά νέρτει,
ἂν ἔναι ὁ πικροχάρονδης ἄλλον ὄγιό δὲν ἔχω.
"Ἄφισ με, Χάρε μ', ἄφισ με, σήμερα μὴ μὲ παίρνεις,
5 πῶνα: Σαθθάτο νά λουθῶ καί Κυριακὴ ν' ἀλλάξω,
καί τῇ Δευτέρᾳ τὸ πρωὶ ἔρκομαι μοναχός μου.
Θέλω νά ἔρτω μιὰν αὐγὴ καί μιὰ καλὴν ἡμέρα,
νά παραγγείλω τὰ βουνά μὴ βρέξου, μὴ χειμάσου,
τί ἔχω γιὸ στήν ξενιτιά φυλάγω δον νά ἔρτει.
10 ποῦ ἔχω ροῦχα περισσά νᾶρτει νά τὸν ἀλλάξω.
Καί λασπωμένο θέλω δον κι' ἀλάσπωτον γαπῶ δον.

4

- Τρίτη, Τετράδη χλιθερὴ, Πέφτη... ἡ καημένη
ἀρρώστησε ἡ Ἑλενιώ καί πέφτει νά πεθάνει,
ἡ μάνα της δὲ γήδου καί, στή γέστονιά πηγαίνει,
τὸν ἀδελφὸ της ἔστειλε νά πᾶ νά τὴ φωνάξει.
5 —'Ανδέ, μαννέ, σὸ σπῆμας ἡ Ἑλέγκω μας πεθαίνει.
—Τ' ἔχεις, Ἑλέγκω, καί βογγᾶς καί βριανεστενάξεις,
κάν μὴ πεινάς, κάν μὴ διψᾶς, κάν μὴ ν' ἀλλάξεις θέλεις;
—Οὔτε πεινώ, οὔτε διψῶ, οὔτε ν' ἀλλάξω θέλω,
ἔχω ἄδρα στήν ξενιτιά τώρα δώδεκα χρόνια
καί φῆκε με σαλό² παιδί καί ἔναι παλλικάρι.

Δ' Νανουρίσματα

<p>"Ἐλα γύψνε μ' πάρε δο,
Πανεγιά μου κοίμισέ δο,
πάνε το στή Μάη τ' ἀμπέλια,
καί στή Μάη τὰ τσαγιρέλλια³,
νά τὸ δώκ' ὁ Μάης τριφύλλι
καί ἡ Πανεγιά κουλίκι
κι' ὁ Χριστὸς τὸ δεκανίκι.</p>	<p>πῶς κοιμάσαι μοναχὴ;
—"Ὅχι ἐφέντη μου Χριστέ,
δὲ γοιμάμι μοναχὴ,
ἔχω δούλους, ἔχω Παύλους,
ἔχω δώδεκα βαγγέλια,
τῇ Χριστοῦ τὸ δεκανίκι,
πὲ κά σὸ μαξιλάρι μου.</p>
<p>2
—Μάγδα καί Μαγδαληνὴ</p>	<p>3
Κοιμήσου κοιμήσου σύ,
ἡ τύχη σου δουλεύει:</p>

1) γιαγκίνι (τό) = ἡ πυρκαϊά (λ. τ.). 2) σαλό = μωρό. 3) τσαγιρέλια = μικρὰ λειβάδια.
4) πὲ κά = ἀπὸ κάτω.

καὶ τὸ καλὸ σου ριζικὸ
 νὰ κουβανεῖ νὰ φέρνει,
 νὰ κοιμηθεῖ νὰ κοιμηθεῖ,
 νὰ γίνεῖ δὲ μεγάλο,
 νὰ τὸ χαρῶ στὶς πανδρειᾶς
 κ' ὕστερις ἄς πεθάνω.

4

Κοιμᾶται ἄστρι, κοιμᾶται αὐγὴ,
 κοιμᾶται νεῖδ φεγάρ',
 κοιμᾶται κοριτσάκι μου
 πὰ σ' ἄσπρο μαξιλάρ',
 νὰ κοιμᾶται νὰ τρανεύγει
 καὶ τὰ πρῶτα νὰ διαβκίνει.

5

Κοιμήσου σὺ κοιμήσου σὺ

καὶ γὼ τὸ νανουρίζω,
 καὶ γὼ τὴ γούνια του κουνῶ
 καὶ τὸ γλυκοκοιμίζω.

6

Τὰ κορίτσια μεγαλῶνου,
 οἱ γαμβροὶ κοντοζυγῶνου,
 τὰ κοριτσάκια φροκαλιοῦ,
 οἱ γαμβροὶ παρακαλιοῦ.
 Τὰ κορίτσια στὸ χορδὸ,
 τὰ παλλικάρια λῆύρα,
 κλώθου τὰ μουσικὰ δους
 καὶ κλωθαγορίζου δα,
 τὰ κοριτσάκια βρίζου δα.

Ε' Ὄνόματα Σαμοκοβιανῶν

α') Βαφτιστικὰ ἀρσένων

Ἐκτὸς τὰ ὀνόματα σημειώνουμε μόνο μερικά ποὺ παρουσιάζουν κάποιο ἰδιωματισμὸ :

Κωστανδῆς, Κῶτσος, Γωδῆς, Βαδῆς, Dadì (τό), Κυριαζῆς, Καλογιάνν'ς, Λάμπρος, Λάμπος, Ποῖμπος, Σοφιανός, Βατάμος, Στέφος, Γιάνγκος, Γιάνν'ς, Σάββας, Ζέββας, Ἄνδρεας, Ἰορδάν'ς—Γιορδάν'ς, Βασάμος, Στανίτσας, Πολυζώης, Στέργιος, Παμεινόνδας, Τριαντάφυλλος, Δημοστέν'ς—Δημόστης, Μαργαρίτ'ς, Εὐγέν'ς, Εὐθύμ'ς.

β') Βαφτιστικὰ θηλέων

Ἐαθῆ—Ἐαθίπ'—Ἐαθούλα, Δουκέν', Ζαχαρένια—Ζαχαρώ, Κουρτέσα, Ἄνθη—Ἄνθουλιὰ, Μόρφαινα—Μορφούλα, Χάιδω—Χαϊδούλα, Γερακίνα, Μελαχροινὴ—Μελαχροινούλα, Ἀναστασία—Τασούλα, Ζωγοπή, Θεδώρα, Σγουρη—Σγούρινα, Κοκκῶνα, Κεράτσα, Παγωνιώ, Γιωργιά, Ἐλέν'—Ἐλενίτσα, Χρυσὸ—Χρυσούλα, Ζουμπλιὰ—Ζουμπουλικά, Μαρούλα, Εἰδοκία, Σεβαστή, Λουλούδα—Λούλα, Πολυξέν', Βασιλικὴ—Βασίλω—Βάσω, Χρυσάνθ', Πηνελόπ'—Πόπ', Κυριακίτσα—Κυριακούλα, Μεγιστία, Καλλιόπη—Καλλιῶ, Ἀρχοντή, Δέσποινα—Δεσποινιώ, Χρυσάφω—Χρυσάφενια—Ξαφένια—Ξαφενιώ, Μαριγῶ—Μαρία, Κεράν', Πανδώρα, Ἀργιάδ' (Ἀριάδνη), Ἀλκμήν', Ἀρτεμισία, Σκεύω, Ρεβέκα, Μενιώ, Τριανταφλένια, Φρόσω, Τέρωψω, Ζηνοβία, Συρματένια, Πανιώ, Κεραρήν', Ἀγγελίνα, Εἰδουάνθ', Παγῶνα, Βηθλεέμ.

Ἐπώνυμα Σαμοκοβιανῶν

Γκόρες, Στρούτζαλ᾽ς, Γούτσης, Λύρατζης, Λάμπαρος, Κουτσαδάκ᾽ς, Φυτλάς, Οἰνί᾽ς, Γιοβανῆς, Κουλίγκας, Τσοῦκος, Γιουλιές, Τσιφλιμιώτ᾽ς, Τσαλδιρῆς, Τσακμάκ᾽ς, Τσιβκάς, Ταρσῆς, Λιμπιάκος, Δαδουρῆς, Μενῆς, Στρατῆρος, Προζύμ᾽ς, Μβελίδ᾽ς, Σουρβῆς, Κότελλ᾽ς, Μουριάδ᾽ς, Ρέκος, Βαρθάτος, Νταβραντάς, Στάμος, Τσιβελεικίδ᾽ς, Γκριτζίλ᾽ς, Τσαφάρας, Τριανταφ᾽λ-λῆς, Πιπῆς, Τούκαλ᾽ς, Φίτσος, Στραμπακίδ᾽ς, Πεινός, Βουρζέλ᾽ς, Λαλαγκῆς, Καπίστρας, Τσερκέζ᾽ς, Κωλαρῆς, Κορονᾶς, Πετρίδ᾽ς, Λύκος, Θανάσαρος, Γονατίδ᾽ς, Παποδήμος, Γκράδος, Μπαλίδ᾽ς, Πασάκαλ᾽ς, Κύτταρος, Πολυζωίδ᾽ς, Πόλυημέος, Καλλῖνος, Περιστερίδ᾽ς, Δαλγκίτσο᾽ς, Δαλμῆς, Δούβας, Καράν᾽ς, Καμπᾶς, Μουμιτζῆς, Κυριαζῆς, Ἡλός, Τσαμπῆς, Γκαγκίδ᾽ς, Ψαλίδ᾽ς, Γκαβεροῆς, Εὔστρατίου, Μανένος, Ἀραμπαζῆς, Μάντ᾽ς, Στανιτσιδ᾽ς, Τρανός, Ἰοριανός, Μῆτρος, Ἀθρών᾽ς, Μαντίσας, Βερβέρ᾽ς, Χριστοδούλου, Στάμου, Λεφῆς, Σερβάν᾽ς, Δήμογλου, Ζιανδά᾽ς, Καραβί-δας, Γκατζέλλ᾽ς, Λαίμαρος, Χάϊδος, Μπουζῆς, Μακωλίδ᾽ς.

Τοπωνύμια Σαμοκοβιανῶν

Στὸ Καραβιζί, στὸ Φραμένο τὸ χωράφ, στὸ Λιμνιώτικο ρουάκ, στὴ βαλιὰ βασιὰ, στὸ Μάγο, στὴν Ἰζιτή, στὸ Σαβαχτιάνο, στὴν Παναγιὰ τὴ Μουρατιανή, στὴ Βάρκα, στὸ Ζωγροῦ, στὴ Ἀβγενικοῦ τεπές, στὸ Γράδο, στὴ Μευκή, στὴ Χατζηγιώργ᾽ κάσσι, στὸν Ἄτ Θανάσ, στὴ Γήλ᾽ τῆς λογγῆς (ἥλιου λογγιές), στῆς Ἄμπλας τὰ Ἰσουλῆσια, στὸ Τσοῦτσουρο, στὴ Ἄτ-Γιάνν᾽ μάναστή᾽, στὴ Βοδά, στὴ Δημῆ τσαγί, στὸ Σουρέλλ, στὴ Σέρβου τὴ μαθρινιά, στὴ Μπετσι-μπακρά, στῆς Κριθαργές, στὰ Χαλαζωμένα, στὴν Ἀρμούρα, στὸ Μπολαγιό θεοῦ (θελὸς ποταμός), στὴ Καλάη τὸ μυοστάν, στὸ Ἄλμπαναριό, στῆς Πρότες, στὴ Τζαφέ, στὴ Καλαμούκ᾽ κορτί, στὸ Κάλο γερί, στὸ Ἀγίασμα, στὴ Βίγνα, στὴ Μηδειάτ᾽ τὸ χωράφ, στὴν Πολσιὰ.

ΣΤ **Φωνητικῆς καὶ γραμματικῆς παρατηρήσεις**
στὸ **Σαμοκοβιανὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα**

Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Σαμοκοβιοῦ ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν ἡμιβορείων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων καὶ παρουσιάζει τὰ ἴδια σχεδὸν χαρακτηριστικὰ μὲ τὸ ἰδίωμα τοῦ Σκοποῦ γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγράψαμε στὸν Ε' τόμο τοῦ Ἀρχείου σελ. 229—239. Ἐδῶ σημειώνουμε μόνον τῆς λίγες διαφορῆς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ δύο ἰδιώματα :

Α' Τονισμός

Ἀκούεται κύριος καὶ δευτερεύων τόνος σὲ μερικοὺς τύπους ρημάτων ὅπως : ἔφαγάσι, βάσταζάσι, γήλεγάσι, γήθελάσι, ἔγραψάσι, σὲ πρόσωπα

δηλ. όπου ο κύριος τόνος πέφτει πέρα από την προπαραλήγουσα και έχει τότε ανάγκη από άλλο βοηθητικό τόνο.

Β' Ἀποβολὴ φθόγγων

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἀτόνου η και ι ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἴδια μὲ ὅσα ἐγράφηκαν γιὰ τὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. Κάνουμε μόνο τὴν ἐξῆς παρατήρηση, ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψει τοῦ ὁ ἀναγνώστης τῶν λαογραφικῶν τοῦ Σαμοκόβ. Μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ἀτόνου η, ι, ὅταν ἀπομένει οὐρανικὸ γράμμα κ, γ, χ δὲν προφέρεται ὑπερωικά, ἀλλὰ οὐρανικά, μὲ κλειστὸ δηλ. τὸ στόμα στὴν ἴδια θέση περίπου, ποὺ παίρνει και ὅταν προφέρονται τὰ γράμματα αὐτὰ μαζί μὲ τὸ η ἢ ι. Ἐπίσης τὰ ὑγρά λ, ρ και τὸ ἔρρινο ν, ὅταν ἀπομένουν τελικὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴ ἀτόνων η ἢ ι διατηροῦν τὴν ὑγρὴ και ἔρρινη προφορὰ τους¹.

Γ' Ἀνάπτυξη συμφῶνων

1) Ἀναπτύσσονται τὰ σύμφωνα γ, ν στὶς περιπτώσεις ποὺ ἔχουν γραφεῖ στὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. (Τόμ. Ε'). Περὶσσότερο ἐδῶ ἀναπτύσσεται τὸ γ στὰ ρήματα: πιστεύγω, δουλεύγω, γυρεύγω, λατρεύγω, νίβγουν(αι), ζουλεύγω, παιδεύγω, κούγω, κοῦγε, λούγω κλπ. 2) ἀνάλογο ἔρρινο ἀναπτύσσεται στὸ ἐπίρρημα ὄνδας, ὄδας. 3) ἀναπτύσσεται ὅχι συχνὰ j μετὰ τῶν φωνηέντων ι και α: Μαρίja, Σοφίja κλπ.

Δ' Ὑποκοριστικά

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι: ελλ'(ι), π(ου)λο και σπανιώτερα ακ'(ι), οὐδ'(ι): σπιτέλλ'(ι), πιθαρέλλ'(ι), γουρουνέλλ'(ι), παιδέλλ'(ι), πουλέλλ'(ι), κομμαρέλλ'(ι), σπιτόπλο, κομματσόπλο, παιδόπλο, παιδάκ'(ι), κατοῦδ'(ι) κλπ.

Ε' Μεγεθυντικά

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν μεγεθυντικῶν εἶναι: ακλας, ακους, ακας ουκλα, αρκας, αρα: ἄδρακλας, ἄδρακας, χερούκλα, κοιλαρῶς, στομαρῶς, γο-λαρῶς, γυναικῶρα, βολάκα κλπ.

ΣΤ' Ἀντωνυμίες

Εὔχρηστες ἀντωνυμίες εἶναι ὅσες σχεδὸν και στὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. (Τόμ. Ε'). Χαρακτηριστικὴ ἐδῶ εἶναι ἡ προφορὰ τοῦ τ τῆς προσωπικῆς, κτητικῆς και δεικτικῆς ἀντωνυμίας πάντοτε σχεδὸν ὡς d: γεῖπε dona, ρέχκε do, γόρασέ do, λογιάζου do, πῆρα don, λέσι dou, ἔβγαλέ dhne, παιδευγέ dhne, πόλυκά da, παίρνει don, ξεουρίζ' don, λάζ' don, ἔπκε don, δικός dou, μονάχος

1) Τυπογραφικοί λόγοι δὲν ἐπιτρέπουν τὴ χρῆση τῶν καθωρισμένων ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν συμβόλων γιὰ τὴν προφορὰ.

δου, γῆ μάνα δου, τὸ σπίτι δου, μαζί τους, γῆ καρδιά τους, τὰ πάθια τους, τὰ σπαθιά δου, τὸν ἀφαλό της, ρωτᾶ δο, πᾶσι δου, τὴν ἐπιθυμία δου, τὴ χαράν δου, πουλιῶ δηνε κ. ο. κ.

Ζ' Ρήματα

Σχετικὰ μὲ τὴν κλίση τῶν ρημάτων ἀξιοσημείωτη διαφορὰ εἶναι ἡ κατάληξη τοῦ γ' πληθυντ. προσ. τῆς ὀριστικῆς καὶ ὑποτακτικῆς, ποὺ εἶναι γιὰ τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους ον—ουσι, γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς α—ασι : Πηγαίνου (στὰ νημόργια), χώνου (δην), παίρνου (ψωμί καὶ) τρῶσι, θερίζου (τὸ χωράφ'), λογιᾶζου (δην γοὶ ταλιατζήδες), νὰ νοίξου (τὸ παναθύρ'), νὰ φᾶσι, νὰ λέσι (δου), γεῖπα (δου)=τοῦ εἶπαν, πόλνκᾶ (δα)=τὰ ἀπόλνκαν, (τὸ παιδί) ἔσωσά (δο γοὶ κατακατσαναῖοι), γήθελᾶσι, γήφρεῖσι, γάπησᾶσι, ἔδωκάσι, ἔγραψᾶσι, πήγαίνᾶσι, κράτησᾶσι, διάβκᾶσι, πῆρα (δου στρατιώτ'), γηῦρα (δου κεὶ πεθαμένο), ἔβανᾶ (δου σ' ἕνα γοῦτο) κλπ.

Κλίση τοῦ βοηθητικοῦ εἶμαι

Ἐνεστώς		Παρατατικός
Ὀριστική	Ἑποτακτική	
γεῖμ'	νὰ γεῖμ'	γήμουν
γεῖσ'	νὰ γεῖσ' κλπ.	γήσουν
ἔν'(αι)		γήδου
γείμεστε		γήμεστε
γεῖστε		γήστε
ἔν'(αι)		γήδου καὶ γήδᾶσι

Ζ' Μῦθοι

1 Πῶς ἔγινε ἡ Τουρκία

(Ἀφηγήθηκε ἡ ἐβδομηντάρη Σαμοκοβιανὴ Ἑλενίσα Νταβραντᾶ καὶ ὁ ἐβδομηντάρης Νικόλαος Μαλτέζης).

Καποτὲ κι' ἕνα γκαρὸ ναι Τουρκία γήδου ναι τίποτα. Γεῖχε ἕνα βασιλεὶ καὶ γεῖχε τὴ θυγατέρα δου. Λέγει δου ἕνας : —Γῆ θυγατέρα σ' ἂ ποῖσ' παιδί. —Ποῦ τὸ ξαίρ'ς, λέγ' δου ὁ βασιλεὺς. —Τὸ ξαίρω ἐγώ, λέγ'. —Ἐγὼ ἂ τὴν ἀποκλείσω, λέγ' ὁ βασιλεὺς, σὲ μνιὰ κάμαρα νὰ μὴ δῆνε δγει ψυχὴ. Γύστερα πόκλεισέ δην καὶ κἀνδου. Φωνᾶζ' μνιὰ μέρα τὸν ὕπηρέτ' της καὶ λέγει τὸν πατέρα της νὰ στείλει δην ἕνα σκυλάκ' νὰ γλενδίξ'. Στέλνει δην ὁ βασιλεὺς ἕνα σκυλάκ'. Κἀνδου κἀνδου ἐπαιξε, ἔβανέ δο στὰ βούτια της κι' ἔμεινε βαρεμέν'

πὲ τὸ κουταβέλλ'. "Εμαθέε δο ὁ βασιλέε, πιάν', κάν' ἕνα σερούκ', βάνει δην μέσα καὶ πολεῖε δο μέσ' τῆ θάλασσα. Δὼ τὸ σετούκ' νὰ ξέθε', κεὶ νὰ ξέθε', ξέθεκε στὴν ἀκροθάλασσα στὴν Κόκκιν' Μηλιά. Ξέθεκε πὲ τὸ σετούκ', ἔκανε τὸ παιδί ἀγοράκ', κάθσε κεὶ κ' ἔγινε τὸ παιδί δεκαοχτώ χρονῶ. Μιά μέρα πῆγε στὴ βρύσ'. Γῆ μάννα πιάν' κί' ἔπκε φερετζε μαῦρο καὶ περικόφτ' τὸ παιδί μέσ' τὸ νερό καὶ γεῖπε δο νὰ πλαγιάσ' μαζί δης. Τὸ παιδί δὲ γήξαρε καὶ πλάγιασε μαζί δης. Γύστερα γεῖπε δο στὴ μάννα του, εἶδε πῆγε στὸ σπῖτ' κί' ἔλλαξε. —Τατί, παιδίμ', λέγειε δο κείνη, εἶπου βρεῖε δηνε πάλε μὴ φῆνεις δην. "Ετο' ἔπκε πὲ τῆ μάννα του τὸ παιδί κί' ἄλλα παιδιά, κί' ἄλλα παιδιὰ καὶ δὲν γήξαρε πού γεῖναι μάννα του. Πὲ κείν' τῆ φαμίλια ἔγινε γῆ Κόκκιν' Μηλιά καὶ γούλ' γῆ Τουρκιά. 'Ο ντουρβάε δης ἕνα σκαλωμένος κεὶ στὴν Κόκκιν' Μηλιά καὶ κεὶ ἂ πάγ' ὁ Τουρκός. Πὲ σκυλλέλλ' ἔγινάσι καὶ λέγαμέ δως σκούλ'.

καί=οὔτε. βούτια=μηριά, σκέλια. βαρεμένη=ἔγκυος. πολεῖ=ἀπολύει. τατί=δὲν πειράζει. ντουρβάε (δ)=ἐδῶ σημαίνει τὴν πρώτη κατοικία, τὴν κοιτίδα.

2 Ὁ κακὸς ὁ λόγος

Καποτέ κί' ἕνα γαιρὸ γῆδου μινὰ γυναίκα καὶ γεῖχε ἕνα παιδί κοπέλ'. Δούλευάσι καὶ ζούσασι. Στὸ μεταῖν ἕνα γειμὸ, κακὸ χειμὸ καιρὸ, πέρασε μινὰ ἀρκούδα πὲ κεὶ καὶ γῆδου βράδ' καὶ κρούε καιρὸς καὶ βρόδεε τὴ θύρα καὶ γεῖπε : —Μπάστε καὶ μένα μέσα νὰ γεταινδίσω καὶ γὼ πόψα εἶω. Γῆ γυναίκα ἔνοιξε τὴ θύρα, γεῖχε σιὰ λίγ' πολλή κί' ἔζησε ὡς τὸ πουρνὸ γῆ ἀρκούδα. Κάθσε δυὸ-τρεις μέρες, γιατί γῆδου φουρτούνα, βροχή, κακὸ. Πάει κί' ἕνα κορίτσ' κεὶ πέρα πού γῆδου γιὰ νὰ πάρ' τὸ παλλκάρ' κείνης τῆς γυναίκας. "Οδε πῆγε τὸ κορίτσ', κόμ' δὲ σέθηκε, γεῖπε : —Τί βρωμεὶ ; Βρωμαρκούδα ἕνα εἶω ; —Σώπα, παιδίμ', λέγειε δο ἡ βάρω, θὰ σὲ κούσ' !—Λήγορα, λέγ' τὸ κορίτσ', βγάλτε τὴ βρωμαρκούδα, βρωμσε τὸ σπῖτ' μας. Σκώθηκε γῆ ἀρκούδα καὶ πηγαίν'. Μπροστὲ νὰ διαθαίν' γεῖπε στὸ κορίτσ' : —"Επαρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπσε με στὸ κεφάλ', γιατί ἄ δὲ μὲ χτυπήσ' ἂ σὲ φάγω. Τὸ κορίτσ' δὲ γῆθελε νὰ χτυπήσ'. —Χτύπησέ με, λέγ' ἡ ἀρκούδα, γιατίατὶ ἄ δὲ μὲ χτυπήσ' ἂ σὲ φάγω. Πῆρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπησέ δηνε στὸ κεφάλ' κί' ἔκανε γαιρὰ μεγάλο. Πῆρε γῆ ἀρκούδα καὶ διάθεκε. "Αγάπα κί' ἀκουγε : Πέρασ' ἕνας χρόνος κί' ἔδρεξ' γῆ ἀρκούδα δῶ καὶ κεὶ. Γιατρεῦκε ὁ γαιρὰε δης. Στὸ χρόνο μέσα τὸ κορίτσ' πάντρεψε καὶ πῆρε τὸ παλλκάρ'. Ἡ ἀρκούδα πῆγε πάλ' κεὶ. Βρόδεε τὴ θύρα, ξέθεκε ἡ γριά καὶ γεῖπε δην : —Πόψα, λέγ' ἡ ἀρκούδα ἂ γεταινδίσω καὶ γὼ εἶω πέρα, βρέχ' ὁ Θεός. —'Α σὲ βάλω πὲ πίσω τὴ θύρα, λέγ' ἡ γριά, νὰ μὴ σὲ εἰεῖ ἡ νύφη μ', ἂ μὲ μαδίε'. Πῆγε τὸ βράδ' τὸ κορίτσ', γεῖδε τὴν ἀρκούδα καὶ φέρθηκε δην καλά. Ἡ ἀρκούδα γεῖχε μαζί δης χαρίσματα πολλὰ καὶ ἔδωκε τὴν βάρω, γιατί φχαριστήθηκε. Λέγ' γύστερα τὴ νύφ' : —Ψεῖρισέ με εἶω γιατί ψεῖριασα. Κεὶ πού τὴν ψεῖριζε γεῖδε τὸ γαιρὰ

πού ξγίανε. — Ἐδῶ γήδου γιαρὰς, λέγ' ἢ ἀρκούδα, ξγίανε ; — Ἐγίανε. — Ὁ γιαρὰς ξγίανε, λέγει, ἀλλ' ὁ λόγος πού μὲ γεῖπες : βρωμοαρκούδα, δὲν ξγίανε. Γιὰ τὸ χατῆρ' τῆς πεθρᾶς δῆς χάρσε δην καὶ δὲν ἔφαγέ δην. Ἐλα τὴ φάγει. — Ὁ γιαρὰς περνᾶ, ὁ κακὸς λόγος μὲν'.

κοπέλι=ἀγόρι. γετσινδίζω=διανυκτερεύω. κοός' (κούγω)=ἀκούσει. γιαρὰς=πληγή. μαρζέω=μαλώνω. ἔλα=ἤθελε.

3 Ἡ κακιά καὶ ἡ καλή γυναίκα

Καποτὲ κι' ἓνα γκαῖρὸ γεῖχε ἓνα κορίτσο' καὶ ἓνα παλλκάρ' πού γήδου ἀδερφια. Γῆ ἀδερφή πολὺ ἵπερασπίζου τὸν ἀδερφό, νὰ νιφτεῖ, νὰ περνᾶ καλά. Πάει μνιά γριά στὸ παλλκάρ' καὶ λέγει του:—Μὴ παιδί μ' γῆ ἀδερφή σου τόσο νὰ σὲ ὑπερασπίζται. Νὰ νίγεσαι μονάχος, μονάχος νὰ καθαρίζεσαι, γιατί πολλὰ γίνουνδαι. Γιόστερα πὲ τὰ λόγια κείνα ὁ ἀδερφός πήρε τὸ κορίτσο' καὶ τὸ κλεισε μέσα σ' ἓνα νοδᾶ καὶ πήγαίνε δὸ φαγητό κι' ἔτρωγε. Πανδρεύτηκε γύστερα κείνος καὶ γῆ γυναίκα του δὲν ἤξαιρε βτι γεῖχε κεί μέσα κλεισμένο τὸ κορίτσο'. Μονάχος του πήγαίνε δὸ νερό, φαγητό.

Μνιά μέρα ἔμωσ γῆ γυναίκα λέγει:—Ἄς νάξω τοῦτο τὸ νοδᾶ νὰ δγιῶ τί ἔχ' δῶ μέσα. Λογιάζ' ἓνα κορίτσο' κίτρινο καναρί.—Τὶ γεῖσαι λέγ'.—Ἐγὼ γεῖμαι ἢ ἀδερφή, λέγει τὸ κορίτσο'.

Παίρνει γῆ γυναίκα τὸ ὑπερασπίζται. Παγαίνει δὸ φαγητό, ἔτρωγε, πάχυνε, ἔγινε ἔμορφο. Τόλλαξε, ἔβαλέ δὸ καλὰ φρούστνια πού γεῖχαισι τῆ γῆ πὲ τὰ χόρτα, τῆ θάλασσα πὲ τὰ ψάρια, τὸν αὐρανὸ πὲ τᾶστρα. Ἐλλαζέ δὸ ταχτικά καὶ ἔστελνέ δὸ ἀντίκρυς πρὸ γεῖχε ἓνα παλλκάρ' τὸ σπῖτ' του πὲ ἓνα κρυφὸ παρεθύρ'. Κεῖ φροκάλλεζε καὶ διάβαινε. Μνιά μπάμπω στῆ παλλκαριού τὸ σπῖτ' γεῖδε δὸ καὶ γεῖπε στὸ παλλκάρ'.—Πιάσε δὸ σύ, λέγει δην, τὸ παλλκάρ'. Γῆ μπάμπω φύλαξε κι' ἔπιασέ δὸ. Στάθηκε κεί τὸ κορίτσο', πήγε τὸ παλλκάρ', γεῖδε δὸ καὶ ἀρραβώνιασέ δὸ.

Πῆγε καὶ γῆ νύφ' πὲ τὸ κορίτσο', γνωρίστικασι καὶ ἔπκασι τίς γάμ'. Τὴν ἡμέρα πού γίνουνδαν τὸ δουγούν' πήγε κι' ὁ ἀδερφός πὲ τὸ κορίτσο'. Τότε γῆ γυναίκα του γῆπε του πού ἔναι γῆ ἀδερφή του, θαμάχκε δὸ, χάρηκε πολὺ, γεῖπε καλὰ λόγια τῆ γυναίκα του, πού τόσο καλὴ γήδου. Γιόστερα γούλ' μαζὶ ἔζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ.

—Καποτνός ἔν' ὁ μύθος κι' ἔλα πεῖ τί ἔναι οἱ καλὸς οἱ γυναῖκες καὶ τί οἱ κακέσ.

ντουγούν' (τό)=ὁ γάμος. καποτνός=κατοπινός, παλαιός.

4 Πῶς ἐδιάλεξε τὴ νύφ'

Καποτὲ γεῖχε ἓνα παλλκάρ' καὶ ἔδρεξε γούλα τὰ χωριά νὰ εὐρ' μνιάνε νύφ' μνιά καρδιά καὶ μνιά ψυχὴ νὰ ἔχου. Τελευταίγια πάει σὲ μνιά πόρτα

και βρονδά και θγαίν' ένα κορίτσ'. Ρωτά ποιός είναι.—Θέλω ρεπεσέ λέγει τὸ παλλκάρ' κορακιστικά.—Καί γὼ θέλω πὲ σένα ρεπεσέ λέγ' τὸ κορίτσ'.—Αὐτὴ εἶναι γιὰ τὰ μένα λέγ' τὸ παλλκάρ'. Γιόστερα συνιβάστηκάσι και τὸ παλλκάρ' δια-
θαίν' στὸ χωριό του.

Γῆρτε τὴ Πάσχα. Τὸ παλλκάρ' γήθελε νὰ στείλ' πὲ τὸ δοῦλο του τὰ μπαξίσια στὴ συνιβαστικιά του. Γιτομόζ' του μιὰ βούργια κρασί. Δῶκε του τριάντα ἕνα φλουρί, δῶκε του κι' ἕνα κουλίκ' κι' ἕνα πετνὸ και γεῖπε του κορακιστικά:—Νὰ πεις στὴ συνιβαστικιά μ': Τριάντα μιὰ μέρα σύρν' ὁ μήνας και τὸ φεγάρ' βιτουόκο και τὸ λαλιόν' τὴ σπιτιοῦ εἶναι ὁ πετνός και τῆς γίδας τὸ μπατσάκ' τσίτα-τσίτα, κέρδα-κέρδα. Τὸ γεῖπε τὸ τσιράκ' νὰ δᾶ πει κορα-
κιστικά. Τὸ τσιράκ' στὸ δρόμο ἔφαγε τὸ μισὸ κουλίκ', γήπτε τὸ μισὸ κρασί και φακίρωσε ἢ βούργια, ἔφαγε και τὸ λαλιόν' τὴ σπιτιοῦ.

Πῆγε στὸ κορίτσ' και γεῖπε γούλα κορακιστικά χωρὶς νὰ ξαίρ' τί ἔλα ποῦ. Καθίξ' τὸ κορίτσ' και μετρά. Βγάξ' φλουριά εἴκοσ' ὄχτω. Τρία γεῖπε κλεμ-
μένα τὸ τσιράκι, εἴκοσ' ὄχτω πόμνασι. Λογιάξ' τὸ κουλίκ' μισὸ, ὁ πετνός δὲ φάνκε νά'π, τὸ κρασί φακίρωμέν' ἢ βούργια. Λέγ' καιε στὸ τσιράκ' κορακιστικά:—'Ασπασμούςε στ' ἀφενδικό σ', εἴκοσ' ὄχτω μέρες σύρν' ὁ μήνας και τὸ φεγάρ' μισὸ και τὸ λαλιόν' τὴ σπιτιοῦ μήτε φάνκε μήτε κούστκε και τῆς γίδας τὸ μπα-
τσάκ' λυμάτια και πλεμάτια. 'Αν ἀγαπᾶ τὴν ἑέρδικα, μὴ δειρ' τὴ γουρούνα. Τὸ παλλκάρ' κατάλαβε γούλα και θάμαξε τὸ κορίτσ' ποῦ γήδου ἔξυπνο. Γι-
στερα πῆγε και πῆρε τὸ κορίτσ' και ζήσασε καλά και μεῖς κόμ' καλά.

βούργια (ἦ)—ἢ προβά, ἢ μουσιὰ. βιτουόκο (τὸ)—ἐλόκληρο. φακίρωνω—ἀδειάζω, κενόμαι (ἀπὸ τὴ λ. εὐκαιρία). ἔλα ποῦ—τι ἤθελαν νὰ εἰποῦν.

5 Πῶς παντρεύηκάσι τὰ κορίτσια

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γήδου τρία κορίτσια και δὲν ἐπαντρεύονδου. Γεῖπε ἢ μιὰ:—'Εγὼ ἂ πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ νὰ δοῖμ' γιατί δὲ παντρευ-
γούμαστε. Στὸ δρόμο ποῦ πῆγαινε γῆρτε μιὰ μηλιά και ρώτησέ δη.—Ποῦ πᾶς;
—Πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ, γιατί δὲ παντρεύουμ'.—Ρώτσε και γιὰ μένα, λέγ'
ἢ μηλιά, γιατί κάνω μῆλα και πέφτου.—'Α ρωτήσω, λέγ' τὸ κορίτσ'.

Γιόστερα πάει μακριὰ και θρίσκ' μιὰ πέτρα και κρέμουδου. Μῆτε πᾶν'
μήτε κάτ', μήτε στὸ Θεγὸ, μήτε στὴ γῆ.—Ποῦ πᾶς κορίτσ', ρώτσε δο ἢ πέτρα
—Πάγω νὰ ρωτήσω τὸ θεγὸ, γιατί δὲ παντρεύουμ'.—Ρώτση και γιὰ μένα,
λέγ' ἢ πέτρα, γιατί κρέμουμ'.—'Α ρωτήσω, λέγ'. Πάει πάει μακριὰ βρίσκ' ἕνα
βοταμό.—Ποῦ πᾶς, κορίτσι μ' λέγει δο.—Γιὰ νὰ ρωτήσω τὸ θεγὸ, γιατί δὲ
παντρεύουμ'.—Ρώτσε και γιὰ μένα, λέγει δο, γιατί εἶμαι ὁ μισὸς θολός κι' ὁ
μισὸς καθάριος.—'Α ρωτήσω λέγει του και διαθαίν'.

Πῆγε τὸ κορίτσ', γῆρτε τὸ Θεγὸ σ' ἕνα μπαλκάν' μέσα και ρώτσέ του:—
Γιατί δὲ παντρεύουμαστε;—Γιατί τὸ πρῶι ποῦ σκώνεστε, λέγ' ὁ Θεγός, κατου-
ρεῖτε ἀντίκρου στὸ γῆλιο.—Γῆρτα κεῖ μιὰ μηλιά και ρωτά, γιατί κάνει μῆλα

καὶ πέφτουν.—Νὰ σηκωθεῖ ἡ ρίζα δῆς, λέγει ὁ θεγός, νὰ πάρς κεῖνα ποὺ ἔχει πὲ κάτ' τὰ φλουργιά, καὶ ὕστερα δὲ ἀ πέφτου τὰ μῆλα.—Γηῦρα καὶ μνιά πέτρα, λέγ' καὶ ρωτᾷ γιατί κρέμται.—Νὰ περάσ'ς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός, καὶ νὰ δῆς πεῖς:—Θέλς νὰ σκοτώσς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κείνο στέκς ψηλά.—Γηῦρα, λέγ' κι' ἕνα βοταμὸ καὶ ρωτᾷ γιατί ἔναι ὁ μισὸς θολός.—Νὰ περάσς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός καὶ νὰ πεῖς:—Θέλ'ς νὰ πνίξ'ς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κείνο εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος. Γύρσε τὸ κορίτσ' στῆ μηλιὰ τὸ γεῖπε κείνο ποὺ γήλεγε ὁ Θεγός καὶ πήρε τὸ πιθαρέλλ' πὲ τὰ φλουργιά. Ἡ μηλιὰ ἔκανε μῆλα. Πῆγε γύστερα στῆ—βέτρα, πέρασε πὲ πέρα καὶ εἶπε:—Σὺ θέλ'ς νὰ σκοτώσ'ς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ἀψηλά.—Ἀχ, νὰ μὴν δὲ ξαίρω νὰ σκοτώσω σένα, λέγ' ἡ πέτρα. Πῆγε στὸν βοταμὸ καὶ γεῖπε δου:—Σὺ θέλς νὰ πνίξς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος.—Ἀχ, νὰ τῶσαι νὰ πνίξω σένα λέγ' ὁ ποταμός.

Γύρσε τὸ κορίτσ' σπῆτι δου καὶ πὲ τὰ φλουργιά ποὺ πήρε παδρεύτικαι γούλες γοῖ ἀεργές. Ἡ μηλιὰ ἔκανε μῆλα, ἀνθίξε καὶ τράνευγε. Ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πέτρα πόμνασι ἔτσι καταπὼς γήδου πὲ τὸ κακὸ δου. Θελὸς ὁ ποταμὸς, κρεμισμέν' ἡ πέτρα.

μπαλκάνι=βουνό, δάσος. γήλεγε=ἔλεγε.

6 Ὁ λύκος καὶ ἡ μπάμω

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γήδου ἕνας παπποὺς καὶ μνιά μπάμω καὶ εἶχασι ἕνα γουρουνέλλ'. Ὁ παπποὺς γούλ' ἡμέρα γήλεγε τῆ μπάμω:—Ἄϊνδε, μπάμω ἀ σφάξουμ' τὸ γουρουνέλλ'. Ἡ μπάμω γήλεγε:—Ἄ πάρουμ' λάδ' καὶ μπεζίρ' ἀ λείψουμ' τὸ γουρουνέλλ' τ' τὸ γῶλο τ' καὶ τότες ἀ τὸ σφάξουμ'. Πῆρε ἡ μπάμω λάδ' καὶ μπεζίρ' ἀλειψε τὸ γουρουνέλλ' κι' ἔσφαξασ' τὸ φτωχό. Τώρα λέγ' τὸν παπποῦ:—Ἐσφαξαμ' τὸ γουρουνέλλ', δόντια ποὺ δὲν ἔχουμ':—Ἄϊνδε νὰ πᾶμ' στίς ἀκρανιές νὰ θάλουμ' ἀκρανίτικα δόντια. Νὰ πάρουμ' κι' ἄχερο νὰ ρίχουμ' νὰ μὴ χάσουμ' τὸ δρόμο.

Τὸ δρόμο ποὺ πήγαινας, ἔχυνάσι καὶ τ' ἄχερο, γγύρασι ἕνα λύκο.—Ἔ καλῶς στὸ συμπέθερο, λέγ' ἡ μπάμω.—Ἔ καλῶς στῆ συμπεθέρα, λέγ' ὁ λύκος.—Συμπέθερε, λέγ' ἡ μπάμω, μὴν πάρς τ' ἄχερο-τᾶχερο καὶ πᾶς καὶ φᾶς τὸ γουρουνέλλ'. Πᾶμε μεῖς νὰ βάλουμ' δόντια.—Δὲν πᾶγω, δὲν πᾶγω, λέγ' ὁ λύκος.—Ἄμὰ πήρε τ' ἄχερο-τᾶχερο, πήγε κι' ἔφαγε τὸ γουρουνέλλ'.

Ἡ μπάμω ἔμελέ δῆ καὶ νεγκάζουδου νὰ διαθεῖ, γιατί φοβοῦνδου τὸ λύκο μὴ φάγ' τὸ γουρουνέλλ'. Πήγασ' πάλ' στὸ σπῆτι. Τὸ γουρουνέλλ' φαγωμένο.—Ἔ συμπέθερε, λέγ', ἔφαγες τὸ γουρουνέλλ'.—Ἐφαγά δὸ, λέγ' ὁ λύκος, ἀμὰ δάγκα καὶ σὺ ἕνα ποδαρέλλ'.

Ἐδάγκασε καὶ λέγ' τὸ λύκο.—Ἐ συμπέθερε, ἔτσι πῶφαγάμε ἀ κάνουμ' καὶ τὰ κσακούσκα. Βρίσας ἕνα τσουβάλ'. Λέγει ὁ λύκος.—Σέβας, σὺ συμπεθέρα

πρώτη. Κούνασέ δην ὁ λύκος. — "Αἶνδε ἐγὼ ἀ ξέθω τώρα, λέγ' ἢ μὲν ἄνω, σέβη και σὺ συμπέθερε, νὰ χωνέψ' τὸ γουρουνέλλ'. Μπαίνει ὁ λύκος μέσα, πιάν' ἢ μὲν ἄνω δὲν' καλὰ καλὰ τὸ σάκκο, παίρν' μινὰ δξάγκα και καταπιάνται τὸ λύκο πὺ σὲ πονεῖ, πὺ σὲ πῶγ', δὲ και πᾶρ' λέύρα.

— "Ὡλελε δά, συμπεθέρα, λέγ' ὁ λύκος, κατούρα μέσ' τὸ τσουβάλλ'. — Τατί, λέγει: δου ἢ μὲν ἄνω και ὁ ποταμὸς κοντά ἔναι ἀ τὸ πλύνουμ'. Δῶκε δου, δῶκε δου, σκότωσε τὸ λύκο.

"Ἔτσι λέγ' ὁ καποτὸς ὁ μῦθος. Ἡ γριὰ κακιὰ και πονηρή, μὰ κόμ' πονηρὸς ὁ λύκος.

δξάγκα (ἢ) = ἔυλο πὺ περνῶν στὸ λεβέτι ἢ ἄλλο δογετο γιὰ νὰ πὺ σηκῶσουν δυὸ ἄνθρωποι. (Στὴν Πελοπόννησο λεθε δξυλο). τατί = δὲν πειράζει. μπεζέ (τό) λ. τ. = τὸ λιτόλαδο.

Ἡ Παραμύθια

1. Τῆ βασιλὲ τὰ πᾶθη

(Ἀφηγήθηκε ὁ Γιώργης Ἐκόρες)

Κάποτὲ κι' ἔνα γαιρὸ μέσ' στὸ τρύπιο τὸ καζάν'
 εἶχαμε ἕναν παραγιὸ κι' ἐφκειανάμε ραμαζάν'.
 και κουθάνι μας νερε

Κοῦτε :

Μινὰ βολὰ ἕνας βασιλὲς γήδου σ' ἕνα βασιλαιο μεγάλο κι' ὅπου ἐφκειανε πέλαιο νικῶσε. Μινὰ χρονὴ πιάστηκε σὲ πέλαιο πὲ ἕνα ἄλλο βασιλαιο και νίκησά του. Ἀγάπα κι' ἄκουσε : Ὁ βασιλὲς πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἡ γυναίκα του ἤξαιρε και κεντάωσε και σγουράφιζε. Σ' ἕνα σπίτι πὺ δούλευε ἔκαν' ἕνα στόρισμα. Γεῖθε δην μινὰ γειτόνισα. Τὸ γεῖθε κι' ἄλλος τὸ κέντισμα και ρέχτηκε του και γόρασέ του κι' ἔλα. Ὑστερις ἔμαθὲ του ἕνας καπετάνιος στὰ καράβια και γήθελε κι' αὐτὸς νὰ σγουράφισ' τὸ καράβ' του. Κίνισε και πήγε μονάχος του και γεῖθε τὴ βασιλίσσα πὺ γήδου πολὺ ἔμορφ'. Πῆρε δην και πήγασε νὰ σγουράφισ' τὸ καράβ' του. Σὰ δην ἐπῆγε μέσ' τὸ καράβ' δὲ γήθελε νὰ δῆνε βγάλ' ὄξω ὕστερα και τὴ ἐκράτησε μέσα γιὰ νὰ δῆν πᾶρ' γυναίκα πὲ τὸ ζῶρ'. Γήδου νόμος πὺ δὲ μποροῦσε πὲ τὸ ζῶρ' νὰ δν ἔχ' γυναίκα. Περιλάσε δην, ἐπλάνεψὲ δην, δὲν ἐδέχου του. Ἐβαλέ δην μέσα σὲ μικρὸ σεντούκι και παίδευέ δηνε γιὰ νὰ γέν' γυναίκα του, ἀλλὰ πὲ κανεῖνα δρόπο δὲν ἔστρεγε. Ἡ βασιλίσσα γεῖθε δυὸ παιδιὰ, τῆνα τριῶ και τῆλλο πένδε χρονῶ. Πήγασε στὸ σπίτι και δὲνε γηύρασε τὴ μάνα τους. Δρέχου σασισιμένα και γυρεύου τὴ μάνα τους.

Ὁ βασιλὲς, χωρὶς βασιλαιο πὺ γήδου, γύρζε δῶ και κεῖ, και ἔλο γύρευε δουλειά. Πῆγε, γύρσε δὲνε γηύρε δουλειά. Πῆγε στὸ σπίτι δὲνε γηύρε οὔτε τὰ παιδιὰ του, οὔτε τὴ γυναίκα του, καὶ κανεῖνα. Δρέχ' ἐδῶ, δρέχ' ἐκεῖ, ρωτᾶ

τις γειτόν' κανεινας δὲν τις γείδε. 'Ο καπετάνιος πήρε τὸ κινδύ' του πὲ τῇ βασιλίσσῃ μέσ' τὸ σενδούκ' καὶ διάθηκε. 'Ο βασιλεὺς γῆυρε κάποτε τὰ παιδιὰ του καὶ ρώτησέ τα γιὰ τὴ μάνα τους:—Ποῦ ἔναι, παιδιὰ μ', ἢ μάνας σας; Τὸ μικρὸ παιδί ἔκλαιγε, τὸ μεγάλο δὲ γήξαιρε. Παίρν' τὰ δυὸ παιδιὰ ὁ βασιλεὺς καὶ πάει. Φτάν' σ' ἓνα μέρος ποῦ γείχε ποταμὸ μέγalone. Γήθελε νὰ περάσ' τὰ παιδιὰ πέρα πὰ στὸν ὄμο. Φήν' τὸ ἓνα τὸ παιδί πὲ δῶθε πὲ τὸν ποταμὸ καὶ παίρν' τᾶλλο, νὰ δὲ περάσ' πὲ πέρα μεργιά. 'Οδε πήγε στὴ μέσ' τὸν ποταμὸ γύρσε καὶ λόγιασε γιὰ τᾶλλο τὸ παιδί. Ξέθηκε μινὰ ἀρκούδα, πήρε τὸ παιδί καὶ διάθηκε. 'Εχασέ τα, φωνάζ', σαστίξ', πολεῖ τὸ παιδί μέσ' στὸν ποταμὸ καὶ πὰ γιὰ τᾶλλο τὸ παιδί. 'Αγάπα κι' ἄκουγε: Διάθηκε μονάχος, χωρὶς τὰ παιδιὰ καὶ πήγε σ' ἄλλο βασίλειο. Δρέχ', κλαίει καὶ χολοσκάν'.—Τί γήδου αὐτὸ πῶπαθα ἐγώ! Νὰ χάσω τὴ γυναίκα μ', νὰ χάσω τὰ παιδιὰ μ'! Πήγε σ' ἓνα μεγάλο χωριὸ καὶ ἔκλαιγε καὶ χολόσκανε μονάχος του. Γῆυρε ἓνα μαγεριτό. Γεῖπα του:—Πὲ ποῦ εἶσαι; ποῦ δρέχ'; Γήδου κακοφρούσας καὶ δὲν ἐπαίρνενον κανεινας σπύι του. 'Ο μάγειρας δῶκε δυνε κι' ἔφαγε καὶ πλάγιασε. 'Αγάπα κι' ἄκουγε: Τὸ βασιλεὺς πήρε δυν ὁ μάγειρας νὰ πλύν' τὰ ταλέρια καὶ τὶς τετζέρδες, Πόμνε κει χρόνια πολλά.

Στὸ ἴδιο μέρος γήδου ἓνας ἄλλος βασιλεὺς καὶ πέθανε. Γεῖχασι ἓνα ζακόν': 'Αμα ἄλα βάλου βασιλέ, μαζεύγαται ὁ κόσμος γούλ' καὶ πελούσασι τὰ περιστέρια κι' ἔπου πηγαίνασι νὰ κάτσω, κείνονε ἐφκειανάσι βασιλέ. 'Ο ξένος βασιλεὺς κάδανε στὸ μαγεριτό μονάχος του καὶ δὲνε πήγαινε μὲ τὸν ἄλλονε τὸ γόμο. Τὰ περιστέρια τὰ πολούσασι χάνανται καὶ πηγαίνασι καὶ κάθανται πὰ σὶὸ βασιλέ, στὸ μαγεριτό. Φύλαγασι ὁ κόσμος γούλ' κει πέρα. Μινὰ μέρα δὲν ἐπήγασι σὲ κανένα, διάθαινάσι καὶ κάθανταν στὸ μαγεριτό. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πόμνε ἓνα τσιράκ' στὸ μαγεριτό καὶ γείδε τὰ περιστέρια ποῦ πήγασι πὰ σὶὸ βασιλέ. 'Αμα τὸ θράδ' γήλεγάσι ποῦ πήγασι τὰ περιστέρα, ἦκος τὸ παιδί καὶ λέγ':—Τὰ περιστέρια γούλ' ἡμέρα σήμερα κάθανται πὰ σ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πλόυκά τα τὰ περιστέρια καὶ πήγασι πάλι σὲ κείνονε. 'Ο νοικοκύρς τῇ μαγεριτοῦ ἔβαλε τὸ παιδί καὶ φύλαγε καὶ γείδε τὰ περιστέρια. Τὸ θράδ' πάλι τὸ παιδί γείπε ἔτι γήρτασι τὰ περιστέρια ξανά. 'Ο τσορμπατζῆς φωνάζ' τότε τὸ σκλάβο τὸ βασιλεὺς μέσ' τὸ νοδὸ καὶ λέγει δυνε.—'Εσένα ἂ σὲ ποῖσοιμ' βασιλέ, ἄμα αὐρι ἔρτου τὰ περιστέρια. Σὺ ἂ μὲ κάνς καὶ μένα βεζύρ'. 'Ο βασιλεὺς δὲν πίστευε καὶ γείπε:—'Α σὲ ποῖσω βεζύρ'. Παίρνει του ὁ τσορμπατζῆς καὶ πὰ δυν στὸ λουτρό, ξουρίξ' δυν, λάξ' δυν καὶ ἔπκε δυν ὁμορφο. 'Οδε μαζώχκασι ὁ κόσμος γούλ' καὶ πλόυκάσι τὰ περιστέρια ἔκατσάσι πὰ στὸν ὄμο του. 'Επκά δυνε βασιλέ, ἔβαλε καὶ τὸν ἄλλο βεζύρ'. Τὸ βασιλεὺς ἀρκεψε νὰ πλουταίν'. καὶ μικροὶ μεγάλ' γήλεγάσι γιὰ τὸ βασιλέ.—'Αγάπα κι' ἄκουγε: 'Ο καπετάνιος ταξειδεύγ', φέρν' τροφίματα γιὰ τὸ στρατὸ καὶ κάνει ἀλισοβέρσι μὲ τὸ βασιλέ. 'Εναι φίλ', πρωτ' ἀρκανδάσδες. 'Η γυναίκα κόμα δέκα ἐφτὰ χρόνια τώρα δὲν ἔστρεγε νὰ παραδοθεῖ στὸν καπετάνιο. Τὸ παιδί ποῦ πήρε το

γῆ ἀρκούδα, ἔσωσά το γοί καρακατσαναῖοι καὶ βάφτισά το ἀρκουδόπλο. Τ' ἄλλο τὸ παιδί πὺ πῆρε το δὸ ποταμὸς γλύτωσάσι γοί ψαράδες καὶ γήλεγά το ψαρόπλο. "Ἐγινάσι τὰ παιδιὰ μεγάλα καὶ πῆγαίνασι στὸ στρατό. Γῆδανε φρουρὰ στὴ βασιλὲ τὸ παλά: καὶ δὲν ἤξαιράσι πὺ γῆδου ἀδέρφια. "Ἐτρωγάσι μαζί. "Ο βασιλὲς γῆθελε νὰ κάμ' μεγάλο τσουμπούσ' καὶ κάλεσε γούλους. Γῆδου κι' ὁ καπετάνιος κεί. Γεῖπε δὸν ὁ βασιλὲς νὰ νᾶρτ'. Κεῖνος δὲ γῆθελε, γιὰτὶ δὲ γῆθελε νὰ φῆσ' τὸ σεντούκ' πὲ τῆ βασιλίσσα. "Ο βασιλὲς ἐπέμνε. τότε ὁ καπετάνιος λέγ':—"Ἐχω ἕνα ἀμανέτ' καὶ ἀ βάλς φρουρὰ νὰ τὸ φυλάγ'.—Ναὶ λέγ' ὁ βασιλὲς. "Ἐβαλάσι τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια νὰ φυλάγου τῆ μάννα δους. "Ἡ διασκέδασ' γῆδου μεγάλ'.

—Κοῦγε διασκέδασ', λέγει τὸ ἕνα τὸ παιδί: καὶ μένα ὁ μβαμβᾶς γῆδου βασιλὲς.—Καὶ γὼ λέγ' τ' ἄλλο ὁ μβαμβᾶς μου βασιλὲς. Τὸ ἕνα τὸ παιδί γεῖπε στὸ ἄλλο γούλ' τὴν ἱστορία καὶ γνῶρισάσι τὰ παιδιὰ τῶνα τ' ἄλλο, πὺ γῆδου ἀδέρφια. "Ἡ βασιλίσσα πὲ τὸ σεντούκ' ἤκσε καὶ φώναξέ τᾶ:—"Ἐγὼ γεῖμ' μάννα σας. Νοίγου τὸ σεντούκ', δγάνου τῆ μάννα δους καὶ γεῖδα δηνε. Γνῶρισάσι τῆ μάννα δους, πῆγασι στὸ βασιλὲ καὶ γεῖπα δὸνε γούλα. "Ο βασιλὲς θάμαξε, πῆρε τῆ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ διάταξε νὰ κρεμάσῃ τὸ γραπετάνιο. "Ἐξῆσάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ. Γῆμουν καὶ γὼ κεί κι' ἔφραγα στὴ σούγλα φακῆ.

ρέχκε (ἀόρ τοῦ ῥέγομαι)=ἐπὶθήκη. κακοφροδολος η-ο=κακοφορεμένος. ταλέρια=πιάτα τοῦ τσιγγάρου. ἀλισβερίσι=δοῦναι. λαβεῖν ἀρκιτάσδες=ψίλοι. τσουμποῦσι=διασκέδαση

2. Ἡ ἑμίμα πῶγινε βασιλίσσα

(Ἀφήγησι Δημ. Μαστοροθόδωρου ἐξηγητῆρῆ ἀγράμματος)

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γῆδου δυὸ ἀδέρφια. "Ο ἕνας πάνδρεψε, ἔκατσε τρεῖς μῆνες σπῆτ' καὶ γύστερα πῆρα δὸν στρατιώτη. "Ο ἄλλος ὁ μικρὸς ἔμνε κεί καὶ γεῖπε τὸν ὁ μεγάλος:—"Λόγιαζε τῆ γυναίκα μ' καὶ τὰ ζευγάρια, ὡς που νὰ πελυθῶ. "Ο μικρὸς πῶμνε, πάγαινε στὴ δουλειὰ τρεῖς-πέντε μέρες, ἀλλὰ γύστερα τὸν σέβκε ὁ διάβολος καὶ γῆθελε νὰ πᾶ μετ' τῆ νύφ' του. "Ἐκεῖν' λέγει δὸν:—"Ἐγὼ τῆ ἀδριοῦ μ' τὸ ψομί δὲν τὸ πατῶ. Αὐτὸς γύστερα φοβούνδου, γιὰτὶ τὸ χωριὸ γεῖχε τὸ ζακόν' ἔποιος πίνουνοῦδου σὲ τέτοια, ἔβανὰ δὸν μέσ' σ' ἕνα γοῦτο καὶ φαίνδου μόν' τὸ κεφάλ'. Πῆγε στὸ καρακόλ' καὶ γεῖπε ὅτι γῆ νύφ' του μπάζ' τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλονα καὶ πῆρε κι' ἕναν κι' ἔβαλέ δὸν μέσ' τὸ νδουλάπ'. Γῆ νύφ' δὲ γεῖχε χαμπάρ'. Γύστερα πῆγασ' οἱ τσανδακμάδες καὶ γεῖπασι:—"Γιατὶ οὐ μπάζ' τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλονα; Αὐτῆ χαμπάρ' δὲ γεῖχε. Νοίγου τῆ μεσάδτρια καὶ βγάζου τὸν ἄθρωπο πὲ μέσα καὶ λέ δὸν:—"Σὺ τί γυρεύγ'ς δὼ;—Μ' ἔμπασε αὐτῆ, λέγ' κεῖνος.

Παίρνου τῆ γυναίκα, πηγαίνου στὰ μνήματα, φκειάνου ἕνα γοῦτο καὶ χώνου δηνε ὡς τὸ λαϊμό. Κεί κονδὰ γεῖχε ἕνα κάστρο. "Ἐβρεχε. Τὸ βράδ' πῆ-

γαινάσι οἱ κλέφδες νὰ μπαρδίσουε καὶ γιὰ τὰ κείνο ὁ καπετάνιος ἔβανε ἕνα σκοπό. Κεῖ πού φύλαγ' ὁ σκοπὸς κούγ' πού ἔκλαιγε ἡ γυναίκα καὶ λὲ τὸ γαπετάνιο, ὅτι κούγεται μιὰ φωνή. Παίρν' ὁ καπετάνιος τὸ τουφέκ' του, πάει κεῖ στὰ μνήματα καὶ λογιάζ' τὴ γυναίκα πού γήδου ὡς τὸ λαϊμὸ στὸ χῶμα. Λέει δὲ ὁ καπετάνιος : —Τὶ γυρεύθ'ε δῶ πέρα ; —Μ' ἔρριξαν λέγ' δῶ ἴφτριά, πού ἔμπαζα ξένους στὸ σπιτ'. Βγάζει δὴν ὁ καπετάνιος, παίρνει δὴν μαζὶ του καὶ πάει δὴν στὰ καλύθα του. Δὲ γήθελε. Γεῖπε δὴν νὰ τήνε πάρ' γυναίκα. —Τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, λέγ'. Κεῖνος πῆρε δὴν ὡς δούλα γιὰ νὰ πλύν' τὸ παιδί του, νὰ τὸ λούγ', νὰ τὸ λάζ. Ὁ καπετάνιος λούρα ἔδτρεχε ὀχτῶ μέρες καὶ φῆκε τὴ γυναίκα κεῖ πέρα κι' ἕνα σκοπό. Ὁ σκοπὸς τὴν ἄρσειε καὶ γήθελε νὰ τὴν ἀπατήσ'. Κεῖν' γήλεγε : —Τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, καὶ δὲ ἔκραδόθηκε. Ὁ σκοπὸς φοβούνδου μήπως τὸ γήλεγε τὸ γαπετάνιο, παίρν' τῆς γυναίκας τὸ σπαθὶ καὶ κόφτ' τὴ καπετάνιου τὸ παιδί. Γύστερα πὲ ὀχτῶ μέρες γύρσε ὁ καπετάνιος. Ἐπκε φῶνε καρὲ ἡ γυναίκα, ἀμὰ τὸ παιδί δὲν σκόθηκε. Πάει ὁ καπετάνιος, λογιάζ', τὸ παιδί σφαμένο ! Ὁ σκοπὸς γεῖπε : —Ἐγὼ δὲν ξαίρω. Αὐτὴ γεῖχε τὸ παιδί μαζὶ δὴς. Λογιάζ' γύστερα ὁ καπετάνιος τὰ σπαθὶ καὶ τῆς γυναίκας τὸ σπαθὶ γεῖχε αἵματα. Μάνισε καὶ δίνει δὴν πενήντα λίρες καὶ διώχνει δὴν. Ἡ γυναίκα πῆρε καὶ πῆγε σ' ἕνα χωριό. Γῆρσε μιὰ γριά καὶ λέγει δὴν : —Ἐχει μέρος νὰ πλαγιάσω καὶ γῶ ; Ἡ γριά γεῖπε δὴν : —Τόπο ἔχω, ἀμὰ νὰ φᾶμ' καὶ νὰ πιοῦμ' δὲν ἔχω. Βγάζ' παράδες ἡ γυναίκα καὶ παίρνου ψωμί καὶ τρῶσι. Τὸ χωριὸ γεῖχε ἕνα ἄνθρωπο — Τσίτσο γήλεγ' του — καὶ δὲν ἐπλήρωνε τὰ χρέη καὶ πῆγασ' νὰ τὸν κρεμάσου. Κεῖ πού τὸν ἐπήγγινασ' ρωτᾷ ἡ γυναίκα : —Ποῦ πᾶσι δον αὐτόν ; —Πᾶ νὰ τὸν κρεμάσου, λέσι δὴν, γιὰτὶ δὲν πληρών' τοὺς φόρους. Λέγ' κείν' : —Ἄν πληρώσ' ἄλλος πολυέται αὐτός ; —Πολυέται, λέσι. Πληρών' τὰ χρέη του. Ὁ Τσίτσο πῆγε γύστερα καὶ ἔπκε δὴν μάννα του.

Σκώθηκε τὸ πρῶτ' ἡ γυναίκα καὶ διάβαινε στὴ Νιάδα. Μέσα στὴ Σουλεῖ-μάν-Ἐφένδ' γεῖχε ἕνα δένδρο μεγάλο μὲ παχὺ γήσκιο καὶ ἔκασε πὲ κάτ' γιὰ νὰ ξεποσταθεῖ. Γῆρσε κι' ἔπλωσε τὰ ποδάρια δὴς. Ὁ Τσίτσο ἀκλουθοῦσε μαζὶ δὴς. Σὰ γεῖδε τὴ ποδάρια δὴς γήθελε νὰ κἀν' τὴν ἐπιθυμία του. Κεῖν' γεῖπε δον : —Τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ. Σκώθηκε καὶ πῆγαινε στὴ Νιάδα κι' ὁ Τσίτσο κατὰ πόδ'. Στὴ Νιάδα γεῖχε καϊκία καὶ φόρτωνασ' καρδούν'. Ὁ καπετάνιος γεῖδε τὴ γυναίκα καὶ τὴν ἄρσειε καὶ γεῖπε τὸν Τσίτσο : —Τὶ γυναίκα ἔναι ; —Δικὴ μ' ἔναι. —Πουλεῖς δὴν ; —Πουλιῶ δὴνε. Πληρών' ὁ καπετάνιος πενήντα λίρες καὶ γοράζ' δὴνά. Βάν' δὴνά μέσ' στὸ κατ' καὶ διάβαινε γιὰ τὴν Πέλ'. Ὅδε πῆγαισε μέσα ἀνοιχτά, ὁ καπετάνιος γήθελε νὰ πείσ' τὴν ἐπιθυμία του. —Ἐγὼ τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, λέγ' κείν'. Ὁ καπετάνιος μάνισε καὶ πετροβολᾷ δὴν στὴ θάλασσα. Κεῖ γεῖχε πλεμάτια πού τσάκωνάσι τσίρους καὶ σκάλωσε πᾶ στὰ πλεμάτια. Λογιάζου δὴν οἱ ταλιατζήδες καὶ παίρνου δὴν καὶ βγάζου δὴν ὄξω. Πῆγα δὴν σὲ κείν' τὴν πόλ'

κεῖ. Καταλαχῶς πέθανε ὁ βασιλεὺς στὴν πόλ' κεῖ καὶ γείχασι τὸ ζακόν' νὰ μαζώνῃαι ὁ κόσμος, πελούσασ' ἕνα πουλέλλ' καὶ σ' ἔποιο ἔλα κάτσο' τὸ πουλέλλ' πᾶν, κείνος γίνδου βασιλεὺς. Κεῖ πού μαζώχκασι ὁ κόσμος, καταλαχῆς τὸ πουλέλλ' κάτσο στὸν ὄμο τῆς γυναίκας. Ὁ κόσμος δὲν τὸ δέχκασι νὰ ἔν' ἢ γυναίκα βασιλίσσα. Ἄλλο κλῆρο ἔπκασι καὶ πάλε τὸ πουλέλλ' πὰ στὸν ὄμο τῆς γυναίκας ἔκκασε. Ἰύστερα ἔγινε ἡ γυναίκα βασιλίσσα. Ἐπκε ἕνα μαναστήρ' μεγάλο νὰ πῆγαίνασι κουτσοί, στραβοί νὰ γιανίσκου, ἔδας ἤλεγάσι τὴν ἀλήθεια. Πῆγασι πολλοί. ἤλεγάσι τὴν ἀλήθεια καὶ ἔγινάσι. Ὁ ἀδράδερφός της τυφλώθηκε καὶ πῆρε δον ὁ ἀδερφός του, ὁ ἀδρας της, καὶ πῆγε δον στὸ μαναστήρ'. Γῆ γυναίκα γεῖθε δους καὶ γνώρισέ δους. Λὲ δῶκε δους γνωριμιά. Ὁ ἀδράδερφος γεῖπε πολλὰ καὶ γεῖπε καὶ γιὰ τὴ νόψ' του καὶ ἔγινάσι καλὰ τὰ μάτια του. Ὁ ἀδρας της ἤκουγε καὶ γεῖπε : — Ἀλήθεια, ἔρε ἀδερφέ, τὸ κανες αὐτό ; — Ἀλήθεια, λέγ' τὸν ἀδρα της ἢ γυναίκα, κράτῃ δονε κεῖ, ἀλλὰ χαμπάρ' δὲ γεῖχε. Τυφλώθηκε καὶ τῆ καπετάνιου ὁ σκοπές καὶ γῆρτε κεῖ. Γεῖπε λόγια πολλὰ καὶ δὲν ἔνοιξάσι τὰ μάτια του. Γῆ βασιλίσσα γεῖπε : — Πέ κι' ἄλλες ἀλήθειες, νὰ νοῖξου τὰ μάτια σου. Γεῖπε τότε γιὰ τὸ σφαιρὸ τῆ παιδιοῦ. Ἐνοιξάσι τὰ μάτια του. Ὁ καπετάνιος γῆδου κεῖ καὶ ἤκσε. — Σὺ τὸκοφες τὸ παιδί, λέγει δον ; — Ἐγὼ, λέγ' κείνος. Ἐπιασέ δον καὶ ἔκοψέ δον. Καταπόδ' πῆγε κι' ὁ Τσίτσος στραβός. Γεῖπε καὶ κείνος γούλα πού ἔπκε πὲ τῆ γυναίκα καὶ ἔνοιξάσι τὰ μάτια του. Ἰύστερα πῆγε καταπόδ' κι' ὁ καπετάνιος στραβός, γεῖπε τὴν ἀλήθεια, γούλα πού ἔπκε πὲ τῆ γυναίκα. Ἐνοιξάσι τὰ μάτια του. Γούλ' καλὰ ἔγινασ'.

Τὸ βράδ' ἔστρωσάσι γαὶ δοῦλες τῆς βασιλίσσας. Γῆ βασιλίσσα γεῖπε της νὰ πλαγιάσου μὲ τὸν ἀδρα πού κράτσε μαζί. Κεῖνες γῆθελάσ' νὰ κάνου τὴν ἐπιθυμία δους μαζί δού. Κείνος γεῖπε : — Ἐγὼ τῆς γυναίκας μ' τὸ ψωμί δὲ δὲ πατῶ. Ἐμαθέ δὲ ἡ βασιλίσσα τὸ πουρνό. Φωνάξ' δον ἡ βασιλίσσα στὸ νοδὸ της καὶ γεῖπε δού : — Σὺ πού γεῖχες γυναίκα, γνωρίζ'ς τνα ; — Ὅδας δγιῶ τὰ σημάδια γνωρίζῶ δην λέγ'. Γεῖχε στὸν ἀφαλὸ της λόβρα τρεῖς τρίχες μαῦρες. Ξεγυμνώθηκε ἡ βασιλίσσα καὶ λέγει δού : — Αὐτὲς ἔναι οἱ τρίχες ; — Αὐτὲς ἔναι, λέγει ἐκεῖνος. Γεῖπε δον τότε ἡ βασιλίσσα : — Καὶ σὺ παλλκαρᾶς βρέθηκες καὶ δὲν παραδόθηκες καὶ γὼ δὲν παραδόθηκα. Γιὰ τὰ σένα ἔπαθα πολλὰ. Τώρα γεῖμαι δική σ' καὶ σὺ δικός μ'. Ἰύστερα ἔζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ.

γοῦτος (δ) = λάκκος (βλ. γλωσσάριο). καρακόλ' (τό) = ἡ ἀστυνεμία. μασάδρια (ἡ) = ἡ ντουλάπα. μπαρεδίζω = κοιμῶμαι, περνῶ τὴ βραδιά μου. ἰφιτρά = μὲ συκοφαντία λ. τ. πλεμάτ' (τό) = τὸ δίχτυ. Νιάδα = ἡ ἀρχαία θυνιάς. ταλιατζῆς (δ) = ὁ φαρᾶς, ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη ταλιάνι = ἰχθυοστρεφέιο. καταλαχῆς = κατὰ τύχη.

3. Τὸ ἄξιο μπαξεβανόπουλο καὶ ἡ βασιλοπούλα

(Ἀφήγηση Ν. Σιράτζαλη)

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γῆδου ἕνας γέρος βαξεβάν'ς. Ὁ βαξές του γῆδου

ἀντίκρου στῆ βασιλιέ τὸ παλάτ'. Γεῖχε ἓνα παιδί πολὺ ὁμορφο ἀλλ' ἀγράμματο. Τῆ βασιλιέ ἢ θεγατέρα πήγαινε καὶ πότιζε τ' ἀλογόδης πὲ τὸ πηγάδ' τῆ βαξέ. "Ἄρσεε τὸ παιδί. Φωνάζει: δο καὶ λέγει: δο : — "Εγὼ ἀ σὲ δώσω παρὰ-δες νὰ πᾶς νὰ σπουδάσ'ς ἔ.τι θέλω ἐγὼ. "Ἔστερξε τὸ παιδί. Πῆγε στὰ γράμματα καὶ ἔβησε γούλα τὰ σκολειά. Γύστερα ἔστειλέ δο καὶ ἔμαθε κι' ἔπαιζε γούλα τὰ τσαλγκιά. "Ἐμαθε καὶ κουμαριτζῆς. "Ἄμα σπούδασε δῶκε δο παρὰ-δες καὶ ἔπκε ἀντίκρου στὸ δικό της τὸ παλάτ' ἓνα μεγάλο σπιτ' καλὸ σὰ δὲ παλάτ'. Τὰ στρωσίδια καὶ τὶς δούλες τῆ σπιτιοῦ γεῖχε δα πάρ' ἢ βασιλοπούλα. Λέγει δο γύστερα τὸ παιδί : — "Ἄ κἀν'ς ἓνα τσιμπούσ' καὶ ἀ καλέσ'ς γουλνοὺς τοὺς δικούς μ'. "Ἐπκε τὸ παιδί τὰ φαγητά δου καὶ κάλεσε τὸ βασιλιέ πὲ γούλ' τὸ συγγενεὶς δου. Πῆρε τὸ συγγενεὶς ὁ βασιλιέσ καὶ πῆγε. "Ἐφαγάσι, ἤπιασι, κι' ἔπαιξε τὸ παιδί τὸ τσαλγκί δου. "Ο βασιλιέσ ἄμα ἔβησε τὸ τσιμπούσ' διάβκε κατευχαριστημένος. Τῆ βασιλιέ τῆ γόρη γύρευγάσι ἄλλα βασιλοπούλα νὰ πανδρευτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔστεργε. Γαπούσε τὸ βαξεβανόπλο, μὰ φοβούδου νὰ τὸ πεῖ στὸ μπαμπά της. Δὲν ἔστεργε νὰ πανδρευτεῖ μὲ τὰ παλλήκρια ποὺ γύρευγασ' την. Πρωτὰ την ὁ βασιλιέσ γιὰτὶ δὲν στέργ'. Λέγει: δον ^(ἢ) κόρ' : — "Ἄν μὲ πάρ' αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ ἔναι ἀντίκρου στὸ παλάτ' μας στέργω, ἂν δέ, δὲ πανδρεύουμ'. Μάνισ' ὁ βασιλιέσ καὶ δὲ γῆθῆλε νὰ πανδρέψ' τὸ κορίτσ'. — Πῶς νὰ πάρουμ' τὸ βαξεβανόπλο ἔμεις βασιλικὰ οἰκογένεια; γεῖπε ὁ βασιλιέσ. Λέγει δον ἢ κόρ' : — "Ἄ τὸ δοκιμάσ'ς πὲ γούλα τὰ βασιλοπούλα κι' ἂν ἔναι ἄξισι σὰν αὐτόν, τότε παίρνω ὅποιον οὐ θέλ'ς. Καλὰ ἓνα βεζυρόπλο ὁ βασιλιέσ, καλὰ καὶ τὸ βαξεβανόπλο. Λέγει δους καὶ τὶς δύο μαζί. — "Ἄ σὰς δώσω ἓνα παμπόρ' τὸ γαθανεῖνα κι' ὅποιος γυρίσ' τὴν οἰκουμέν' κι' ἔρτ' πρῶτος ἀ τὸ γάνω γαμβρό. Πῆρασ' τὰ παμπόρια κι' ἔκἀνάσι τὸ γύρο. Τὸ βεζυρόπλο ἔχασε τὸ παμπόρ' δου. Στὴν ὀλοκαταποδὴν σκάλα ἐνδαιμώθηκασι οἱ δύο καὶ γνωριστήκασι. Γεῖπε τὸ βεζυρόπλο ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' δου. Τὸ βαξεβανόπλο γεῖχε κι' ἄλλο παμπόρ' γορασμένο. Λέγει δο τὸ βεζυρόπλο : — Δῶσε με καὶ μένα τὸ ἓνα παμπόρ' γιὰ νὰ μὴ γτροπιαστῶ. — "Ἄ σὲ δώσω, λέγ' τὸ βαξεβανόπλο, ἀλλὰ ἀ σὲ βάλω μινὰ βράδ' στὸ γῶλο. "Ἔστερξε τὸ βεζυρόπλο, πῆρε τὸ παμπόρ' καὶ κίνσε πρῶτο καὶ γύρσε στὸ βασιλιέ.

"Ο βασιλιέσ ἄμα γεῖπε δον γεῖπε τῆ γόρ' δου : — Γεῖδες, κόρ' μου, ποὺ ἔναι αὐτὲς γιὰ σένα καὶ ὄχι τὸ βαξεβανόπλο ; — "Ἄς ἔρτ', λέγ' ἢ βασιλοπούλα, γῆ ὀρισμένη ὄρα καὶ ἄμα δὲν ἔρτ' θὰ πανδρευτῶ αὐτόνε. Γῆρτε ἢ ὀρισμένη ὄρα καὶ γῆρτε καὶ τὸ βαξεβανόπλο. Πρωτὰ δο ὁ βασιλιέσ γιὰτὶ ἄργησε. — Γῆρτα στὴ γκωνισμέν' ὄρα, λέγ' τὸ βαξεβανόπλο καὶ τὸ παμπόρ' ἐγὼ δῶκα δον, τὸ δικό δου ἔχασέ δο. Γιὰ νὰ φανεῖ ἔτι: ἔχασε τὸ παμπόρ' δου τὸ βεζυρόπλο γεῖδασι τῆ βούλα καὶ πίστεψε ὁ βασιλιέσ. "Ἐγινε ὁ γάμος γύστερα τῆ βαξεβανόπλου πὲ τῆ βασιλοπούλα. Τὸ βράδ' ποὺ πήγαίνάσι νὰ πλαγιαίσου ἢ βασιλοπούλα γεῖπε τὸ βαξεβανόπλο : — "Τὶ ἦσου καὶ τί σὲ ἔπκα ! Νὰ πάρ'ς τῆ βασιλιέ τῆ γόρ' ! Μάνισε τὸ βαξεβανόπλο καὶ διαβαίν' χωρὶς παράδες. Πῆγε στὴ

θάλασσα, βρήκε ένα γαπετάνιο και λέγει δον : — Σὲ περικαλῶ νὰ μὲ πάρῃς μαζί σου Ἐστρεξε ὁ καπετάνιος. Πῆρε δὸ μαζί του. Μέσῳ τῷ παμπόρῳ ὁ καπετάνιος ἔπαιζε κουμάρῳ και ἔχασε τὶς παράδες του, ἔχασε και τὸ παμπόρῳ. Τὸ παιδί ρώτηξέ δον τί ἔπαθε και γεῖπε δὸ ὅτι ἔχασε γούλα.—Δὲν ἔχῃς τώρα, λέγῃ τὸ παιδί, κανὰ μπαρά νὰ μὲ δώσῃς και μένα νὰ παίξω ; Βρήκε ὁ καπετάνιος ἕνα μπαρά, δίνει δον τὸ παιδί και παίξῃ. Κέρδισε τίς παράδες και τὸ παμπόρῳ μαζί και δῶκε δὸ γούλα τὸ γαπετάνιο. Λέγει δὸ ὁ καπετάνιος :—Τί καλὸ θέλῃς νὰ σὲ ποίσω ; Τὸ παιδί γεῖπε : —Νὰ μὲ πᾶς σὲ μιὰ πολιτεία, νὰ μὲ παραδώσῃς σῳ ἕνα βασιλὲ και νὰ πεῖς ὅτι γεῖμαι βουβός. Πῆγε δὸ ὁ καπετάνιος, δῶκε δὸ σῳ ἕνα βασιλὲ και γεῖπε δον ὅτι ἔναι βουβός. Ὁ βασιλὲς ἔρεσέ δὸ και γήθελε νὰ τὸ ποίσῃ νὰ συνδυχαίνῃ. Γεῖπε ὅτι ὅποιος ποίσῃ τὸ παιδί νὰ συνδύχῃ ἅ τὸν δώσῃ πολλοὺς παράδες. Ὅποιος πήγαινε νὰ τὸ γὰνῃ νὰ συνδύχῃ και δὲ μπορούσε σὲ ὀχτῶ ἡμέρες θὰ τὸν κρεμοῦσε.

Ἡ βασιλοπούλα γύρευε τὸ παιδί και δὲ μπορούσε νὰ τὸ βρεῖ. Πῆγε σὲ μιὰ πολιτεία και πῆρε ἕνα χάνῳ πὲ τὸ νοίκῳ. Ἐβαλε μιὰ φωτογραφία τῆ παλλικαριοῦ στῆ θύρα τῆς σκάλας κιῳ ἔβαλε κιῳ ἕνα ἄνθρωπο και κἀνδανε και φύλαγε τῆ φωτογραφία. Γεῖπε τὸν ἄνθρωπο : Ὅποιος ἔρῃ και λογιᾶζει δὴν βαθειά, ἅ τὸν φέρῃ σὲ μένα. Ἀπὸ κειῳ πέρασε πὲ κει κιῳ ὁ καπετάνιος ποὺ γεῖχε τὸ παμπόρῳ και καλογεῖδε τῆ φωτογραφία. Γεῖδε τον ὁ ἄνθρωπος και πήγε δον στῆ βασιλοπούλα. Ἡ βασιλοπούλα ρώτηξέ δον : — Ποῦ γνωρίζῃς τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔναι φωτογραφισμένος ; —Γνωρίζω δον, λέγῃ ὁ καπετάνιος, ἔναι βουβός και βρίσκειται σῳ ἐνοῦ βασιλὲ τὸ παλλάτῳ. —Ἄς ἔναι και βουβός, λέγει ἡ βασιλοπούλα, πέ με νὰ πᾶ νὰ τὸνε βρῶ, γεῖπε στὸ γαπετάνιο. Σκῶνεται ἡ βασιλοπούλα και πήγε στῆ βασιλὲ τὸ παλλάτῳ. Ρώτηξε ἂν γείχασι ἕνα βουβὸ και γεῖπε ὅτι μπορούσε νὰ τὸνε κἀνῃ νὰ συνδυχαίνῃ. Ἐστρεξε ὁ βασιλὲς μὲ προθεσμία ὀχτῶ μέρες. Ἄμα δὲν τὸν ἔκανε νὰ συνδύχῃ ἅ τὴν γρεμοῦσε. Πῆγε στῆ γάμαρα τῆ βουβῳ ἡ βασιλοπούλα, γνώρισέ δον και ἀγκάλιασέ δον. Κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Γῆρτε ἡ ὀλοκαταποδνὴ ἡμέρα και κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Πῆρα δὴ τῆ βασιλοπούλα και πήγαινάσι νὰ τῆ γρεμάσου. Ἄμα πήγασι στῆ γρεμάλα πήρε και τὸ βουβὸ παλλκάρῳ πένδε κούφια καρύδια και πήγαινε μαζί δους. Ἄμα ἔθανασι τὸ σκονὶ στὸ λαϊμό, νοίγῃ τὸ πληθος και πηγαίνῃ ἡροστὲ στὸ βασιλὲ, συνδυχαίνῃ και λέγῃ : —Πάρῃ αὐτὰ τὰ πένδε κούφια καρύδια, βασιλὲ μου, και χάρσε τῆ ζωῆ δης σὲ μένα Ἐβγαλασι τότε τὸ σκονὶ πὲ τὸ λαϊμό δης και γεῖπε δὴν τὸ παλλκάρῳ : —Τόσην ἄξια ἔχῃς σὸ ποὺ μὲ γεῖπες ὅτι μῳ ἔπκες βασιλὲ ἀπὸ βαξεβάνῳ ! Μὲ πένδε κούφια καρύδια χάρσε ὁ βασιλὲς τῆ ζωῆ σῳ. Πῆρε δους γύστερα ὁ βασιλὲς στὸ σπῆτῳ δου και δῶκε δους ὅτι γεῖχε ταμένο για κεινο ποὺ ἔλα ποίσῃ τὸ παλλκάρῳ νὰ συνδύχῃ και κρᾶτησέ δους στὸ παλλάτῳ δου. Ἐζήσασι καλά και μεῖς κῳμῳ καλά.

Τὰ τρία ἀδέφφια

Καποτὲ κι' ἕνα γκιρὸ καίνα τὰ χρόνια, γεῖχε ἕνας ἄθρωπος τρία παιδιά. Καὶ τὰ τρία δούλευγάσι στὸ σπῖτ' τῆ μβαμβᾶ ὡς που ἔγινασ' μεγάλη. Ὁ ἕνας ὁ μεγάλος γήδου κουβαρδᾶς, γήπαιρνε παράδες ξόδευγε. Γεῖδε ὁ μβαμβᾶς ποὺ ξόδευγε ἔλο τὸ βιό του καὶ χώρσε δονε. Δῶκε δονε τριάδα λίρες. Κεῖνος εἶρεξε δῶ, κεῖ, ἔφαγε τις λίρες. Καντήρδσε γύστερα τὸν ἄλλο τὸν ἀδερφό του καὶ περικαλοῦσε δον νὰ πᾶ μαζί του. Πᾶ κι' αὐτὸς καὶ γυρεύγ' πὲ τὸ μβαμβᾶ τ' παράδες. Δῶκε κι' αὐτόνε τριάντα λίρες. Πήγγασι καὶ ἔφαγασ' τις παράδες. Πόμνασι πάλ' ἔτσ'. Γήθελασ' νὰ πάρου καὶ τὸν ὀλόμικρο τὸν ἀδερφό τους, ἀλλὰ ὁ μβαμβᾶς πολὺ τόνε γαποῦσε καὶ δὲν ἄφινέ δον. Καντήρδσά δονε καὶ πήρα δον μὲ τριάντα λίρες. Ἐφάγάσι τις παράδες γούλους. Δουλεῖτὰ δὲ γεῖχασι νὰ δουλεύου. Γήρτε ὁ θέρος. Ὁ μικρὸς γεῖχε καμπόσουε παράδες. Πὲ τις παράδες γόρασε ἕνα σιγριμά. Παγαίνου σ' ἕνα χωριό, δὲ γήξαιρασι νὰ δουλεύου, ἔδιωξά τους. Πείνασάσ', δειψασάσ', παράδες δὲ γεῖχασι, ροῦχα δένε γεῖχασι. Πήρασ' τὸ ἔρομο καὶ πάγκινάσι. Πᾶσι καὶ βλάσχου χωράφ' ἀθήριστο, καμνιά δεκκριά κιλῶ. Λέγ' ὁ ἕνας : — Νᾶ τὸ θερίσουμ τὸ χωράφ' καὶ ἂ νέρτ' ὁ τσορμπατζῆς νὰ μᾶς φέρ' καὶ ψωμί. Καταπιάνου καὶ θερίζου τὸ χωράφ'. Γύστερα λόγιασάσ' τὸ ἔρομο καὶ γήρασ' ἕνασ' πὲ τ' ἄλογο. — Μπρέ, λέσι, ἔρκετ' ὁ τσορμπατζῆς καὶ μᾶς φέρν' ψωμί. Πᾶ ὁ τσορμπατζῆς ἐκεῖ. — Καλημέρα παιδιά. — Καλημέρα τσορμπατζῆ. — Τὶ γυρεύετε δῶ, ποῖς εἶπέ σας νὰ θερίστε τὸ χωράφ' ; — Γήρταμε, λέσι, νὰ δουλέψουμ γιὰ νὰ φᾶμε. Ὁ τσορμπατζῆς γήδου δράκος καὶ σκότωνα τὸ γόσμο καὶ ἔτρωγέ τους. — Παιδιά, τ'ς λέγ', πόψα νᾶρτητε σὲ καίνο τὸ σερᾶγ', ἂ νέχω ψωμί νὰ φᾶτε. Κίνησάσι τὰ παιδιά, πήγγασι στὸ σπῖτ' κι' ἔφάγάσι ψειρούκ', τις ἔβαλε νὰ πέσου ὁ τσορμπατζῆς γιὰ νὰ τ'ς σφᾶξ' τῆ νύχτα πὲ τῆ δράκαινα μαζί. Ὁ ὀλόμικρος γήδου ἔξυπνος. Κατάλαθε πῶς δὲ γήδου κκαὶ ἄθρῶπ'. Οἱ ἄλλ' δὲν ἐπίστευγάσι καὶ ἐπλάγιασάσι καὶ κριμῶνδου σά σκρόφες. Ὁ μικρὸς δὲν ἐκοιμούνδου. Πήγγε ἡ δράκισσα καὶ γεῖδε πὲ τῆ τρύπα τὸ μικρότερο παιδί πᾶ στὴ στρώσ'. Λέγ' δὲ τὸ δράκο : — Γούλ' κοιμήθηκασι, ἕνας δὲν κοιμήθηκε. Κοῦδσε ὁ μικρὸς τ' ἀδέφφια του καὶ λέγει δα : — Σκωθῆτε ἂ μᾶς σκοτώσου καὶ ἂ μᾶς φᾶσι. — Σῶπα, ἡρὲ ἄγροικε, λέσι δον οἱ ἄλλ', πέσε καὶ κοιμοῦ. Πήγγε ξανὰ ἡ δράκισσα. Γεῖδα δην καὶ οἱ ἄλλ' πὲ τῆ δρύπη, ποὺ λόγιαζε κρυφά. Ὁ δράκος καὶ ἡ δράκισσα πεκοιμήθηκασι. Γύστερα σκώθηκασ' καὶ οἱ τρεῖς καὶ ἔνοιξάσ' τῆ θύρα καὶ κατέβηκασι τῆ σκάλα καὶ διάβηκασι. Ὁ ὀλόμικρος γύρσε πίσω στὶς δράκ'. Γεῖχασ' μιὰ διαμνδόπετρα καὶ τις ἔφεγε. Δὲ χεῖχασ' γᾶξ'. Κλέφτ' τῆ διαμνδόπετρα ὁ μικρὸς καὶ διαβαίν'. Δὲν τὸν ἔνοιωσάσι. Διάβηκασ' τ' ἀδέφφια καὶ πέρασάσ' τὰ σύνορα τῆ δράκ'. Σκῶνδαι ὁ δράκος, λογιαζ', δὲ γλέπ' τὴν ἑτέρα. Πέφτ' κατὰ πόδ' νὰ τ'ς ἐσῶσ', ἀλλὰ γεῖχασι περάσ' τὰ σύνορα.

Ἄγάπα κι' ἄκουγε : Πήγγασι τὰ παιδιά στὸν δόπο τους κι' ὁ κόσμος γεῖδε

τῆ διαμνδίοπετρα. Τῷμαθε κι' ὁ βασιλῆς και τῆς φώναξε και τῆς γεῖπε :—Ποῦ γηύρατε τῆ βέτρα, και πόσο θέλτε νὰ μὲ τῆ δώστε ; Λέγ' τὸ παιδί τὸ ὀλόμι-
κρο : —'Α σὲ δώσω τῆ δικμνδίοπετρα και ἄ μὲ ποίσις ἕνα βελόν' τρεῖς πη-
χες. "Ἐπεκε δο ὁ βασιλῆς και πῆρε τὴν βέτρα. "Ο μικρὸς πῆρε τὸ βελόν' και
πὰ στῆ δράκου τὸ σπίτ'. "Ο δράκος και ἡ δράκισσα δὲ γήδου κεῖ. Νέθηκε ὁ μι-
κρὸς πὰ στὸ ταβάν'. Τὸ ταβάν' γεῖχε τρύπες και πὲ μέσα τὴν τρύπα ἄμα γύρ-
τασι οἱ δράκ' και πλάγιασάσι ἄρκεψε νὰ κενδᾶ πὲ τὸ βελόν' ! —Τ' ἔναι κεῖ !
λέσι οἱ δράκ'. —Ψύλλ' ἄ νῆναι. "Ἐρριξάσι πὲ πάνω τους τὸ πάπλωμα και κοι-
μήθκασι, γιὰ νὰ μὴ τῆς κενδοῦ οἱ ψύλλ'. Κατέθηκε τὸ παιδί πὲ τὸ ταβάν', πῆρε
τὸ πάπλωμα και διάθηκε. Πῆγε πάλε στὸ χωριό. Γεῖπε δο ὁ βασιλῆς και πλη-
ρωσέ δο και πῆρε τὸ πάπλωμα. —Μπορεῖς, λέγ', νὰ μὲ φέρῃς και τὸν ἴδιο ;
—Μπορῶ, λέγ' τὸ παιδί. Γύρσε και πάει πίσω πάλε. "Ο δράκος γεῖχε ἕνα
ἄλογο καλό. Πῆγε τὸ παιδί στ' ἄχοῦρ', νοίγ', σεβκίν' μέσα. Τὸ ἄλογο γνώρσε
ποῦ δὲ γήδου ὁ τσορμπατζῆς του και χλιμίτρωσε. Κατέθηκε ὁ δράκος κι' ἔπιασε
τὸ παιδί. "Ἐβαλε τὸ καζάν' νὰ βράζῃ νὰ τὸ σφάζου νὰ τὸ φασι. "Ἐδσε δο τὸ
παιδί ὁ δράκος και πῆγε νὰ φωνάξῃ ἕνα φίλο δού νὰ τὸ φασι μαζί. "Ἡ δρά-
κισσα ἔκοφτε ξύλα πὲ ἕνα τσεκούρ' ποῦ δὲ γήδου κοφτερό. Λέγ' τὸ παιδί τῆ
δράκισσα : —Λύσε με μένα γὰ κίψω τὰ ξύλα. "Ἐλυσέ δο ἡ δράκισσα. Κεῖ
πῶκοφτε τὰ ξύλα γεῖπε τῆ δράκισσα. —Μάζω τὰ τσάκνα πὲ δῶ. Καμποῦρσε
ἡ δράκισσα νὰ πάρ' τὰ τσάκνα, σηκίω' τὸ τσεκούρ', δῶκε διην μιὰ στὸ κε-
φάλ' και πόμνε κεῖ. Πιάν' τ' ἄλογο και λέγει δο : —Νὰ σπαίνῃς τώρα, γιὰτί
ἄ σὲ σκοτώσω. Νέθηκε δο. Δῶκε δο κοσῆ, πέρκασε τὰ σύνερα και πῆγε στὸ χω-
ριό του. Συργιάνζε τ' ἄλογο μέσ' τὸ μεγδάν' και ἔμαθέ δο ὁ βασιλῆς. Φώναξέ
δο πάλε και ρωτᾶ δο : —Ποῦ γηύρες δο τὸ ἄλογο ; —Γεῖπε done τὸ παιδί.
—Πῶς ἄ φέρσ' τὸν ἴδιο, τὸν λέγ' ; —'Α μὲ δώσις μιὰ φορεσιὰ ροῦχα δράκικα
κι' ἕνα τσεκούρ', λέγει don. Δῶκε don ὁ βασιλῆς. Πῆγε στῆ δράκου τὸ σπίτ'
πῆξε κι' ἄρκινᾶ και κόφτ' ξύλα πὲ τὸ κουρί. Βρίσκει δο ὁ δράκος και λέγει
δο : —Τί φκεῖάν'ς κεῖ ; —"Ἐμαθκ, λέγ', ποῦ κλέψασ' τῆ φίλου μ' τῆ δράκ' τῆ
γυναίκα, τὸ ἄλογο και ἄ ποίσω ἕνα σενδούκ' ἄ τὸν βάλω μέσα νὰ βροῦμε τῆ
γυναίκα του και τ' ἄλογο. —"Ἐγὼ εἶμ' ὁ φίλος σ' λέγ' ὁ δράκος. Γνωρίσκασ'
κι' ἔπκασ' τὸ σεντούκ' μαζί, ἔβαλε τὸ δράκο στὸ σεντούκ', φορτώθηκε don και
πῆγε στὸ βασιλέ. Γεῖπε don : —Αὐτὸς ἔναι, βασιλέ, ὁ δράκος. Κατάλαθε τέ-
λος ὁ δράκος, τινάχκε, ξέθηκε πὲ τὸ σεντούκ' και χτύπησε πολὺ κόσμο. Στρατιῶ-
τες ποῦ γήδου γύρω σκότωσάσι τὸ δράκο κι' ὁ βασιλῆς ἔπκε γαρβρὸ τὸ παιδί.
'Αγάπα κι' ἄκουγε : Κάλεσε πολλοὺς στὸ διγούν'. Γήμνα και γὼ κεῖ και
μὲ δώκασ' μιὰ σούβλα φακῆ.

κανδριτζῶ λ. τ.=πεῖθω. οἰγκριμάς (δ)=τὸ δραπάνι. ψειρούκ' (τὸ)=εἶδος σούπας
ἀπὸ φιλοτριμμένα ζυμαρικά και βράζονται σὲ νερὸ (στὴν Πελοπόννησο τριφτιάδες).
σκράτκ (ή)=ἡ γουρούνα λ. λατιν. δῶκε κοσῆ=ἔφυγε γρήγορα (κοσῆ=τευγάλα ἀπὸ τὸ ρ.
κοσιεύγω=τρέχω γρήγορα ἀπὸ τὸ λατ. curro).

Τῆς ἔχτρας τὰ κακὰ

Καποτὲ κι' ἓνα γαιρὸ γήδου δυὸ πλούσιοι γειτόν'. 'Ο ἕνας γεῖχε τρία παλλκάρια. 'Ο ἄλλος γεῖχε ἓνα κορίτσο μονάχο. 'Ο ἕνας τὸν ἄλλονε οἱ πλούσιοι λογιάζανται πὲ τῆ γόχ' τῆ ματιοῦ δου. Δουλεύανται, μάχανται, ἕνας τὸν ἄλλονε, Τὸ γήπερε ὁ διάβολος καὶ γάψε τὸ ἓνα παλλκάρ' τῆ ἐνοῦ, τὸ κορίτσο τ' ἄλλουνοῦ. Τὸ παλλκάρ' φοβοῦντου τὸν μβαμβά δου. Λόγιαζε ὁ μβαμβὰς τὸ παιδί καὶ τῆ γδου. — Μπρὲ παιδίμ', λέγει δο, τ' ἔχ'ς; — Λὲν ἔχω τίπτα, λέγ' τὸ παλλκάρ, — "Ἐχ'ς, λέγ', κάτι καὶ χάλασες. — Νὰ μβαμβά, λέγ', γκπῶ τὸ κορίτσο τῆ γείτονά μας. — Μπρὲ τί γεῖπες, λέγ', αὐτηνοῦ τῆ κερατὰ τὸ κορίτσο γαπᾶς, τῆ ἔχτροῦ μας !! Κατέθασ' ἄστρα πὲ τὸν οὐρανὸ, δὲ γήθελε νὰ τὸ κοιτάζ' στὰ μάτια. Τὸ παιδί πέθανε πὲ τὸ γαημό δου. Πέρασα κανεῖνα-δυὸ μῆνες. Τὸ δεύτερο τὸ παλλκάρ' γάψε τὸ κορίτσο. Τὰ γίδια, τὰ γεῖπε στὸ μβαμβά τ', χιόνια πὲ τὸν οὐρανὸ κατέδαζε. Δὲ φῆκε δο νὰ τῆγ' πᾶρ'. Πέθανε καὶ κεῖνο. Τὸ δλόμικρο γῦστερα τὰ γίδια γάψε τὸ κορίτσο. 'Ο μβαμβὰς ποὺ κάρηκε πὲ τὰ δυὸ παλλκάρια γεῖχε πάλε τὸ διάβολο μέσα δου. Λέγ' στὸ παιδί δου: — 'Α σὲ φῆσω νὰ δὲ πᾶρ'ς, ἀλλὰ τὸ λόγο ποὺ κ' σὲ πῶ, κεῖνον ἂ ποῖσ'. — Καλά, μβαμβά, λέγ'. "Ἐπκασι τὴν ἀρρεθῶνα γῦστέρα. Γῆρτε ὁ καιρὸς νὰ στεφανωθῶ. "Ἐπκασι καὶ τῆ στεφάνωσ'. Γῆρτε ἡ ὥρα νὰ πλαγιάσ' τ' ἀδρόγυνο. Πάει ὁ μβαμβὰς καὶ λέγ' τὸ παιδί: — Θυμάσαι τὸ γαιρὸ ποὺ σὲ γεῖπα τὸ λόγο αὐτόνε: ἔ,τι σὲ ὀδηγήσω ἐκεῖνο ἂ ποῖσ'; Τὸ παιδί: — 'Α ποῖσω, μβαμβά, τὸ λόγο, λέγ'. — 'Α πείς, λέγ', ἔ,τι τὸ κορίτσο δὲ γήδου παρθένα. Βαρὺ τὸ ἤρκουδου τὸ παιδί, ἀλλὰ γεῖχε δῶσ' τὸ λόγο στὸ μβαμβά τ' καὶ νεγκάστηκε νὰ πεῖ ψέματα, ἔ,τι τὸ κορίτσο δὲ γήδου παρθένα. "Ἐκεῖνο τὸ χωριὸ γεῖχε τ' ἀβγέτ' ἔποιο κορίτσο δὲ γήδου παρθένα, ἔβανάσι δο πὰ σ' ἓνα γάιδαρο τσιπλιάτικο ἀνάποδα, βᾶστα τὴν οὐρὰ τῆ γαδουριοῦ, ἐπαιζάσι τὰ τσαλγικὰ ἔρωστέ καὶ γήπερᾶσι: τρεῖς φορὲς βόλτα τὸ χωριὸ. Τελευταίγια ἦλα πᾶσι στῆ μβαμβά τὸ σπῆτ' "Ἐβλάσι τὸ κορίτσο πὰ στὸ γάιδαρο, γύρσασ' τὸ χωριὸ καὶ πῆγασι στῆ μβαμβά τὸ σπῆτ'. 'Ο μβαμβὰς κοιμούδου. "Ἀρκεψε κι' ἔκλαιγε τὸ κορίτσο πὲ πᾶν τὸ κεφάλ' δου καὶ τὰ δάκρυα ἔπεφτάσι: πὰ στὸ πρόσωπο. Γῆλεγε τὸ κορίτσο: — Ἐύπνησε, μβαμβά, νὰ μὲ θγεις ποὺ μὲ γύρσασ' τὰ ξοπίσω, μὲ γεῖπασι: πὼς δὲ γήμνα παρθένα. Πιστεύδ'ς ἐσοὺ ποὺ μὲ γεῖχες μονάκριβ'; 'Ο μβαμβὰς τράχκε πὲ τ' αὐτὰ τὰ λόγια, λογιάζ' τὸ κορίτσο. — "Ἡ παιδάκι μ', τί ἔπαθες καὶ κλαῖς; Γεῖπε δοὺν τὸ κορίτσο τί ἔπαθε κι' ἔκλαιγε. — "Ἡ παιδάκι μ', λέγ' ὁ μβαμβὰς, δὲν πειράζ'. Παρηγοροῦσε τὸ κορίτσο. Τὸ κορίτσο πὲ τὸ γαημό δου πέθανε. Καὶ τὸ παλλκάρ' χτίκισε πὲ τὸ γαημό δου, γιατί νὰ πεῖ ψέματα καὶ πέθανε καὶ κεῖνο. Πόμνε κι' ὁ ἕνας ἔχτρος κουρβούλ'ς κι' ὁ ἄλλος ἔχτρος κουρβούλ'ς. "Ἐπρεπε...

τῆ γδου, παρτ. τοῦ τῆζουμαι=λειώνω. ἀβγέτ (τὸ) λ. τ.=συνήθεια, συνών. ἀδῆτ. ἦλα=συμφυρμός ἀπὸ τὸ ἦθελα νά. λογιάζομαι πὲ τῆ γόχ' τῆ ματιοῦ=βλέπω ἐχθρικᾶ, ἔχω ἐχθρικῆς διαθέσεις. κατέδαζω ἄστρα πὲ τὸν οὐρανὸ=εἶμαι πολὺ ὀργισμένος, χαλάω τὸν κόσμον. Συνών. κατεβάζω χιόνια πὲ τὸν οὐρανὸ.

Γλωσσάριο Σαμοκοβίου

Σημ. Τὸ γλωσσάριο τοῦ Σαμοκόβου εἶναι σύντομο, γιατί δὲν περιέχει λέξεις ποὺ ἔχουν δημοσιευθῆ σὲ προηγούμενα γλωσσάρια (Σκοποῦ, Σαράντα Ἐκκλησιῶν), ἀλλὰ μόνον τὶς λέξεις ἐκεῖνες ποὺ ἀνήκουν εἰδικὰ στὴν τοπικὴ διάλεκτο τῶν Σαμοκοβιανῶν ἢ τὶς μιᾶνε κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους γείτονές τους.

Α

Ἄγιαννίτες (ὁ)=ὄν. τοῦ μηνὸς Ἰουνίου.—Στὶς 24 τ' Ἄγιαννίτ'.

ἄγιοκυργιακίτες (ὁ)=ὁ Ἰούλιος.

ἄγραδίνα (ἡ)=τὸ ἀγριοστάφυλο.—Ἔκοφτ' ἄγραδίνες πὲ τὸ κλῆμα καὶ ἔτρωγέ δες.—Τὸ κλῆμα δὲν ἔχ' ἄγραδίνες.

ἀγριόρριθα (ἡ)=τὸ ὀρτύκι.—Πήγασι χτέες στὸ ἄβ, καὶ σκότωσας' δυὸ ἀγριόρριθες.—Τὸ κριγιάς πὲ τὶς ἀγριόρριθες εἶναι πολὺ νόστιμο.

αἶρα (ἡ)=ἡ εἶρα, παράσιτο τῶν δημητριακῶν (lolium).—Τὸ στάρ' ἔχει μέσα αἶρα καὶ βίκο πολὺ.—Πὲ τὴν αἶρα νδαλέβδαι τὸ κεφάλ' σου.—'Α κοσκινίσουμ' τὸ στάρ', γιατί' ἔχ' αἶρα πολλή.

ἄϊ-Δημητριάς (ὁ)=ὁ Ὀκτώβριος.—ἄϊ-Φίλιππας (ὁ)=ὁ Νοέμβριος.

ἄλατζιάδκος η ο=παρδαλός, μὲ διάφορα χρώματα. Εἶναι συνηθισμένη ὀνομασία τῶν προβατιῶν καὶ βοδιῶν.—Τὰ πρόβατά σου γήδου ἄλατζιάδκα τὰ πλειότερα.—Γεῖχε δυὸ ἄλατζιάδκοι βῶκ'.

ἄλετριγιό (τὸ)=τὸ κομμάτι τοῦ χωράφιου ποὺ περιλαμβάνεται μεταξὺ δύο ἀδελφῶν ποὺ κόβουν προτοῦ ἀρχίσαι τὸ σπαρτό. Ἰσοδυναμεῖ περίπου μὲ τὸ στρέμμα.—Ἐκανε δυὸ ἄλετριγιῶ χωράφ.—'Α κάνουμ' σήμερα καὶ τοῦτο τ' ἄλετριγιό ὡς τὸ γηλιοβασίλεμα.—'Ενα λετριγιό καὶ κόμα(=καὶ πλέον.)

ἄλειπανάβατο (ἀπὸ τὸ λειπανάβατο) (τὸ)=τὸ ψωμί ποὺ ἔχει ζυμωθεῖ χωρὶς μαγιά (ζύμη).—Τρῶσ' ἄλειπανάβατο ψωμί.—Τὸν διάταξάσ' ἄλειπανάβατο ψωμί, γιατί' εἶναι ἄρρωστος.

ἄνδλο (τὸ)=σωρὸς ἄλωνισμένου δημητριακοῦ ἔτοιμος γιὰ λύχνισμα.—Πόμενε τ' ἄνδλο ἀλίχνιστο.—Μάτζευγαμ' στ' ἄλῶν τ' ἄνδλο.

ἀρίσκος-η ο=κακόμοιρος, κακότυχος.—Πῆγα καὶ γὼ ἀρίσκος τί νὰ δγιῶ.—'Ἐπεσ' ὁ σωρὸς καὶ πλάκωσε τὸ παιδί τ' ἀρίσκο.

ἄρωρα=παράωρα.—Γήρκοנדου ἄρωρα στὸ σπὶτ'.—Διάβαινας' ἄρωρα.

αὔρι=αὔριο.—Αὔρι ἂ νέρω.—Αὔρι ἂ σὲ πῶ.—Αὔρι ἂ σὲ δγιῶ. Συνών. Ταχιά.

ἄφός (ὁ)= ἀφρός.—'Ο ἀφός πὲ τὸ γάλα.

ἄφότουρο (τὸ)=ἡ μυζήθρα.—Πὲ τὸ τυρόγαλο κάνουμ' ἀφότουρο.—Τὸ ἀφότουρο εἶν' ἀκριβό.

ἄχερόδρομος (ὁ)=ὁ γαλαξίας.—Λόγιαζαμ' τὸν ἄχερόδρομο.—'Ε ἠρὲ πὸς' ἄστρα ἔχ' ὁ ἄχερόδρομος!

ἄψω=θὰ ἀνάψω (ὁ ἐνεστώζ τοῦ ρήματος δὲν χρησιμοποιεῖται).—'Αψω στιά πὲ τὸ τσακουμάκ'.—'Αψε στιά νὰ βράσουμ' τὸ νερό.

Β

Βάδα (ἡ)=τὸ αὐλάκι.—'Ἐκα μινιά βάδα νὰ ποτίσουμ' τὸ λινάρ'.—Κόπκε γὴ βάδα καὶ φεύγ' τὸ νερό. (Πρβλ. λατιν. vadum i=τὸ τέναγος, ὁ πόρος). Συνώνυμα ἄγός.

βάκλο (τὸ)=ὄνομ. προβάτου ποὺ ἔχει κοκκινωπὸ χρῶμα γύρω στὰ μάτια καὶ τὰ ἀφτιά.—'Ἐχασα ἓνα βάκλο πρόβατο.

βαρεμέν' (ή)=έγκυος.—Γήδου στο χωριό καποτέ μινιά βουργάρα βαρεμέν'.—Γείχε γαδούρα βαρεμέν'.

βατραάλ'(τό)=ξύλο γυριστό από τὸ ἕνα μέρος πού χρησιμεύει νά μαζεύουν τὴ στάχτη καὶ νά παραχώνουν τὸ ψωμί πού ψήνεται.—Φέρ' τὸ βατραάλ' πὲ κεί νά παραχώσουμ' τὴν πῆττα. Συνών. βατρααῶς (ὁ) (πρβλ. λατιν. vatrax — ācis = στραβοπόδης).

βεγίτια (τά)=τὰ δίστιχα, τὰ κοτήματα.—Λέει βεγίτια καὶ τρωσι —"Ελα νά σὲ ποῦμε βεγίτια.

βερονίκ' (τό)=νερό στεκάμενο, ἔλος.—Στέκουμαι, συλλογίζουμαι μέσα στὰ βερονίκια.—Πλημμύρσε ὁ ποταμός καὶ πόμνασι γοῦλο βερονίκια.—Πέρασα στὸ βερονίκ' καὶ γήπια (=ἔπια) νερό.

βίδρα (ή)=ἡ ἔνυδρίς, ὑδροβίον ζῶον πού ζῆ στὶς λίμνες καὶ ποτάμια. "Εχει μέγεθος μεγαλύτερο τῆς γάτας. Τὸ δέρμα του χρησιμοποιεῖται γιὰ ζουναικά.—Ψάρευγάμε βίδρες καὶ πουλιούσαμ' τὸ τομάρ'.

βοθίζω=βοθηῶ.—Νάρτε νά μὲ βοθίσ' σήμερα.—Δὲ βοθίζ' καεῖγα.

βούκλιτσα (ή)=τὸ νεροκολόκνηθο.—Πῆρα τὴ βούκλιτσα καὶ γιόμισά' δηνα νερό.—Φέρ' τὴ βούκλιτσα νά πγῶ νερό.

βούργια (ή)=ἡ προβιά, τὸ ἀσκή ἀπὸ δέρμα προβάτου ἢ γιδιῦ.—Γοὶ πιτεράδες βάνουσι βούργες στὸ κεφάλ' τῆς ἀπόκριες.—Γόρασα μινιά βούργια κρασί.

βούρδουλας (ὁ)=ὁ ἀστράγαλος.—Μὲ πονεῖ ὁ βούρδουλας τὴ ποδαριῦ μ'.—Χτύπα στὸ βούρδουλα.

βρουσιὰ (ή)=ὄνομα χόρτου μὲ πλατεῖα φύλλα καὶ χνοῦδι ἀγκαθερό σάν τῆς κολοκυθιάς περίπου.

βρούσλο (τό)=ὁ καρπὸς τῆς βρουσιᾶς.

βωκάς (ὁ)=ὁ βουκόλος.—Τὸ χωριὸ γείχε δυὸ βωκάδες.—"Εδωκαμ' τὸ βωκά τὸ δίκιο τ'—τὸ μισθὸ του.

βωλάκας (ή)=μεγάλος βῶλος γῆς πού σηκώνεται μὲ τὸ σκάψιμο ἢ μὲ τὸ ὄρυγμα.—"Εβγανε μεγάλες βωλάκες.—Πατοῦσε τ' ἀλέτρ' καὶ σηκώνουνδου βωλάκες.

Γ

Γηλιοβασίλεμα (τό)=ἡ δύση τοῦ ἡλίου, τὸ δυτικὸ μέρος.—Τὸ γηλιοβασίλεμα θὰ διαβοῦμ' πὲ δῶ.—Τὸ χωράφι μ' ἔναι γηλιοβασίλεμα μεργιά.

γηλιόβγασμα (τό)=ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, τὸ ἀνατολικὸ μέρος.—Σκώθηκε τὸ γηλιόβγασμα καὶ διάβαινε.—"Εκαμα στὸ γηλιόβγασμα.—Τὸ χωράφι μ' ἔναι γηλιόβγασμα.

γίσβα (ή) λ. σλαβ.=τὸ σπῆλαιο, τὸ ὑπόγειο.—Κρυβήθαμ' μέσ' τὴ γίσβα.

γολαράς-οῦ (ἀπὸ τὸ Λατιν. gula)=ὁ λαίμαργος.—"Ε γολαράς ἄνθρωπος κι' αὐτός.—Γεῖπε δην γολαροῦ.

γρίζο (τό)=τὸ σαγιάκι.—Φαίνουμ' (=ὕφαινουμε) γρίζο, νά ποίσοιμ' πανωβράκια.

Δ

διάζουμ'(αι)=περγῶ τὸ πανὶ ἀπὸ τὴ διάστρια, γιὰ νά τὸ βάλω κατόπιν στὸν ἀργαλειό.—Διάστηκαμ' τὸ πανὶ καὶ μάζεψάμ' δο στὸν ἀργαλειό.

διαφερίζω=εἶμαι διαφανής.—Σκίστικε τὸ δουβάρ' καὶ διαφερίζ' πέρα πέρα.—Τὸ σπὶτ' γοῦλο διαφερίζ'.

διαφέρισμα (τό)=ἡ διαφάνεια, ἡ χαρασμάδα.—Γοῦλο διαφερίσματα ἔν'ὁ τοῖχος.

δουκιάζω=τακτοποιῶ, βάνω σὲ σειρά.—Δουκιάζω τὰ στρώματα.—Δουκιάσαμ' τὰ ροῦχα.—Δουκιάξαμ' τῆς νύφης τὸ τσεῖζ' (Βλ. Φιλήνια Γλωσσολογικά ρ. *διοικίζω*).

δούκισμα (τό) = ή τακτοποίηση. — Καλὸ δούκισμα ἔκανες τώρα. (Στὴν Πελοπόννησο δούκισμα, γιοῦκος (ροῦχα τακτοποιημένα τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο (Προβλ. Λατιν. jugum -i = ζυγός).

ἐναγαιρίσιος **ια** **ια** = παλαιός. — Ἐναγαιρίσιο κέντημα, ἐναγαιρίσια γλωσσή. Συνών. καποτνός-ή ό.

ἐρμός (ός) = ρυμός — ό ἐρμός τ' ἀμαξιού. — 'Ο ἐρμός τ' ἀλετριού.

ἔτερος-η-ο = ό ἄλλος-η ο — Γεῖχε κι' ἔτερες γυναῖκες στὸ Μπαλουκεσέρ. — Πήγασαι καὶ οἱ γέτεροι κεί, τί νά δγιοῦ! — Καλεσάσι καὶ τὸν ἔτερο.

Z

Ζάβα (ή) = ἔτσι ὀνομάζεται σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν τὸ ἀφτί ἔχει κόψιμο καμπύλο. — Τί σημάδ' ἔχει τ' ἀρνί; — Ζάβα.

ζεψιά (ή) = δεύτερο ζευγάρι βοδιῶν βοθητικό, ποὺ βάζουν ὅταν δυσκολεύονται νά σύρουν τ' ἀμάξι δυὸ βόδια. — Βάτσε τ' ἀμάξ' κι' ἔβαλαμ' ζεψιά καὶ ἔβγαλάμε δο. — 'Α κάνουμ' ζεψιά νά τραβήξ' τ' ἀμάξ', συνών. τσευγάρ' (τό)

ζγός (ός) = ό ζυγός τοῦ ἀλετριού, μικρὴ ξύλινη δοκὸς ἀπὸ τὴν ὁποία κρέμεται τὸ χτένι τοῦ ἀργαλειού.

ζιγρίζ(ει) (τρίτο πρόσ.) = βγαίνει σιγά σιγά νερό. — Ζιγρίζ' τοῖτσα τὸ νερό.

ζόρκα (ή) = τὸ ζαρκάδι. — Σκότωσαμ' δυὸ ζόρκες.

ζουμπάς (ός) = σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν ἔχουν τρυπημένο τὸ ἀφτί. — 'Εχω σουμάδ' ζουμπά στ' ἀρνιά μ'.

ζουφώνω = χώνω καὶ κρύβω κάτι. — Το ἔρμὸ πῆγε καὶ ζουφώθηκε μέσα καὶ δέ γλέπ'. — Ζουφώ το κεί μέσα. — Τί ζουφώθηκε εὐτοῦ. (πβ. λατιν. suffugia, suffugium -i = καταφύγιο)

ζυμώτρια (ή) = ή σκάφη ποὺ ζυμώνουν. — Γεῖχε τὴ ζυμώτρια κάτ' καὶ ζύμωνε.

Θ

Θερμοσπουδιά (ή) = σιάχη ζεστή — 'Εκείνο ποὺ ψήνεται ἢ βράζει στὴ θερμὴ σιάχη. — Βάλ'το μέσ' τὴ θερμοσπουδιά νά ψηθεῖ. — 'Εκανε καβὲ θερμοσπουδιά.

I

'Ιφτιρά λ. τουρκ. = σικοφαντικά. — 'Ιφτιρά τὴ γείπασι ποὺ πήγαινε μ' ἄλλον ἄδρα.

K

Καβανός (ός) = ὄν. μικρὸ ξύλινο δοχεῖο πλατύστομο ὀστρακόσχημο. — Μέσ' τὸ γαβανὸς βάνουμ' τυρί, ἐλιές καὶ ἄλλα φαγιά. — Νοῖξε τὸ γαβανό. Συνών. κλειδοκούτ. (τό)

κακανός (ός) = ὄν. τοῦ πτηνοῦ δρυκολάπτης. — 'Ο κακανός ἔχει μεγάλη μύτ'. ἕποκορ. κακανόπλο.

κάκαρο (τό) = ή πετρώδης κορυφὴ λόφου ἢ βουνού. — γήδου πὰ στὸ κάκαρο.

κακονάς (ός) = ό πυρετός. — Μήτε κακονά δὲ γεῖχε, μήτε τίπτα. — Δῶ ἔχουμ' κακονά.

κακοφρούσλος-η-ο = κακοφορεμένος. — Γήδου κακοφρούσλος σὰ ζητιάρας. — 'Οδε γείσαι κακοφρούσλος κανείνας δὲ σὲ λογιάζ'.

κάλειο (τό) = ὄν. προβάτου, ποὺ ἔχει μαῦρες γραμμὲς στὸ πρόσωπο.

καλίγουρος (ός) = ό λάργυγας. — Πὲ κεί καὶ κάτ' ποὺ στενεύγει ὁ λαιμός ἔναι καλίγουρος. — Τὸν πονεῖ ὁ καλίγουρος.

κάματος (ός) = τὸ ὄργωμα, τὸ γνέσιμο. — Τὴ χωραιοῦ ὁ κάματος, ὁ κάματος τῶν μαλλιῶν (ρημ. καματεύω).

κάνω=κάνω (κάμνω), ὀργώνω, νέθω.—Κάνουμ' τὸ χωράφ.—Κάνουμ' τὰ μαλλιά.
καμπανάργια (τά)=οἱ ἀγουρίδες πού ἀπομένουν μετὰ τὸν τρυγητό.—Πόμνασι
 καμπανάργια πολλά.

καμπούποτε=πουθενά.—Ποῦ πήγες;—Καμπούποτε.—Καμπούποτε δὲ γήδου.—
 Καμπούποτε δὲ γήτρα δον.

κανάτια (τά)=τὰ ξύλινα παραθυρόφυλλα.—"Ὅδε περνοῦσε τὸ παλλκάρ' κλειού-
 σασι τὰ κορίτσια τῆ παναθυργιοῦ τὰ κανάτια.

καποτέ=κάποτε.—Καποτέ κι' ἓνα γαιρό.—Γήδου καποτέ ἓνας ἄνθρωπος.—
 Γεΐχαμ' καὶ μεῖς καποτέ παράδες.

καραγκιόζκο (τὸ) λ. τουρκ.=ὄν. βοδιῶν, προβατιῶν, πού ἔχουν μαῦρα μάτια.
 Συνών. καραγκιόζς.—Γεΐχε πένδε πρόβατα καραγκιόζκα.—"Ὡ καραγκιόζ'.

καραμπάσκο (τὸ)=ὄν. προβάτου πού ἔχει ὄλο τὸ πρόσωπο μαῦρο.

καρακούσ' (τὸ)=ὄν. μαύρου μικροῦ πουλιοῦ.—Νά μὴ σ' ἔχω στὸ κεφάλι μ' κα-
 ρακούσ'.

καρδιοπονῶ=ζηλεύω, τὸ θέλει ἡ καρδιά μου.—Καρδιοπονούσασ' οἱ βουργάρ'
 καὶ γήθελασ' καὶ κείνοι νά φοροῦ τὰ ἄσπρα τὴν πιτεροδευτέρα. Καρδιοπονᾶς
 καὶ σύ;

καρναμπάσκο (τὸ)=ὄν. προβατιοῦ πού ἔχει τὸ μαλλὶ ὑπόμαυρο.

καταλαῶς (καὶ καταλαχῆς)=κατὰ τύχη, τυχαῖα.—Καταλαῶς πέθαν' ὁ βασι-
 λῆς.—Καταλαχῆς γῆρετ' ὁ μπαμπᾶς δον.

κεντίκλα (ἡ)=ἡ σιδερένια διχάλα μὲ τὴν ὁποία τεντώνουν τὸ πανὶ στὸν ἀργα-
 λειό.

κίζο (τὸ)=ὄν. προβατιοῦ μὲ κοκκινωπὸ πρόσωπο.—Τούλιο γήδου τὸ πρόβατο ;
 —Κίζο γήδου.

κινητὸ (τὸ)=τὸ καθάριστο.—Πῆρε κινητὸ καὶ σούρτισε (ἐκίνησε) δονα.—'Α
 πάρος κινητὸ γιὰ τὸ στομάχ'.

κολλῶ=κολῶ, ἀνάβω.—Φύσ' καὶ φύσ' ἡ στιά δὲν ἐκόλλ'(ει).—Κόλλησε ἡ στιά,
κοσιάζω=τρέχω.—Τὶ κοσιάζεις ἔρε ἄγροικε;—Κόσια, κόσια λήγορα.—Κόσιαψ' ὁ
 ὀλόμικρος νά τὸ πιάσ'. Συνών. κοσιεύω. (Λατ. curo).

κοσῆ (ἡ)=τὸ τρέξιμο.—Δώκε μνιὰ κοσῆ=ἔτρεξε πολὺ γρήγορα.

κουμάρ' (τὸ)=ἡ στάμνα.—'Εβγαλαμε νερό πὲ τὸ κουμάρ'.—Φέρ' τὸ κουμάρ' νά
 πᾶμε στὴ βρύσ'.—'Υποκοφ. κουμαρέλλ', κουμαράκι', κουμαρόπλο.

κομματσόπλο (τὸ)=τὸ μικρὸ κομμάτι.—Σέβκε στὸ μάτι μ' ἓνα κομματσόπλο καὶ
 λοδρίζ' με.—'Εκοψε ἓνα κομματσόπλο ψωμί.

κορφιάς (ὁ)=ἡ τοξοειδῆς κορυφὴ τοῦ σπιτιοῦ.—'Τσακίσκ' ὁ κορφιάς τῆ σπιτιοῦ
 καὶ σιάζ'.—'Ενα χλιδόν' κάθσε πᾶ στὸ γορφιά τῆ σπιτιοῦ.

κουκουρίγκος (ὁ)=ὁ τσαλαπετεινὸς (ἔποψ).

κουμλιά (ἡ)=ὁ σωρὸς (cumula).—'Επκα μνιὰ κουμλιά γέννημα.—Πετροκουμλιά.

κουμλιάζω=συσσωρεύω.—Κουμλιάζω τὸ χῶμα. (λατιν. cumulo).

κουταλίδ' (τὸ)=ὁ κόπανος γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων.—'Επκε δονε ἓνα κου-
 ταλίδ'.—Χτύπισε πὲ τὸ κουταλίδ'.

κοῦτος (ὁ)=ὁ λάκκος.—'Ερριζά δην μέσ' τὸ γούτο.—Γεΐχε γούλο κούτ'—'Επ-
 καμ' ἓνα γούτο.—'Ενοιξα τὸ γούτο νά σβύς' ἄσβέστ'.—Μεγεθυντ. κούτιαρὸς (περβ.
 λατιν. guttus i=πρόχους).

κούτσα (ἡ)=ἡ ἀφθρωση τοῦ γόνατος.—Πονεῖ ἡ κούτσα δον.—Κάθε πρόβατο πὲ
 τῆ γούτσα δον κρεμνιέται (παροιμ.)

κουφαίνω=ἀδειάζω, ἐλαφρώνω.—Τὸ κεφάλ' δον κούφαινε.—Τὸ καρπούζ' κού-
 φαινε.—'Αμα ξεγέν' τὸ ποπὸν κουφαίν'.

κρομόντ' (τό)=τροφερὸς κλάδος δένδρου προτοῦ ἀκόμη βγάλει φύλλα.—Τὰ πράματα τρώσι κρομόνια.

κρομνίζω=τρώγω κρομόνια, δίνω γιὰ τροφή κρομόνια.—Πάν τὰ πράματα νὰ κρομνίσου.—Κρομνίζ' τὰ πρόβατα.

κρόσαμ=ἄραγε.—Κρόσαμ' ἂ γέν;—Κρόσαμ' θαρτεῖς;—Κρόσαμ' ἂ βρέξι;

Λ

Λάμωμα (τό)=τὸ κατέβασμα τοῦ ποταμιοῦ.

λαμών(ει) (τρίτο πρόσ.)=κατεβάζει τὸ ποτάμι.—Λάμωσ' ὁ ποταμὸς καὶ ξέβκε πόξω τὸ νερὸ καὶ σκέπασε τὴ βλάσκα.

λαμιύω=γεμίμω μὲ νερὸ ἓνα λάκκο, μιὰ δεξαμενὴ.—Λαμώνουμε τὸ γούτο.

λισκούντ (τό)=ὄν. ποώδους φυτοῦ, τοῦ ὁποίου πίνεται τὸ ἀφέψημα.

λιρδιניά (ἡ)=ὄν. θάμνου γνωστοῦ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα ζουμλακιά.

λίρδινο (τό)=ὁ καρπὸς τῆς λιρδινιας.

λόδριζ(ει) (τρίτο πρόσ.)=πληγώνει μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σῶμα, χαλίκι, ξυλάκι μικρὸ κλπ.—Σέβκε στὸ μάτι μ' ἓνα κομματσόπλο καὶ λοδρίζ' με.—Λοδρίζ' τὸ φτίμ', χαλίκ' ἂ ν' εἶναι (=θά εἶναι).

λόδρισμα (τό)=τὸ πλήγωμα ἀπὸ μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σῶμα.

λογάρ' (τό)=πολλὰ χρήματα, πολλὰ πλούτη. Ἡ (X) ἀπαντιὰ κυρίως στὰ δημ. τραγούδια.—Ἐξόδιασε στὴν πόρτα της ἕννα πύργους λογάρι. Στὴ μεσαιωνικὴ γλῶσσα λογάρι=κατάστιχο λογαριασμῶν, λογαριασμοί.

λογιάζω=βλέπω.—Λόγιασε ἄν μεσ' τὸ σπίτ'.—Λόγιαζε τὸ παιδί πὺ γήδου ἄρρωστο καὶ τήγδου (ἐτήκετο).—Λογιάζανται πὲ τὴ γόχ' τῆ ματιοῦ (=ἐχθρικά).

Μ

Μαδραβίτσα (ἡ)=μικρὸ σπειράκι στὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὄχι πυῶδες. Στὴν Πελοπον. λέγεται καρναβίτσα.—Τὰ χέριτ' μ' ἐβγαλάσι μαδραβίτσες.

μακαριά (ἡ)=τὸ δεῖπνο πὺ γίνεται μετὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ σπίτι ἀπὸ τὴν ταφή τοῦ νεκροῦ.—"Οδεξ ἔκαναμ' τὴ μακαριά, τὴ βρώτῃ μπούκα ἐβουτούσαμ' στὸ κρασί.—Γύστερα πὲ τὴ μακαριά σκομίστασι ὁ κόσμος.

μανίζω=θυμώνω, ὀργίζομαι.—Μάνισε, πολὺ, ἄστρα κατέβαζε πὲ τὸν οὐρανό.—"Οδε μανίζ' χιόνια κατεβάζ' πὲ τὸ οὐρανό.

μαρδαγαλίζουμ'(αι)=στραμπουλίζομαι.—Μαρδαγαλίστεκε τὸ χέρ' μ'—Μαρδαγαλίστεκε τὸ πούδ' μου.

μασκαρεύγουμ(αι)=εἰρωνεύομαι.—Μασκαρεύγουμ' τὸν ἀντικρινὸ μ'.—Μασκαρευγόμαστ' ὁ ἕνας πὲ τὸν ἄλλονα.

ματιοῦ δόντι=ὁ κυνόδους.—Τὸν πονεῖ τὴ ματιοῦ τὸ δόντ'—Τὸν λειπ' τὴ ματιοῦ τὸ δόντ'

μβεζίρ (τό) λ. τουρ.=τὸ λινόλαδο.—'Α πάρουμ' λάδ' καὶ μβεζίρ.

μυμιέλλα (ἡ)=ἡ δαντέλλα ἢ μεταξωτή.—Τὰ κορίτσια δούλευασ' μυμιβέλλες μεσ' τὰ σπίτια.

μυσιλιάκος (ὁ)=πρόχειρα ζυμωμένο καὶ ψημένο ψωμί χωρὶς ζύμη.—"Εφκείασαμ' ἓνα μυσιλιάκο νὰ φάμ' λήγορα καὶ νὰ διαβαίνουμ'.

μεριάτ'ς-τσοα=ὁ μεροκαματάρης.—Δουλεύ' μεριάτς.

μεγάλος ὁ μήνας (ὁ)=Ἰανουάριος.

μεσάρια (ἡ)=ἡ ντουλάπα.—"Ενοιξε τὴ μεσάρια καὶ γηῦσε δο μέσα.

μέστια (τὰ)=παντόφλες μάλλινες.—"Επκαμ' ἓνα ζευγάρ' μέστια.

μίλυ (τό)=ἡ ἱλύς.—Κατέβασ' ὁ ποταμὸς μίλυ. Συνών. ποταμοσύματα.

μοιρί (τό)=μικρὸ κομμάτι κρέας.—Δῶσε με τίτσα ψομί κι' ἓνα μοιρί κργιάς.
—Ἐφαγ' ἓνα μοιρί κργιάς.

μοιροχάρτ' (τό)=τὸ χαρτί πού διαβάζει ὁ παπᾶς γιὰ τίς ψυχές.—Διάβασ' ὁ παπᾶς τὸ μοιροχάρτ'.

μολαγίμ'ς (ὀ)=ἡσυχος, μαλακός.—Αὐτὸς ἓνας μολαγίμς ἄθρωπος.

μοναφίκ'ς (ὀ)=συκοφαντικός, διαβολιάρης.—Μοναφίκ'ς γεῖσαι, ἔρε παιδί.—Τὰ παιδιὰ γήδου μοναφίκια.

μοῦμος (ὀ)=ὄν. τοῦ πτηνοῦ γκιόνης.

μουνδροούκ' (τό)=ὄν. προβατιῶν, πού ἔχουν μικρὸ μέρος τοῦ ἀφτιοῦ κομμένο σὲ εὐθεῖα γραμμὴ γιὰ σημάδι.

μοῦτλα (τά)=τὸ κενὸ πού ἀφήνεται μεταξὺ τοίχου καὶ στέγης τοῦ σπιτιοῦ, πού δὲν εἶναι ἀβεστωμένο πρὸς τὸ ἔσωτερο μέρος, ἢ ἀστράχα.—Ἐβαλέ δο στὰ μοῦτλα (Πρβ. λατιν. mutilus a um=Κολοβός, ἀκρωτηριασμένος).

μούτλακ=ἀμέσως, χωρὶς ἄλλο, γρήγορα.—Μούτλακ νᾶρτς.—Μούτλακ νᾶ πάς.

μπίκος (ὀ)=μικρὸ λιθαράκι ἐπάνω στὸ ὁποῖο τοποθετοῦν μεταλλικὸ νόμισμα γιὰ νὰ σημαδέψουν μὲ τὴν ἀμάδα. ὀνομασία παιγνιδιοῦ.—Στῆσε τὸ μπίκο.—'Α παίξουμ' μπίκο.

μπιρδιὰ (ἦ)=ὄν. δένδρου γνωστοῦ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα τρουχιά.

μπιρδινο (τό)=ὁ καρπὸς τῆς μπιρδιᾶς.

μπολλανδίω=πολλαπλασιάζομαι, αὐξάνω.—μπολλάδσε τὸ γέννημα.—Καὶ τὸ νερὸ μπολλάνδσε κι' ὄξω δὲν ἐβγήκα (δημ. τραγ.).

μπουμπουταέλλος (ὀ)=βρυνκόλακας.—Τοί μπουμπουταέλλ' ἔδρεχάσι στὰ σπίτια καὶ ροπούσσι τὴ θύρα.

μντηλινο (τό)=ὀνομασία προβάτου πού ἔχει σκληρὸ καὶ χονδρὸ τρίχωμα.

N

νάφτω=ἀνάβω ἄορ. ἔναψα.—Καὶ φῆσ' καὶ φῆσ' ἔναψε τὴ σιὰ.

νδαβέρνα (ἦ)=τὸ τραπέζι, τὸ συμπόσιο.—Ἐκανα νδαβέρνα, ἔλᾶτε νὰ νδαβερνώσουμ'.—Ἐκατσα καὶ μαγέρεψα κι' ἔκανα μινὰ νδαβέρνα (δημ. τραγ.).

νδαβερνώνω=μετέχω σὲ τραπέζι, σὲ συμπόσιο.—Κάθησαμ' καὶ νδαβερνωσαμ'.

νεκολώνουμ'=ξεβρακώνομαι, νεκολωμένος=ξεβράκωτος.—Αὐτὸς νεκολώθηκε μπροστὰ μας!—Στὸ χωριὸ νεκολωμέν' πορπατούσαμ'.—Μὴ φωνάξ'ς, μὴ νεκολωθῶ καὶ σὲ χέσω!

νεπεύουμ'(αι)=ἀναπαύομαι.—Μετὰ τὴ δουλειὰ νεπεύουμ' λίγο.

νεράϊσσα (ἦ)=ἡ νεράϊδα.—Πῆρα δον οἱ νεράϊσσεσ τὴ φωνὴ δου.—Στίς ζίγρεσ γήδασι νεράϊσσεσ.

νεσαίνω=ἀνασαινω, ἀναπνέω, ὀμιλῶ.—Δὲ μπορῶ νὰ νεσαίνω.—'Ο καιρὸς δὲ νεσαίν', δὲν ἔχει νᾶπ ἄγερᾶ.—Μὴ νεσαίνς, σῶπα.

νιάζουμ'(αι)=μὲ πιάνει πυρετός.—Μ'ἔνιασε καὶ σῆμερα καὶ βάβιξα.—Νιάζ' δον κάθε μέρα.

νιάτσος (ὀ)=ὁ πυρετός.—Ἐπιασέ δον νιάτσος.—Πῆρε γιατρικὸ γιὰ τὸ νιάτσο

νιγκοθολιὰ (ἦ)=εἶδος ἀγριοτριανταφυλλιᾶς.

νιγκόθολος (ὀ)=τὸ ἄνθος τῆς νιγκοθολιᾶς.

Ξ

Ξεπριτίζω=παλιώνω, περνᾶ ἢ ἐποχῇ μου.—Ξεπρίτισε πιά αὐτὸ πού λές, δὲν ἔχει οὐσία.—'Αμα ξεπριτίζ' νὰ δὲ φήγς.

ξεροβιθιάζω=τελειώνω τὴν ἐργασία μὲ τὰ ροβίθια. Παρμ. ξεκαλαμποκιάζω, ξεσταριάζω, ξεθεριίζω κ.ο.κ.

ξερωγοπανίζω=βγάζω τὶς ἀράχνες.—Ξερωγοπάνισα τὴν ἄφτρια, ξερωγοπανίζω τὸ νοδιά.—'Α ξερωγοπανίσω τὴν πατωτή. Συνών. ξεραχνίζω.

Ο

ὄβρη (ή)=τὸ βρύο, τὰ μούσκλια.—'Επιασ' ὄβρη πὰ στὸ δένδρο.—'Επιασ' ὄβρη στὴ βρύσ'.

ὄξάγκα (ή)=ξύλο πού περνοῦν σ' ἓνα δοχεῖο γιὰ νὰ τὸ μεταφέρουν δυὸ ἄνθρωποι μαζί (στὴν Πελοπονν. λεβετόξυλο).—Πὲ στὴν ὄξάγκα κουβανιοῦμ' νερὸ μὲ τὶς μπακίρες.—Πιάνομ' τὴν ὄξάγκα ἓνας πὲ δῶ κι' ἓνας πὲ κεῖ καὶ σκῶνομ' τὴ μπακίρα.

ὄξοχή (ή)=ξύλινο μικρὸ δοκάρι, τοῦ ὁποῖου τὸ ἓνα ἄκρο στηρίζεται στὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἄλλο μπαίνει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες ὀπὲς τοῦ ἄγτιοῦ (λάγκου) τοῦ ἀργαλειοῦ, γιὰ νὰ μὴ στρέφεται γρήγορα μὲ τὸ χτύπημα τοῦ χτενιοῦ. Ὅσο προχωρεῖ τὸ ξάσιμο ἀλλάζει θέση ἀπὸ τὴ μιὰ ὀπὴ στὴν ἄλλη.

ὄξόδα (ή)=ἡ ξυνίλα.—Μ' ἔπιασ' ὄξόδα γιατί' ἤρῳσα.—'Επιασά δον κατὶ ὄξόδες!

ὀρδινιάζω=δείχνω, συμβουλεύω.—'Ορδινιάσα δον γὰ νὰ ποίσ' αὐτὴ τὴ δουλειά.—'Ορδούνια δον νὰ πὰ κεῖ στὰ ἄργαστήρ'.

ὀχεδρα=ἡ ὀχιά.—'Οχεδρα φαρμακερὴ νὰ γένε, (κατάρρα).—'Οχεδρες νὰ σὲ φᾶσι(κατάρρα).—Σὰν ὀχεδρα φηλά' σὰν ὀχεδρα κρυβιέται.

Π

Παγούργια (τά)=ράβδοι παγού που κρέμονται στὴ στέγη τῶν σπιτιῶν τὸν χειμῶνα.—Κρέμδα τὰ παγούργια πὰ στὸ νεροχῦτ' κ' ἔναι σὰν κεριά.—'Εκοφταμ' τὰ παγούργια πὲ τὸ νεροχῦτ'.

παντιέρα (ή)=ἡ σημάια, ὁ χαρακτατός.—Σήκωσασ' παντιέρες.—'Επκασι παντιέρες καὶ πέταξάσι.

παραδερφός (ή)=ἔμπιστος, φίλος.—Γείμεστε παραδερφοί.—Πιάστηκάσι παραδερφές.

παρακοπή (ή)=συγκεκριμένη φράση π. χ.—Λύγισε, Στογιάννε.—Δὲ λυγῶ καὶ κά (κάθημαι).

παράνομα (τὸ)=τὸ ἐπώνυμο.—Τὶ σὲ λέσι τὸ παράνομά σ'.—Ποιὸ ἔν' τὸ παράνομά σου.

παραστάτ'ς (ὀ)=ἡ κάσα τῆς πόρτας, τοῦ παραθυριοῦ.—'Ο παραστάτς τῆς θύρας ἔναι ξυλένιος.—'Εκοψαμ' ξύλα γιὰ παραστάτες.—'Επκε σήμερα τὸν παραστάτ'.

παρέβασ' (ή)=τὸ φθινόπωρο.—Τὴν παρέβασ' ἂ σπείρομ' σιάρ'.—Γῆρτε παρέβασ'.

πατοῦν' (τὸ)=τὸ πέλημα, ἡ σόλα τοῦ παπουτσιοῦ.—Πονεῖ δον τὸ πατοῦν' τὴ ποδαριοῦ.—Χτύπεε τὸ πατοῦν'.—'Α βάλω πατοῦνια σιὰ παπούτσια.

πατουνιάζω=σολιάζω τὰ παπούτσια.—'Α πατουνιάσομ' τὶς κουντοῦρες.

πατασκούρος (ὀ)=πληθ. πατασκούροι (γοί)=τὸ μέρος τοῦ κορμοῦ ποῦ ἀπομένει μετὰ τὴν κοπὴ τοῦ δένδρου.—Τὸ χωράφ' μ' ἔχ' πολλοὶ πατασκούρ'.—'Α νάψουμε τὴ σιὰ πὲ τὶς πατασκούρ'.—'Εκοψαμ' πατασκούψ'.

παφλούκ' (τὸ)=ψωμί ξεραμένο.—'Ιγινε νδίπ παφλούκ' τὸ ψωμί.

πελάχια=κουράσθηκα. ἀπέκαμα.—Πελάχια πὲ τὸ θέρος.—Πελάχια πὲ τὸ δρόμο.

πάχν' (ή)=ή φάτνη.—'Εδσα τις βῶκ' στην βάχν' νά τρώσι.—Τὸ σπ'τ' γείχε τὴν βάχνη δου.

πέ ποῦ=ἀπὸ ποῦ.—Πέ ποῦ ἔρκεσαι ;—Πέ κεί πίσου, πέ κεί νά πίσου, πέ τὴν ἀπάν', πέ τὴν ἀκάτ', πέ τὴν ἀπέρα.

πεντάνευρο (τὸ)=ὄν. χόρτου ποῦ τὸ μεταχειρίζονται γιὰ κατάπλασμα στὶς πληγές, ποῦ προέρχονται κυρίως ἀπὸ χτύπημα.

περίγρα (ή)=ὁ διαβήτης. Καὶ περγκέλ'.—Πέ τὴν βερίγρα χαρκακῶνουμ' τὸ ξύλο.

πεσκελιά (ή)=διάστημα τόπου ἴσο μὲ τὸ ἀνοιγμα τῶν ποδιῶν.—Μνια πεσκελιά τόπο.—'Επκε μνια πεσκελιά.

πεσκελεύω=ἀνοίγω τὰ πόδια μου.—Πεσκελώσε κι' ἕκατσε.

πετροζούλιμα (τὸ)=τὸ πρήξιμο τῆς φτέρνας τοῦ ποδιοῦ, ὁ λιθοπάτης.—'Εχ' πετροζούλιμα καὶ κουτσαίν'.

πικόρμ (τὸ)=πάγκος ἐπάνω στὸν ὅποιο κόβουν ξύλα, κρέας κλπ.—Φέρε τὸ πικόρμ' νά κόψω ξύλα.—Τὸ πικόρμ' εἶναι χονδρό.

πιτεράς (ὁ)=ὁ καρνάβαλος.—Τὴν πιτεροδευτέρα νδύνουνδου πιτεράδες.

πιτεροδευτέρα (ή)=ἡ Δευτέρα μετὰ τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς ἀποκριᾶς ποῦ ἐγίνοντο πιτεράδες. (Βλ. περιγραφή Θρακικά. Τ. ΙΓ').

πλεμάτ' (τὸ)=τὸ δίχτυ.—Στὴ σάλα γήδου τλιατζήδες (ψαράδες) πέ τὰ πλεμάτια.—'Ερριξάσι πλεμάτια στὴ θάλασσα.

πλιαλιῶ=τρέχω.—Τί ἔπαθες καὶ πλιαλιές.—Πόψα πλιαλιούσε γούλος ὁ κόσμος γιὰ νά σβύσου τὴ σιὰ ποῦ καίγουνδου οἱ θημόνες.—'Εδῶ πλιαλιῶ καὶ κεί δρέχ' ὁ νοῦς μου.

πλύτρια (ή)=ἡ σκάφη ποῦ πλένουν.—Φέρε τὴν πλύτρια νά πλύνουμ'.—'Εβαλαμ' τὸ νερὸ στὴν πλύτρια.

'πόβοσκα (ἐπίρρ.)=τὸ νυχτοβόσκημα τῶν προβατιῶν.—'Εβγαλε τὰ πρόβατα νύχτα καὶ πᾶσι 'πόβοσκα.

ποιῶ (μέλλον ἀπὸ τὸ ῥ. ποιῶ)=θά κάμω, τυποὶ τῶν ὁποίων γίνεται χρήση, εἶναι οἱ ἑξῆς : Ποίσω-(ει)ς (ει)-ομι-στε σουσι-θά κάμω-εις κλπ. 'Ο ἐρωτηματικὸς καὶ ἀπορητικὸς τύπος.—Τὰ ποίσω; (Τί θά κάμω), τὰ ποίσω, τὰ ποί-ς, τὰ ποί-σ' κλπ. ἢ προστακτικὴ ποῖσε, ποῖστε, ὁ παρακ. ἔπκα-ἔπκες-ε-αμ', ατε, ασι, ἢ ὑποτακτικὴ νά ποίσω-νά ποίσης κλπ.—Ποῖσε ψομι-ἀ ποίσω σπ'ιστ'-τὸ πσῶ τώρα ; Τί ἀ ποῖστε ; καὶ τὰ ποῖστε;—'Επκε δου κακό.—Τί ἔπκες σήμερα ;—'Επκαμ' φαγί.—Γεῖπε δου νά ποῖσ' ψομι καὶ νά φάγ'.

πολυῶ=ἀπολύω.—Πόλυκα τὰ πράματα στὴν ἀγέλ'.—Πόλυκά δου πέ τὴ φυλακὴ.

πολλαβιάζω=ἀρχίζω νά σπέρνω τὸ χωράφι, ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐργασία.—Πολλάβιασα τὸ χωράφ'.—Σήμερα πολλάβιασα νά ποίσω καρβούν'.

πομπὸς (ὁ)=ὁ κεκρόφαλος, ὁ κεφαλόδεσμος.—Τὸ κορίτσια ἔπκασι τὰ μαλλιά τους πομπό.

ποντιλωτὴ (ή)=ξύλινη καταπακτὴ γιὰ τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ.—'Εχει ὁ ποταμὸς ποντιλωτὴ ;—'Α περάσουμ' τὰ πράματα στὸν βοταμὸ πέ τὴν βοντιλωτὴ.

ποσκυβίζω=ἀναποδογυρίζω.—Ποσκύβισες τὸ πιάτο.—'Α ποσκυβίσω τὰ ταλέρ'.

ποσκύβισμα (τὸ)=τὸ ἀναποδογύρισμα.

ποταμοσύματα (τὰ)=ἡ ἰλὺς τοῦ ποταμοῦ.—Γιόμσε τὸ χωράφ' ποταμοσύματα.—Τὰ ποταμοσύματα εἶναι καλὰ γιὰ τὰ χωράφια.

ποτκὸς (ὁ)=ὁ ποντικὸς, ἡ κνήμη.—Χτύπσα στὸν ποτκό.

πουλλέλ' (τὸ)=τὸ μικρὸ πουλί.—'Εχω πολλὰ πουλλέλια.

πούποτε=πουθενά.—Δὲ φουᾶ πούποτε.—Δὲν πῆγα πούποτε.—Δὲ γεῖδα πούποτε τὸν ἀδερφό μ'.

πρεπομαχώ=εἶμαι ὄρατος, ὄμορφος, ἀξιόλογος.—Τὰ καποινὰ κεντήματα πρεπομαχούσασσι.—“Ὁ,τι νὰ πείς δὲ βρεπομαχεῖ.—Τὸ Ζωγιὼ πρεπομαχοῦσε στὸ χωριό.

Ρ

Ραγκούσκο (τὸ)=ὄν. θηλ. προβατιῶ ὅταν ἔχει κέρατα.
ριγῶ=κρυώνω, μὲ πιάνει ρίγος.—**Ριγῶ** πὲ τὸ κρύο.—**Ρίγασα** πολύ.—**Πελάχ-τσα**, **πύρωσα** καὶ **ρίγασα**.

ρινί (τὸ)=ἀκόνι γιὰ τὸ πριόνι.—**Φέρ'** τὸ ρινί πὲ μέσα νὰ τροχίσω τὸ πριόν.—**Σκούργιασε** τὸ ρινί.

ροκοπάτ' (τὸ)=πλατὺ σανίδι πού ἔχει στὸ μέσο ὀπὴ μέσα στὴν ὁποία μπαίνει ἢ ροκόβιτσα. Εἶναι ἡ βάση τῆς ρόκας καὶ στηρίζεται στὸ ἔδαφος.

ροκοκέφαλο (τὸ)=τὸ ἐπάνω μέρος τῆς ρόκας πού ἔχει συνήθως σταυρικό σχῆμα.
ροκοπέτσα (ἡ)=λουρίδα πέτσινη συνήθως πού περιβάλλει στὸ μέσο τὴ ρόκα. (τὴ ροκόβιτσα) καὶ δένουν ἐκεῖ τὰ μαλλιά (τὴ τουλούμπα) γιὰ νὰ γνέσουν.

ροπίζουμ'(αι)=φεύγω μὲ ὀρμή.—**Λέγεται** συνήθως σὲ ἄφορ ὀργῆς.—“**Αἶνδε** ροπίτσε πὲ δῶ.—‘**Α** ροπιστῶ.

ροπῶ=χτυπῶ τὴν πόρτα, τὸ παράθυρο κλπ. Ἡ λέξη ὀνοματοποιημένη ἀπὸ τὸ σχετικὸ κρότο πού κάνει τὸ χτύπημα.—**Γοὶ βρυκολάχ** γήλεγας πού ἔδραχεσι στὰ σπίτια καὶ ροπούσασσι τὴ θύρα.—**Κεῖ** πού πορπατεῖ ροπεῖ τις θύρες πὲ τὰ σπίτια,

ρυσκόξυλο (τὸ)=ξύλο πού βάνουν στὸν ὄμο κατ' κρεμοῦν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὸ ἄλλα τὰ ροῦχα γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸ μέρος πού πλένουν.

ρωγοπάν' (τὸ)=ὁ ἴστος τῆς ἀράχνης.—**Γιομάτο** ρωγοπάνια τὸ σπῖτ'.—**Φρου-κάλιζαμ'** τὰ ρωγοπάνια πὲ τις τοῖχ' τῆ σπιτιῶ.

Σ

Σάκος (ὁ)=ὁ βάτραχος.—**Γοὶ σὰκ** κελᾶδουσι.—**Κατούρσέ** με ἓνας σάκος κ' ἔκανα μαδραβίτσες (κότσια).

σαράν' (τὸ)=ἄσπρο μικρὸ ψάρι τῶν γλυκῶν νερῶν.

σβανί (τὸ)=μικρὴ σιάννα.—**Πάρ'** τὸ σβανί νὰ τὸ γιομίσουμ' νερό.—**Γήφερε** νερό πὲ τὸ σβανί.

σβλοῦχος (ὁ)=ὄνομ. ἐντόμου, ἀλλοιῶς τρυποκάρυδο.

σέλλ' (τὸ)=ἡ πλῆμμυρα.—**Τὰ** μεγάλα τὰ σέλλια.—**Κατέβασ'** ὁ ποταμὸς σέλλ'.

σκουλούτ' (τὸ)=τουλούπα ἀπὸ λινάρι πού εἶναι ἔτοιμα γιὰ γνέσιμο.—‘**Α** βάλουμ' τὸ σκουλούτ' στὴ ρόκα νὰ κάνουμ'.—“**Ε**χω κόμα δυὸ σκουλούτια.

σκληθρίτες (ὁ)=μικρὸ μαῦρο ψαράκι τῶν γλυκῶν νερῶν στὸ μέγεθος σαρδέλ-λας.—**Τὸ** πλεμάτ' ἔβγαλε πολλοὺς σκληθρίτες σήμερα.

σκηρόφα (ἡ) (ἡ λέξις λατινικὴ)=ἡ γουρούνα. **Κοιμούντου** σὰ σκηρόφα.—**Γέννησ'** ἡ σκηρόφα κ' ἔκανε βλίκια.

σουρβιά (ἡ)=ἡ ἀκρυνιά, δένδρο πού παράγει μικροὺς ξυνοὺς καρπούς.—**Τὰ** σοῦρβα.

σούρβα (ἡ)=βέργα ἀπὸ σουρβιά.

σουρβακίζω=χτυπῶ μὲ τὴ σούρβα.

σουρχαίν'(ει)=σουρουπώνει, βραδιάζει.—“**Ὁ**δε σουρχαίν' διαβαίν' πὲ τὸ χω-ράφ'.—‘**Α** πᾶμ' στὸ σπῖτ' σουρχαίσε.

σπαθόλαδο (τὸ)=ὄν. χόρτου πού τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ κατάπλασμα στὰ κο-ψήματα.

σταλὸς (ὁ)=τὸ μέρος πού σταλιζοῦν τὰ πρόβατα.—**Πᾶ** τὰ πράματα στὸ σταλό.—**Κάθανδαι** στὸ σταλό.

σταφλαρμιά (ή) = σταφύλια τουρσί. — *Επκα σταφλαρμιά, μουσπλαρμιά και κολοκυθαρμιά.

στάφν' (ή) = τὸ νῆμα τῆς στάθμης.

σταφνίζω = μετρῶ, χαρακτηνῶ με τὸ νῆμα τῆς στάθμης. — Πέ τὴ στάφν' σταφνίζουμ' τὸ ξύλο νὰ τὸ πιργιονίσουμ'

στόμας (ὀ) = τὸ στόμα. — Μοσκίζ' ὁ στόμας δου. — Μυρίζ' ὁ στόμας δου.

στομαρᾶς (ὀ) = ὁ φλύαρος. — Ἀμὰν στομαρᾶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

στρεβλώνω = σφίγγω. — Φόρτωσ' τ' ἀμάξ' καὶ στρέβλωτο — Στρέβλωσα τὸ φορτιό.

στρέβλωμα (τὸ) = τὸ σφίξιμο. — Πέ τὸ πολὺ τὸ στρέβλωμα κόπκε τὸ σκοινί.

στρέμμα (τὸ) = μέρος στραμμένο πρὸς τὸ βορρᾶ. — Πέ τὸ στρέμμα μεργιά γή-δου. — Ποῦ κάμνε σήμερα ; — Πέ τὸ στρέμμα μεργιά.

στρέφτω = κάνω ἐμετό. — Πιάνει δου κεφαλόπονος, στρέφτ' καὶ θέλ' νὰ δοῦ γη-τέψου. — Πίνς κρασί πολὺ καὶ γύστερα στρέφτς.

στρέψιμο (ὀ) = ὁ ἐμετός, τὸ γύρισμα τοῦ ἄλωνιοῦ. — Μ' ἔπιασε στρέψιμο, σήμερα. — Πιάνει δου στρέψιμο πολλές φορές. — Τὸ στρέψιμο τῆ ἀνδλου θέλ' καλὸ δικράν'.

στρίκ' (τὸ) = ὄν. τσακαλιού. — Κούγαμ' πῶχ' στρίκια πὰ στὰ χορρί.

συγκέρ' (τὸ) = ἡ τριχιά. — *Ελα νὰ πιάσ' τῆ βοδιοῦ τὸ συγκέρ'. — Πέταξε τὸ συγκέρ' πὲ κεῖ.

σιγριμάς (ὀ) = τὸ δρεπάνι. — Πέ τὸ σιγριμά θερίζουμ'. — Ἀ πάρω τὸ σιγριμά νὰ πὰ νὰ θερίσω

σύνδαχα = πρῶι — πρῶι. — Νὰ σρωθῶ σύνδαχα νὰ διαβαίνω. — *Ελα σύνδαχα νὰ διαβαίνουμ' μαζί.

σφάλσας (ὀ) = ὁ τυφλοπόντικας. — Οἱ σφάλσας' ἔνοιξαν σφαλσότρupes (σφαλα-γίτκες τρύπες).

σχισματιά (ή) = σχισμή. — *Επκε γὴ θύρα μία σχισματιά καὶ διαφερίζ'. Συνών. ραφή, ραχασμάδα, (χαρισμάδα).

Τ

Tabán' (τὸ) = τὸ πρήξιμο τοῦ ποδιοῦ ζῶου. — Πρήστηκε τὸ ποδάρ δου, γίνκε ταβάν'.

ταλέρ' (τὸ) = τὸ πιάτῳ. — Πῆρε δου νὰ πλύν' τὰ ταλέργια.

ταλαιτζῆς (ὀ) = ψάρας (ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη ταλιάνι = ἰχθυοτροφεῖο). — Γήδισι ταλαιτζῆδες με τὰ πλεμάτια.

τάργα ἀργά = τὸ βράδι — βράδι. — Νὰ ποίσω πιτταροῦδια τάργά — ἀργά. — Γῆρτε τάργά — ἀργά.

τατί = δὲν πειράζει, ἄς εἶναι. — Τατί, παιδί μ' ἔχ' ὁ θεγός. — Τατί, φῆσε done νὰ περάσ'. — *Επεσε τὸ παιδί καὶ κλαί. — *Ε τατί. — Σε γύρευε καὶ δὲ σὲ γῆρε — τατί.

τόρς — ρσα, ρκο = νευρικός, ὀργίλος. — Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔναι τόρς καὶ γιὰ τὰ κείνο τσάκσε τὰ ποτήγια στ' ἀργαστήρ' δου. — *Οδες ἔναι τόρς κανείνας αὐτὰ παθαίν'. — Τ' ἄλογο ἔναι τόρκο.

τουβάν' (τὸ) = τὸ σκέπασμα τοῦ βαρελιοῦ, τοῦ βαγεριοῦ, ἢ τάπα. — *Εβαλάμ' τὸ τουβάν' πὰ στὸ βαγέν'.

τούλια = πῶς. — Τούλια τῶκαμνε τὸ χωράφ' ; — Ἀνατολή καὶ δύση. — Τούλια τῶπ-κες αὐτό ; — Τούλια γήλεγε τὸ Dadí ;

τούλιος ια = τί εἶδους, τί λογῆς. — Τούλιος ἄθρωπος ἔν' αὐτῆς ; — Τούλια ἔν' αὐτῆ ἢ γυναίκα. — Τούλιο χτήμα ἔχ'.

φωράχιν πὲν δὲ σιὰρ - Γὴ φωράχιν ἴσαι πωλλὴ

τρισαγιάζω=κάνω τρισάγιο.—Πήγασι στὰ νημόγρια νὰ τρισαγιάσου.—Τρισάγιασ' ὁ παπᾶς.
τροχλιάτκα (τὰ)=ἀρκετὰ νὰ γεμίσουν ἓνα δίτροχο ἀμάξι.—"Εκοψην' ξύλα τροχλιάτκα.
τσεπάκ' (τὸ)=ἡ μπλοῦζα.—Φόρεσε τὸ τσεπάκ' δου.
τσεπρά (τὰ)=ἀσπροστάφυλα μὲ χονδρὴ φλοῖδα.—Γόρασάσι τσεπρά.
τσιλιακό (τὸ)=ἡ διάρροια.—"Εχει τσιλιακό, κίνησέδον τσιλιακό. Συν. ἔχ' ὄξω.
τσουγρανιώ=ξεσχίζω μὲ τὰ νύχια.—'Α σκωθῶ νὰ τσουγρνήσω τὸν Παναγῆ.—'Η κατά ἔπκε ζημιὰ. Πήγα νὰ δῆ χτυπήσω καὶ τσουγρνήσέ με.
τσουφουτίζω=πιτσιλίζω μὲ νερό.—Τσουφουτίξέ με πὲ τὸ νερό.

Φ

Φάνος (τὸ)=τὸ φανερό.—Τῶβγαλε στὸ φάνος.—'Α τὰ βγάλω φάνος γούλα.
φλοκαμμῶ (ἀπὸ τὸ φυλλοκαμμῶ)=ἀνοικοκλείω τὸ μάτι, καμμῶ.—Τι φλοκαμμεις;—Νύσταξες καὶ φλοκαμμεις.
φλομονή (ἡ)=ζέστη πολλή.—"Εναι φλομονή σήμερα.—"Εχει φλομονή τὸ παιδί.
φλομονίζ' (ει)=κάννει πολλὴ ζέστη, καίει.—"Εναι κάψα καὶ φλομονίζ'.
φορεσιά (ἡ)=ἡ ἐνδυμασία. Συνηθισμένη ἀνδρική ἐνδυμασία: μούκια ἢ φέσι, σαλταμάρα (μάλλινος ἐπενδύτης), ἀνδερὶ, γελέκ' (ἡ ξιμεντάντι), ζνάρ*, πανωβράκ', ποδοπάνια, τσερβούλια ἢ κουντοῦρες. Συνηθισμένη γυναικεία ἐνδυμασία: τσεμπέρ' πκαμισάκ', φούστα, μπροστέλλα, κάτσοες, κουντοῦρες.
φτέρνω=φτερνίζομαι ἀπὸ ἔφηρησ.—Γιατατι φτέρν'ς.—Κάποιος φτέρν', τὸ Δαδὶ (ὁ Κωνσταντῖνος) ἔφηρησ.
φύλλο (τὸ)=τὸ φύλλο, σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν ἔχουν σχισμένο τὸ ἀφτί σὲ σχῆμα φύλλου.—Τι σομάδ' ἔχ' τάρνι;—φύλλο.
φωτῆ=ἡ φωτιά.—"Εναφτε τῆ φωτῆ. Συνών. σιά.

Χ

Χαϊνεύγω=εἶμαι τεμπέλης, τεμπελιάζω.—Χαϊνεψε νὰ πὰ στὴ δουλειά.—Μὴ χαϊνεύγ'ς τώρα πού γείσαι παλλικάρ'.
χαϊν' καὶ **χαϊνής** (ὁ)= τεμπέλης, ὁ νωθρός.—'Ο χαϊνς γήθελε νὰ πὰ στὴ δουλειά καὶ χαϊνεψε.—"Οδε κάν' ὁ χαϊνς καρδιά, καίγ' χῶρες καὶ χωριά (παροιμ.).
χαϊνιά (ἡ)=ἡ τεμπελιά.—"Επιασέ δονα χαϊνιά.
χαρταλάτ' (τὸ)=μικρὴ λεπτὴ πίττα, πού φένηται πρόχειρα ἐπάνω σὲ πάφυλο.—Κάμνονα χαρταλάτ' ἀλιπανάβιτο μπισλιάκ'.—"Εψησε χαρταλάτ'. Συνών. πιτταροῦδ' (τὸ).
χάσκο ψωμί (τὸ)=ἄσπρο ψωμί.—Χάσκο ψωμί γυρεύγου τὰ παιδιά.
χάσκω=βλέπω, παρατηρῶ.—Δὲ χάσκεις τὰ πρόβατα κεὶ κάτ' ἡρὲ βόσκου!—"Εχασκε τ' ἀργαστήρ'.—Γούλο ἔχασκε.
χινάρ' (τὸ)=τὸ ἴχνος, ἡ πατημασιά.—Πήγα καὶ γείδα ἓνα χινάρ'.—Γιομάτο χινάργια. Συνών. χιναργιά (ἡ)
χλιαίνουμ' (αι)=ζεσταίνομαι λίγο.—"Εναψε τῆ σιά καὶ χλιαίθηκε.—Τὸ νερό χλιαίθηκε.—"Οδε κάθσαι κοντά στὴ σιά χλιαίνεσαι.
χλίβω=θλίβω, πιάζω.—"Εχλιψα τὸ χέρι μ'.—'Α χλίψς τὸ ποδάρ' σου ἔτσι!
χλίμα (τὸ)=τὸ θλίψιμο, ἡ πίεση.—Γήξαιρε γητειές γιὰ χλίματα.—Πονοῦσε πὲ τὸ πολὺ τὸ χλίμα.
χνεύγω=παρακολουθῶ τὰ ἀχνάρια.—"Εχνεψα τῆ βόκ' τὰ χινάργια.—'Ως πού ἂ χνεύγς.—"Αδικα χνεύγ', δὲ ἂ βρεῖ τίπτα.

χουχλακί = κοχλιάκι
 χιν' (αι) τὸ φεγγάρι ἀρχὴν καὶ χεῖρη
 χαλὶν' (τὸ) = δὲ καὶ ἄλλ' προβατιῶν, ὅταν ἔχουσι ἀπὸ σχισμὴν τὴν φάσιν.
 χασλιανι (τὸ) = δὲ καὶ ἄλλο
 χασλιανι = δὲ καὶ ἄλλο
 χασουά (τὸ) = σούπα ἀπὸ τῆς ἑλα θυγατρὸς.
 χιλιανι = ἡ ἰσογυρία
 φωράχιν (ἡ) = ὄνομα παρὰ τὸ σιὰρ. - Βγάζουε τὴν

φ.